

KATEDRA KATEDRA

IGOR KRAMBERGER:

KOROŠKI MOST?

RAJKO MURŠIČ:

PRAZNIKI - ZANIKANJE SVOBODE:

SAMIR OSMANČEVIČ:

NACIONALNA KULTURA

SERGEJ RINC:

ŠOU ZA ŠTUDENTE

OTO RIMELE:

PRIMA MATERIA

INTERVJU:

RAMBO AMADEUS, VIAJKE,
PARTIBREJKERS

DEZ

ORIENT

ACIJA

Pred časom mi je kolega, novinar, ki je bil od začetka vojne do sredine decembra v Sarajevu in se je umaknil domov, v Dalmacijo, ker je ugotovil, da nima razen o mrtvih in ranjenih o ničemer več poročati, dejal, da ni največja izguba Sarajeva v tem, da je porušeno. Hiše se bo dalo zgraditi, ne bo pa mogoče vzpostaviti tistega, čemur so rekli raja. Vzdušja, ki je iz Sarajeva delalo tako simpatično mesto, da ga je bilo vedno težko zapuščati.

Na žalost je bosanska vojna postala dejstvo, stalnica, ki nas spremlja iz dneva v dan, debeli kožo in izziva statistiko. Kako drugače razumeti nore besede vodilnih svetovnih diplomatov, češ da pogajalske poti niso izčrpane. Bodo takrat, ko v Sarajevu ne bo več ljudi? Ali morebiti takrat, ko bodo v bosanskih planinah odkrili bogata nahajališča nafte? Ko bo Karadžić nehal lagati? Ko bo vojvoda Šešelj srbski predsednik?

Racionalni mehanizmi so, o tem težko dvomimo, odpovedali. To dejstvo na žalost bolj ali manj velja za vso bivšo Jugoslavijo. Dezorientacija, odsotnost zvezde vodnice, je skupna značilnost, ki jo v mariborskem mikrokozmosu uteleša jama pri Slaviji, v Bosni pa grobovi. Ni svet napačen, brez skrbi. Zato se moramo učiti. Učiti življenja in omike. Po cvekih pride tudi petka. Kdaj, vprašajte bogove.

Sajo Marince

DEKADENCA

Dekadenti v prepričanju, da je naši civilizaciji usojen nezadržni propad, odklanjajo upiranje sladkemu razkroju. Raje zapljujejo v svet kultiviranih zadovoljstev, preračunanih perversnosti, v artifični paradiz z drogami stimuliranih halucinacij.

Pravi dekadent verjame, da je vera v kakeršenkoli napredek neosnovana. Ni lepšega sveta, ki bi prišel. Resignirano sprejema dejstvo, da je rešitev skoraj nemogoče najti tudi na osebnem nivoju; iskanje idealne ljubezni ne more uspeti, ker ljudje niso po naravi ne ljubeči ne monogamni, ampak že v temeljih dvojni in vedno pripravljeni izdati tistega, ki mu izrekajo ljubezen.

Dekadencija ni veselo stanje, a dekadenta ne moti iskanje trivialnega cilja v zadovoljstvu, katerega cena je popolna slepota za resnično stanje sveta. Zato pa postane prefinjeni opazovalec lastnih psihičnih obolenj, ki seveda zrcalijo bolno družbo. Je žrtev spektra bolezni, katere postanejo ključni označevalci njegove retorike: ennuj (življenjska naveličanost); spleen (jezni subspecies melanholie); impuissance (brezupnost).

Stisnjen v pesti moten dekadent podleže apatiji. Njegova otopelost je le v manjši meri posledica osebnega neuspeha, kakor je zanjo krivo prekletstvo, ki se zliva vanj iz časa, v katerem mora živeti. Če štejemo apatijo za kraljico grehov - in moramo se zavedati, da je to, kar danes imenujemo klinična depresija, včasih katoliška cerkev štela za hud greh - potem je to greh, kateremu konvencionalna morala ne ponuja upanja odrešitve.

Če hoče dekadent v upepeljenem duhu ponovno prižgati plamen, mora uporabljati vedno nove in nevarnejše občutke, ki jih najde v artifičnem paradizu podob, v katerega toplo luknjo spleza z uporabo drog. Najraje ima opium in hašiš, pa tudi etra se ne brani, vendar ostaja nujno zavezan najmočnejšemu artifaktu, umetnosti sami.

Dekadent je pesimist, vendar priznava, da lahko v udobnih in luksuznih artifaktih civilizacije, neglede na to, kako prazni in ničeviti so ti, najde dokajšnjo dozo ugodja za užitek. Brez slabe vesti ostaja prepričan senzualist; imenujmo ga Propadajoči.

Marko Gabrijelečič

Akademski časopis Katedra
Tyrševa 23
62000 Maribor

Tel.: (062) 212-004, 221-675
(062) 222-742

E-MAIL: KATEDRA@UNI-MBAC.MALSI
Žiro račun: 51800-878-81846

Ustanovitelj in izdajatelj: Akademska založba Katedra, p.o. (v u.)

Katedra izhaja ob podpori Družbenega dogovora o financiranju mladinske periodike v Sloveniji

Uredništvo: Danilo Vežjak (gl. ur.),
Sašo Dravinec (odg. ur.), Silvo
Zapečnik, Marjan Praprotnik (tajnik),
Rajko Muršič, Miro Lenič, Darinko
Kores-Jacks, Petra Vidali, Milan
Lazarevič, Boris Strmšek (foto)

Priprava za tisk: Andrej Tibaut,
Tomislav Krajačič

Naslovnica: Oto Rimele

Tisk: D.P. Delo - TČR
Cena izvoda 100 SIT.
Polletna naročnina 400 SIT, za pravne osebe 800 SIT, celoletna za tujino 30 DEM oz. enaka vsota v drugi valuti

MALIGANI ZLATA JAMA

so pijančki na kratke proge nesporni zmagovalci...

na svoj križ se torej poglobiš v nakazano problematiko. S posebnim ozirom na skrivnostne zveze med omamo in kreativnostjo ter na posledice hipotetičnega odrekanja alkoholu med ljudstvom nasploh. Ugotovitve, do katerih priplavaš, so dokaj kompleksne. Na eni strani impresivni spisek genijev, od predsokratnikov do nobelovcev, ki so se ga nacejali do nezavesti in čez. Na drugi strani večinoma predčasni upad njihovih ustvarjalnih moči kot posledica pretiranega zalivanja dušnih suš. Lahko se sklene, da bi ne bili to, kar so, če ne bi veliko pili ali da bi lahko bili drugačni, če bi pili manj. V nobenem primeru pa takšni paradoksi ne prenašajo cenene moralizma, ki si ga marsikatera čednostna družba rada nataka v lastne kozarce z običajno spremljajočo zakrknjenostjo.

Če bi dosledno uresničila svoje antialkoholne ideale, bi se namreč ista družba vključno z državo kmalu sesula vase kot stroj, ko mu zmanjka mazila. Mnogi njeni pripadniki bi že prvi dan

odpovedovanja postali živčni. Drugi dan malo bolj živčni, tretji dan pa zelo živčni. V četrtek bi narod pričel padati v abstinenčni trans, električarji z lestev, kurjači v peči itd. Na koncu tedna bi prišlo do prvih resnih zastojev v proizvodnji, kajti ljudem bi udarilo na plano vse, kar jih muči in se tega niti v pijanosti ne upajo storiti. Seveda je zato mnogo bolje, da se družba napija, da se ne more spomniti, kaj sploh počne, in jo zaradi tega tako peče vest, da pač pridno pije in dela dalje. In, je vsak zadovoljen po svoje; država, ker ima mir, zdravniki in socialni delavci, ker zaslužijo za vsakdanji kruh, ter celo župniki, ki najdejo ob vinu vedno dovolj snovi za svoje pridige...

Med tovrstnim modrovanjem marljivo kolobariš od šanka do svojega kota in nazaj. In ko končno spet prilezeš iz jame na belo cesto, te skupaj z zimsko svetlobo zaskeli med očmi še ena navidez nemogoča, a zato tem bolj stvarna resnica - tako je to; na dan, ko se odloči, da bo nehal piti, se človek zlahka zapije kot koala...

Bojan Sedmak

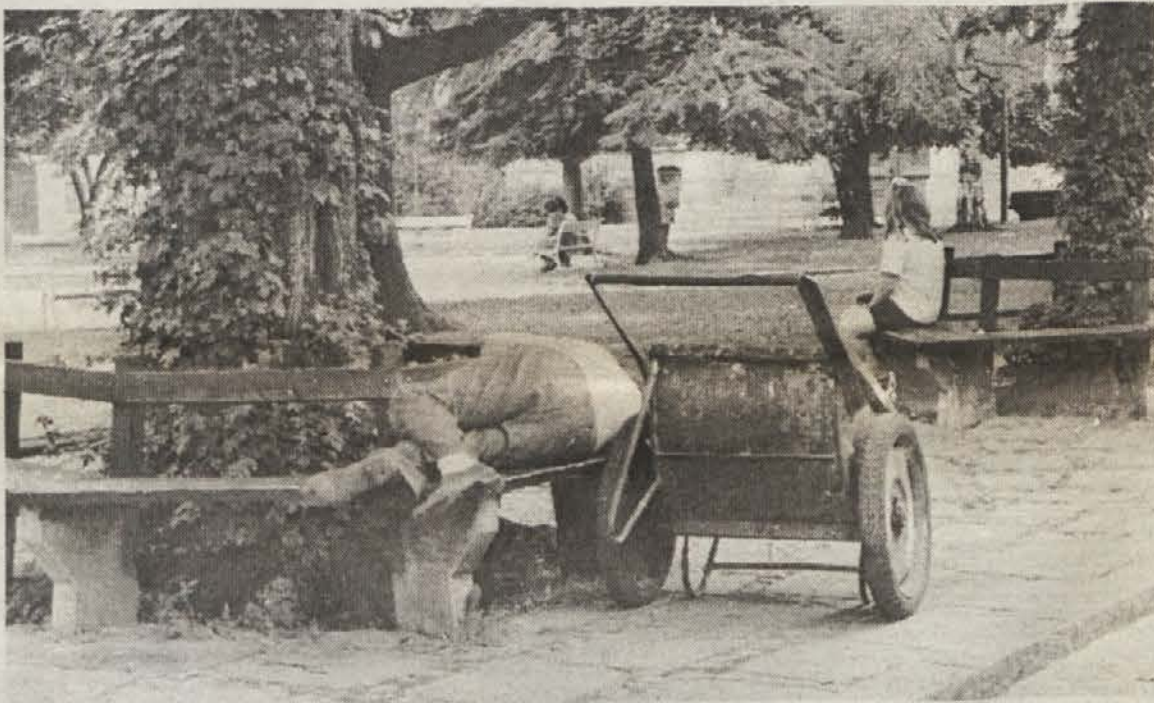

foto: Boris Strmšek

Potem po liniji najmanjšega odpora stopiš v eno tistih mestnih špelunk, ki so marsikomu zvezde stalnice na njegovi večni poti - v Zlato jamo. V Zlato jamo se spušča kot v življenje, se pravi navdol, z nogama naprej in glavo v oblakih. Dokler ti v nji bledega sonca ne prelje rumeno vino, ki ga pijejo rumeni ljudje v Zlati jami. Čudni ljudje, pravzaprav; kot da bi ušli iz velike elegije o spanju, enciklopedije fantastične zoologije ali v najboljših primerih iz dramatike absurda. S svojim mljacksonjem, muzanjem in mežikanjem, predvsem pa s svojimi ustekleničenimi sporočili o raznolikih živalcah, ki da jim sredi čumnat mrgolijo celo pod odejami. Česar ti še kolikor toliko treznemu ni težko sproti prevajati v govorico, ki ji načeljujejo pojmi à la faza epsilon, psihoza Korsakov, delirium tremens ipd. A naj ti zdrava pamet še tako zatrjuje, kako na daljši rok nimajo možnosti, da bi preživeli svoje fantazije,

foto: Boris Strmšek

EVROPA ZDAJ IN ZA VEKOMAJ!

T.i. neandertalci (ali Neandertalci?) so bili verjetno edino avtohtono evropsko ljudstvo, v lobanjah se jim je menda pretakalo več možganskih vijug kot sodobnemu Homo sapiensu, pa so vendarle nekako izginili. Potem je prišla postglacialna odjuga in Evropo so začela preplavljati razna ljudstva, ki jih ne znamo vtakniti v pametne predalčke. Baski so menda edini preostanek teh poledenodobnih "avtohtonih" (predindoevropskih) ljudstev. In počasi izginjajo v škarjah med Španijo in Francijo. Potem so se na sceni pojavili predniki današnjega evropskega Babilona, indoevropska bolj ali manj divja plemena, ki so se valila po kontinentu sem in tja in se na koncu ustalila vsako na svojem koščku tega klimatsko precej prijaznega kontinenta, potem seveda, ko so temeljito obračunala drugo z drugim. Tako nekako je nastala Evropa. Evropa sindroma narcizma majhnih razlik, naduta kultura, ki si domišlja, da se je s prepri na starogrških trgih (agorá) začela "prava" zgodovina, Evropa, ki zavestno pozablja, da so se njeni predniki greli v votlinah takrat, ko so nekatera neevropska ljudstva gradila piramide, ustanovljala (socialne) države in kultivirala žitarice. Evropa si je znanje ves čas izposojala od zunaj - ne moremo si predstavljati sodobnega sveta brez t.i. neolitske revolucije, katere epicenter ni bil v Evropi, brez duhovnih revolucij, katere center so bila bližnjazijska semitska ljudstva ter srednji in daljni vzhod, brez pismenosti, ki se je razvila v Mezopotamiji, prav tako ne bi bilo sodobne Evrope, če ji Arabci ne bi (iz Indije) prinesli ničle in decimalnega štetja (algebro), še po kompas in papir je bilo treba na Kitajsko...

Edino, kar je Evropa res razvila do skrajnosti, je bila umetnost prepiranja - dandanes temu učeno rečemo artikulacija različnih interesov. Preprijljivost in uporaba razuma za to, da nekoga prepričaš v nekaj, kar naj bi bil njegov interes, pa tega ni imel priljubljenost sam dojeti, je temelj evropske dominacije. Politika kot prostor opravičevanja dominacije ima dva pola, na enem je razvoj racionalnega opravičevanja svojih dejanj, javna diskusija oziroma prepri (ter s tem razvoj zahodne filozofije in posledično evropskega načina "upravljanja s svetom"), na drugem pa je korak, ki presega moč argumenta, namreč argument moči. Razvoj Evrope je razvoj političnega modusa preživetja, edina uspešna metoda implementacije argumentov pa je seveda argument ognja in meča. V tej umetnosti je Evropa zmeraj blestela. Spomnimo se samo bitke na Maratonskem polju ali padca Kartagine. Toda problem ni v tem, da bi bili Evropejci kaj bolj nagnjeni do bojevanja od drugih, ampak v tem, da je evropska argumentacija uporabe sile neposredna posledica tega, kar je za evropsko miselnost najvišja vrednota: svobode duha. To, česar očitno (vsaj z evropskega zornega kota) ne premorejo ostala svetovna ljudstva, je prav filozofsko metodično mišljenje, kresanje različnih mnenj, radikalen racionalizem in seveda morala, ki temelji na racionalnih - pragmatičnih - konstruktivnih. Toda besedno bojevanje ima za nujno posledico tudi bojevanje s pestmi. To je neizogibno - predvsem takrat, ko se izkaže, da je tudi samo mišljenje le vrh ledene gore predhodnega temelja civilizacije. Evropa si je podvrgla svet tako z ognjem in mečem kot s preprijljivostjo njenih racionalnih sistemov. Sivar je (za razliko od tradicionalnih miselnih sistemov, vezanih na avtoriteto izročila) enostavno delovala. In še zmeraj deluje.

Kaj naj si potem sedaj mislimo o združenju Evrope, ki se rojeva s težavami, toda za sedaj vendarle še na podlagi

moči argumenta? V Bruslju je v novoletni noči sicer zagorelo nekaj bakel, toda hladnost, s katero Evropejci (tisti, seveda, na pravi strani razklanega kontinentalnega zemljevida) spremljajo tektonske premike, si lahko razlagamo na dva načina. Ali so sprejeli združevanje s hladno treznim premislekom, ali pa jih je v resnici strah, saj ne vedo preveč natančno, v kaj se spuščajo. Če bi šlo za racionalen premislek, potem si seveda Evropa ne bi mogla privoščiti polovičnega združevanja - ekonomsko gledano se stvari ne izidejo, saj Vzhodna Evropa ni na temni strani Mesece in bo s svojo težo kaotičnih razmer gotovo omajala stabilnost "sončne" strani Evrope. Politično gledano so stvari še bolj nejasne: iskanje "najmočnejših" argumentov bo v tako koncipirani skupnosti, kot se nam kaže v tem trenutku, skrajno oteženo. Odkrito povedano: pojavlja se vprašanje

NITI ZOMBIJI NITI JUGONOSTALGIKI

21. in 22. novembra so s tiskovno konferenco in okroglo mizo na temo "Dolgo trajanje kulture na Balkanu", svoje potovanje iz Skopja preko Beograda v Mariboru zaključili udeleženci prve karavane "LETEČE UČIONICE - RADIONICE". Ideja za LUR se je porodila skupini ljudi v Ljubljani, ki so želeli ustanoviti alternativno teoretsko in umetniško ustanovo, ki naj bi delovala v vseh mestih bivše Jugoslavije s kulturno in intelektualno ponudbo in povpraševanjem.

Način dela naj bi potekal v obliki seminarjev, predavanj, delavnic in performansov. Najpomembnejša pa je ideja, da se omogoči srečanje umetnikov in kulturnih delavcev, ki jih je prizadela kulturna blokada in da se sprostijo pretok informacij. Kot je dejala Biljana Jovanović, književnica, ki živi med Beogradom in Ljubljano in ena od ustanoviteljic LUR-a, prekinitve komunikacije med posamezniki na področju bivše Jugoslavije je reproducira vojni diskurz in ustvarja pogoje, v katerih se vojna lahko nadaljuje.

Mnogo znanih umetnikov, javnih in kulturnih delavcev je takoj ob uvedbi sankcij pozvalo mednarodno skupnost, da bi bilo področje kulture izzeto iz mednarodnih sankcij. Znan je, na primer, primer Dušana Makavejeva, ki je pisal mnogim svojim znancem, umetnikom v Združenih državah in Evropi, da bi odstopili od kulturne izolacije Srbije in Črne Gore, saj so v glavnem najbolj prizadele tiste, ki se v največji meri ne strinjajo z obstoječim režimom. Skoraj istočasno kot LUR, le z nekajdnevni časovnim zamikom, pa je tudi na Nizozemskem potekala javna tribuna z naslovom "Hostages of Stupidity", na kateri so prav tako spregovorili o smiselnosti kulturnega bojkota Srbije in Črne Gore. Tribuna je doživela velik odmev v nizozemskih javnih medijih, kljub temu, da so govorili o neprijetni temi in da so izpostavili še bolj neprijetno resnico: ideja bojkota, ki so ga uvedli ZN z resolucijo 575, najbolj prizadene tiste, ki z režimom ne soglašajo. Zahod morda z

"jugoslovanizacije" (ne balkanizacije!) Evrope. Evropejci so trenutno prepričani, da imajo demokracijo dobesedno v genih in da je termin "demokracija" čarobna palica za reševanje vseh problemov. Toda to je vendarle samo prepričanje, ki je (lahko) povsem neutemeljeno. Ključno vprašanje je namreč vprašanje načina delovanja takšnega združenega sistema. Iz lastne izkušnje vemo, da Jugoslavija ni mogla funkcionirati kot demokratična skupnost. Alternativa je bila namreč: ali demokracija, ali skupna država. Ali bo Evropa lahko funkcionirala kot demokratična skupnost narodov, držav, regij, ali česar koli že? Glede na dogajanja v zadnjih letih je lahko odgovor samo ne: ali bo prišlo do avtokratskega (birokratskega) vodenja Evropske skupnosti, ali pa do večnega prerekanja o vsaki malenkosti zunaj vsake pragmatične logike. Na meje Evrope pa bodo ves čas trkali razni "polcivilizirani barbari", ki se ne znajo postaviti na lastne noge. Ne, Evropa 93 se nam kaže kot iluzoren projekt, obsojen na dialektiko moči argumenta in argument moči.

Rajko Muršič

O VLADARJIH

Pred mnogimi stoletji se je Sicilec Agatokoles iz zanikrnega proletarca povzdignil v sirakuškega kralja. Z njemu lastno malopridnostjo in hudobijo se je v vojaški službi iz dna, kjer je začel, kmalu povzpел na mesto vrhovnega poveljnika sirakuške vojske. Ker pa ga tudi ta položaj ni zadovoljil, je dal sklicati sirakuško ljudstvo in senat. Na tem posvetu so njegovi vojniki pobili vse senatorje in najbogatejše iz ljudstva. Po njihovi smrti je zlahka in brez slehernega oporekanja zavlada. Ob tehtanju njegovih dejanj, še posebej ob tehtanju poboja prijateljev, prevari, s katero jih je zvalil v smrt, bi zanj težko rekli, da je bil posebno kreposten. Toda njegova dejanja niso bila namenjena slavi skozi humanizem, temveč vladanju. In to je tudi dosegel.

Tako ena izmed Machiavellijevih storij. Preteklost človeštva je polna primerov tistih, ki so si upali zastaviti cilje tako visoko, da jim je cilj posvetil vsa sredstva. Vladarjem gospoda Machiavellija kljub stoletjem, ki so vrinjena med njegovo in naše bivanje, ni kaj dodati - in še manj odvzeti. So namreč več sopotnik človeškega bivanja.

Odrinimo utečen način razmišljanja o Balkanu, ki temelji na ločevanju dobrih in zlih, na stran in se poskusimo približati apokalipsi skozi delitev na tiste, ki so in na tiste, ki niso dojeli Machiavellijevega sporočila.

Če se je za politično vodstvo BiH v dveh prvih balkanskih vojnah (slovenski in hrvaški) zdelo, da spretno krmarijo svojo barko med vojskujočimi se stranmi, pa je konec hrvaške in začetek bosanske vojne pokazal, da je krmarja nekdo krmaril. Ta nekdo je bil vladar iz soseščine, veliki brat Sloba, ki pa je že zdavnaj vrgel svoje oko na BiH. V trenutku, ko se je tega ozavedla bosanska oblast, pa je bilo zanjo že prepozno. Machiavelli pravi, da je vladarjem vse dovoljeno - tudi goljufija. Če bi Bosanci to vedeli, ne bi šli prvič, še manj pa drugič na led. Tako pa so zopet enkrat verjeli obljubam (tokrat so naselili besedam zahodne diplomacije), se šli suverenost, in stvar se je končala tam, kjer se pač danes končuje - na bojiščih. In zopet enkrat ima prav Machiavelli, ko pravi, da največje gorje za ljudstvo ni brezobziren tiran, temveč vladar, ki ne pozna zahtev svoje obrti.

Bosansko vodstvo je krivo, ker je bilo premalo barabinsko. In ljudstvo, ki je imelo pošteno politiko, ima danes izstavljen račun.

Hrvaški Franjo je umetnost vladanja spoznaval preko ovinka (leninizma). Ta ovinek je bil po eni strani zadosten, da je svojo deželo obranil, po drugi strani pa prekratek, saj je bil prisiljen del svojega

carstva prepustiti nasprotniku. Oborožen z izkustvom vojne se je odločil, da bo tisto, kar je doma izgubil, dobil nazaj v BiH. Ob predlogih Ženeve si veselo mane roke. Zdi se, da je dobil, kar je želel. Toda Franjo je bil prekratek že enkrat. Ob prihodu mirovni sil na območje Krajine (Kninske), se je že dal slaviti kot velikega zmagovalca. Šele meseci, ki so prišli, so ga umirili do te mere, da je začel mirovno pogodbo brati tudi med vrsticami. Ali si je tudi tokrat Franjo izbral prekratkot pot?

Če kdo na Balkanu pozna umetnost vladanja, je to Sloba. Ustvaril si je domovino, ki ga je vredna. Svoje ozemlje je uspel povečati, vsem pritiskom navkljub. Nekajkrat je spretno "nategnil" svoje sogovornike. S Franjom se je pogajal o razdelitvi BiH in na tistem pripravljaval razdelitev Hrvaške. Ko je na Hrvaškem svoje opravil, je postal mirotvorec. On je bil namreč tisti, ki je uspel prepričati hrvaške Srbe, da je prišel trenutek miru. Isti obrazec je ponovil v BiH. Navdušene izjave evropskih komentatorjev in politikov o tem, kako je Sloba pritisknil ob zid svojega oprodo Karadžića in s tem zagotovil mir, kažejo, da je Sloba še enkrat uspel. Vodil je vojno, slavi pa se ga kot mirotvorca. Že Machiavelli je opazil, da je vladar ujet med dva izključujoča principa. Prvi mu nalaga, da gre preko trupel in je zato osovražen, drugi pa, da naredi tudi kaj drugega in je zato ljubljen.

Pred-, med- in po-zenevsko dogajanje v srbskem taboru daje jasen oris vladarskih sposobnosti. Srbski tabor se je uspel prezentirati kot razcepljenost dobrega in zlega. Sloba nastopa za mir, za sprejem ženevskih dokumentov, Karadžić pa temu nasprotuje, nazadnje pa se le ukloni. To formulo razcepa je svet hvaležno zagrabil. Če se je srbski tabor prepričal, da je razkorak med Panićem in Slobom, med mirom in vojno, pa se je po Panićevem odhodu, ki je očitno tisto z mirom jemal preveč dobesedno, uspel reorganizirati na drugi osi. Razcep na dobro in zlo se je izkazal kot najboljši možen politični manever. Zahod lahko tako zopet enkrat stavi na karto čakanja. Prej je bilo aktualno čakanje na to, da bo Panić prevladal nad Slobom, sedaj pa se čaka, da Sloba prevlada nad Republiko Srbsko. In še nekaj je uspel uveljaviti ta razcep. Namreč prepričanje, da je ženevska formula različna, saj bi naj, vsaj če poslušamo Karadžića, bila za Srbe krivična. Ravno zato, ker naj bi bila za Srbe slaba, je svetovna javnost prepričana, da je pravična. Če bi namreč srbski tabor z navdušenjem sprejel ponujen ženevski dokument, bi postalo vsem očitno, da je njihov vojni pohod nagrajen. Tako pa se lahko zahodni politiki točjejo po prsih in trdijo, da so Srbe prisilili v mir.

Če pustimo ob strani po tej logiki izpilen srbski nastop na konferenci, ter njegov učinek v svetovnih medijih, in se ozremo na ponujeno mapo razdelitve BiH, pa kaj hitro opazimo, da je Ženeva bila le legalizacija srbskega vojnega pohoda. Prehiter pa bi bil sedaj sklep, da je Slobov manever uspel preslepti svetovno diplomacijo. Dal ji je le pribledažilo, da se opere pred svetovno javnostjo.

Silvo Zapečnik

foto: Miro Lenič

Erika Repovž

RAMBO AMADEUS, KOZMOPOLIT

BILI SMO LE
LJUBIMCI

Pavec Rambo Amadeus je nekakšen "enfant terrible" na srbsko-črnogorski (ali, če hočete, jugoslovanski) popularnoglasbeni sceni, saj s svojo moderno glasbo (od rocka do rapa in disca) pervertira ter spreobrača podivljale balkanske označevalce. Dovolj zgovorni so že naslovi njegovih (doslej) treh plošč: **O, tugo jesenja, Dajte nam gusle in Psihološko propagandni komplet M-91**. Antonije Pušić sicer prihaja iz Hercegovnega v Črni gori, pogovor pa je nastal tik pred lanskoletnimi "balkanskimi" volitvami v t.i. ZRJ.

KATEDRA: Kaj počneš, kje si?

Rambo Amadeus: Trenutno sem v stanju hibernacije. V nekem poceni SF filmu, ko se gre, recimo, v ozvezdje Sirius odkrivat neki drugi planet. In potem, ker mora vesoljska ladja potovati recimo 40 let, da posadka ne bi ostarela in da njeni člani med potjo ne bi pocrkali, jih zamrznejo, in to tako, da jim upočasnijo vse vitalne funkcije. Nekako tako sem tudi jaz upočasnil svoje vitalne funkcije za naslednje leto ali dve, dokler ta kanalizacija ne izcurlja in dokler ne izpuhti smrad po dreku. Pa ne samo to; celo moj pasoš se dotika te kanalizacije. To ni samo kanalizacija tukaj (v Srbiji oz. ZR Jugoslaviji, op. prev.), kanalizacija je tudi v Bosni in na Hrvaškem. Edini, ki so se skozi vse to pokazali kot nekoliko kulturnejši, so Makedonci in Slovenci. To lahko tudi geografsko pojasnimo z dejstvom, da niso toliko prepleteni z ostalimi. Veš, slabo je, če se skregata mož in žena, najhuje pa je, če se to zgodi ljubimcema - obvezno teče kri. Ko frajer pusti pičko, to gre lahko, če se nista imela pretirano rada - sporazumno se razideta. Če pa sta se imela zelo rada, potem pride do izkopavanja oči, polivanja s kislino itd. In mi smo bili prav ljubimci. Makedonija in Slovenija sta bili pri tem nekako ob strani. Ko so na TV napovedovali vreme, nisem nikoli vedel, kakšno bo v Makedoniji in Sloveniji, pač pa, kakšno bo na Jadranu, malo o tem, kakšno bo na kontinentu nasploh in to je bilo vse. Trenutno sem precej v Makedoniji, ker sem tam dokaj popularen. To mi omogoča, da prinesem domov kakšno marko, da preživim. Bil sem tudi v Sloveniji. Enaka nostalgija za Jugoslavijo je v Makedoniji in Sloveniji: kot vsi dobronamerni ljudje se spominjajo le tistega lepega, kot "Bilo nam je super". Zame so vrata povsod odprta, ker me ljudje poznajo kot borca proti nacionalizmu, primitivizmu in vsem drugim izmom, ki so zdaj v modi.

KATEDRA: Tvoj komentar YU-blues trenutka?

Rambo Amadeus: Veš kaj, moja žena je dipl. psiholog in meni, da Milošević trpi za manijo preganjanja. Ljudje s to manijo stalno govorijo o tem, da jim nekdo streže po življenju - in ponavadi se zgodi, da jim na koncu nekdo zares odrobi glavo. Jasno je, da se ta občutek oblikuje v prvih petih letih človekovega nastajanja. Ne vem, kaj se je dogajalo z njim v prvih petih letih življenja, a očitno ni bilo to nič dobrega. Toliko o tem. Po drugi strani pa imamo to balkansko mentaliteto... Ljudje so preprosto tako mehki in tolikšni strahopetci, da s svojim uklanjanjem omogočijo komurkoli, ki pride na oblast, da postane absolutist. To je grozno. Imaš samo plus in minus: ali pljuvajo po tebi ali ti lezejo v rit. Strašno je tako zajahati ljudi. Sicer pa, kdo ve, kakšen bi dandanes bil jaz,

če bi me val usode naplaval na čelo neke države. Morda bi izdal zakon, po katerem bi morali vsi hoditi naokrog goli. Kdo ve, kako vse bi se izživljalo. V Sloveniji policaj npr. ne more maltretirati žene, ker ga bodo preganjali do vrhovnega sodišča, brez pardona; tukaj pa ti miličnik lahko mirno primaže klofuto in si lahko samo srečen, če ti ne primaže še druge. Preprosto, odgovor je v grozljivem nadzoru s strani sistema. Argumenti in dejstva - tega še vedno nimaš. Individualna svoboda je postavljena pod vprašaj. Tukaj je preprosto ni in konec. Zato pa je tolikšna želja po voditeljih, kot pri kakšnih pubertetnikih ali otrocih. Vidiš, kako mladoletni smo...

KATEDRA: Študentski upor 1992. Tvoj ironični odkim...

Rambo Amadeus: Glede na to, da me televizija ni kaj dosti predvajala, sem hotel samo povečati svojo popularnost...

KATEDRA: A tokrat se je vse spremeni v velik žur. Neki tuji novinar je to pokomentiral z besedami: "Dovolj je, da vladajoča SPS v Beogradu odpre kakih deset elitnih diskotek, pa ji ne bo več treba skrbeti za nič."

Rambo Amadeus: Nimam čisto nič proti žuriranju, ampak doslej sem že nekajkrat tiščal jajca v precep, ker to ni nobena žurka, če ti nekdo po telefonu grozi, da ti bo vrgel bombo skozi okno. Mislim, da obstaja določeno število ljudi, ki znajo postaviti ločnico: pa naj bo, OK. Žur = žur, to zdaj pa je resna stvar. Mislim, da se tudi sam nahajam med temi ljudmi. Nekdo pametnejši od mene pa je rekel, da je oblast ogledalo naroda. Torej se Milošević, ko govori po televiziji, zlahka priljubljuje narodu. On naj bi bil strog, imel naj bi tisti prvinski človeški občutek in nas ščitil. "Dokler sem jaz na oblasti, se to in to ne more zgoditi!" - to je njegov priljubljeni stavek. Pa tisti: "Globoko sem prepričan..." - ampak kadar je on globoko prepričan, nimaš ti kaj misliti drugače. On, ki ves čas govori, da "nihče ne more prevarati naroda", narodu ves čas laže. Ampak jaz ga razumem, ker sem po malem analiziral, zakaj on to tako. On je človek, ki ga zanima vstop v zgodovino, v učbenike, to je jasno kot beli dan. Njega ne zanima vsakdanost - mislim celo, da se mu jebe, da živi na Dedinju, da ima super kopalnico itd. Zanj je pomembno izključno to, da bo v šolskih čitankah čez petdeset let prikazan kot pozitivna osebnost. In ima vse možnosti, če stvari ostanejo, kot so, da se bo to tudi zgodilo. Kaj hočeš lepšega: "Za časa svoje vladavine sem razširil meje." Kralj.

KATEDRA: Kako vidiš danes tisto odzemanje mikrofona Baby Doll na letošnji "Beograjski pomladi". Koliko je uspelo tvoje "zbujanje podgan"?

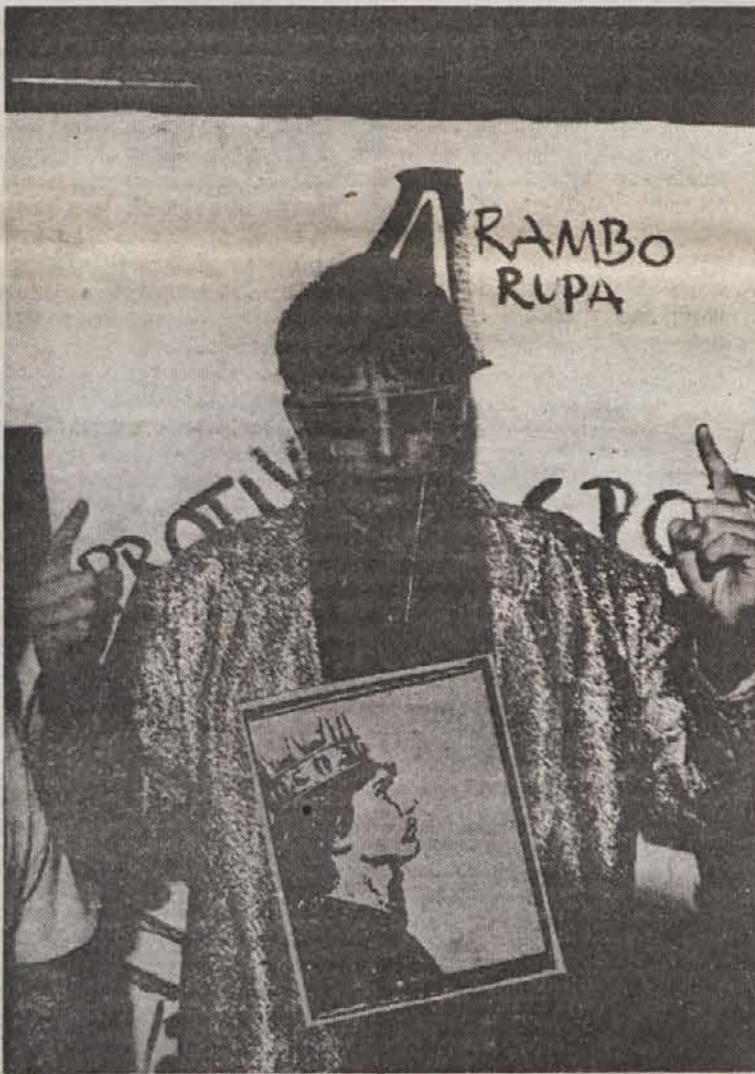
Rambo Amadeus: To je tako močan udarec. To je cela zgodovinska stvar, ki se je zgodila tukaj, prvi pravi udarec sistemu. Da lahko storiš nekaj takega, se moraš pet let iti kurbo in biti na liniji, da lahko vskočiš v direktni prenos. Po tem se je dvignila celo Akademija znanosti, cerkev, študenti. Šele po tem, ne prej. Ko so videli, da sem ostal živ. Po tistem sem naredil dva koncerta v Sava centru, ne zaradi denarja in popularnosti, ampak da bi ljudem pokazal: evo ga, naredil je

pizdarijo, pa ima dva koncerta v Sava centru, nič hudega se mu ni zgodilo, ampak celo nekaj dobrega; popularnost mu je poskočila. Neverjetno je, kako ljudje nimajo avtonomnega moralnega sistema, ampak jim televizija diktira, kaj je pozitivno in kaj ne.

KATEDRA: Ta velika žurka je zmigala tudi DEPOS.

Rambo Amadeus: Osebnostno poznam Vuka Draškovića in sem prepričan, da je DEPOS njegova pogruntavščina. Tip je zelo duhovit in mislim, da ga politika sploh ne zanima, ampak hoče najbrž samo zrušiti Miloševića. Meni je zelo simpatičen, ker je v tem, kar počne, mnogo duha in ker neskončno uživa v družbi

Če sta se imela ljubimca zelo rada, potem pride ob razhodu do izkopavanja oči, polivanja s kislino itd. In mi smo bili prav ljubimci. Makedonija in Slovenija sta bili pri tem nekako ob strani.

lepih žensk, kadar se pojavi na kakem javnem zborovanju. Pičke se obračajo za njim, dol padajo, se tresajo. No, tu je še Mićunović: siv, ampak lep - ljudje takoj pomislijo, da je bogat. Ostali pa niso pomembni.

KATEDRA: In kaj je po tvojem DEPOS?

Rambo Amadeus: DEPOS je nekaj takega, kot če posnameš tri plošče, za četrto pa ti zmanjka idej in narediš "The best of (f)...". Z razliko, da je to super, dobro, da je prav, da obstaja.

KATEDRA: Neodvisni mediji?

Rambo Amadeus: Tukajšnji niso kaj dosti vredni. To je skupina amaterjev

brez denarja. Problem je v tem, ker neodvisne medije obvladujejo looserji. Slabo so oblečeni, nimajo denarja, slabo delajo marketing.

KATEDRA: Tvoje videnje beograjske intelektualne smetane, ki se v glavnem koncentriira okrog združenja "Krog". Novi elitizem ali...

Rambo Amadeus: To ti je isto, kot če imaš v Ameriki javno hišo za pudlice. Prihajajo samo pudlice in se gonijo med sabo. Moj volčjak ne more priti zraven, nima možnosti. A veš, kaj je to v bistvu? Lepo pridejo na sestanek, pa, jaz tebi "Vaša gnada", ti meni "Visočanstvo", in grejo domov. Kakor: ti si super, ker mi praviš, da sem jaz super in tako dalje. In po malem jokajo nad usodo naroda.

KATEDRA: Milan Panić?

Rambo Amadeus: On je car. Strahovito hitro se uči. Zdj mu že celo uspeva priti na kraj z mentaliteto. Jasno mu je, da je treba pokazati silo, moč. Naučil se je že toliči s pestjo po mizi, kadar kaj reče. Sam bog nam ga je poslal. Igral bi mu brezplačno.

KATEDRA: Dobrica Čosić?

Rambo Amadeus: Pred kratkim sem slišal tole. Seveda je trač, ampak vseeno... Pred pol leta pride Dobrica Čosić na kavo k Miloševiću (seveda, saj sta soseda) in mu reče: "Slobo, kot sina sem te prišel prosit, da daš ostavko."

šestindeset let in da si kot šestletni mulec videl, kako ti mater in očeta... In edino, česar se spomniš, je to... In šahovnica. In zdaj spet pridejo. Če Tudi-man (to ti je ena butasta gos!) ne bi bil neumen, bi lahko bil car. Če bi jim le dvakrat spregovoril, jim dal cirilico, odšel v Knin in jim povedal, da računam na njih... Ker pa je neumen kot kura, kar je najbrž odlika vseh generalov, je šel na nož. E, če si tako krenil... Ampak kaj bo meni vse to. Pazi, jaz sem genij, to ti je jasno, delam strašne tekste in odlično muziko, imam tisoče idej in velike biznise po svetu. Recimo, da bi zdaj rad odprl turistično agencijo za lastnike plazilcev. Prepričan sem, da je v Ameriki najmanj sto bogatašev, ki bi radi, da njihovi pitoni plezajo po Eifflovem stolpu. Imam polno glavo takih stvari.

KATEDRA: Kako pa je spodaj pri tvojih, Montenegro?

Rambo Amadeus: Veš kaj, klima je tam blaga, pa so tudi ljudje takšni. Zdj, ko bo šla Prevlaka, bodo tudi devize. Nas je tam doli petsto tisoč, to je lahko nahraniti. Zelo rad bi postal predsednik Črne gore.

KATEDRA: KPGT?

Rambo Amadeus: En dan za tem, ko je Ljubiša Ristić naredil KPGT, sem jaz naredil KPGS (kurac, pička, govno, sisa). Mi smo delovali univerzalno in na

celem območju YU. Rad imam ljudi, ki imajo mnogo energije, ki ne intelektualizirajo preveč, ampak delajo. Ne morem reči, da je vse, kar je napravil Ristić, globoko, je pa nekako drugačno, predvsem ker mislim, da je gledališče dinozaver, ki je izumrl. Z enim samim ironičnim odkimom od gledališča lahko narediš nekaj novega. Ristić je v tem uspel, to se mi zdi v redu. Rad bi delal glasbo za njegove predstave.

KATEDRA: Bil si v Sloveniji, pogosto greš v Makedonijo, zelo si iskan.

Rambo Amadeus: Da ti rečem tole. Normalnemu človeku primažeš klofuto in je od tega cel teden bolan - v smislu zakaj? kako? Kompletan YU-prostor ni dobil klofute, ampak nož v možgane. Bolni bomo naslednjih dvajset, trideset let; šele ko bomo prišli k sebi, bomo dojeli, kaj smo naredili in zamudili - saj to je eno in isto. In spet, letos poleti sem bil v Sloveniji in vse tiste alternativne sile, ki so pred desetimi leti zahtevale odcepitev od YU, so zdaj ne le za nekakšen skupen YU-prostor, ampak tudi za nekakšno balkansko unijo. To so te naše neodvisnosti, suverenosti. To me spominja na ribo v akvariju, ki pravi: "Poglejte, pa sem suverena!" Nekaj pa je zanesljivo: ta trenutek se lahko napijem v kateri koli gostilni v Skopju ali Ljubljani in veseljačim po mili volji brez strahu, da bi me kaj hudega doletelo. Jebi ga, pri nas (v Srbiji) ljudje državo narobe razumejo. Država ni to, da imaš velik teritorij, ljubiš zastavo in znaš himno na pamet. Država je, da obstaja mnogo poklicev, od katerih je mogoče živeti in da imaš svojo zasebnost. V primitivni družbi lahko žal napreduješ samo kot politik, estradna zvezda, športnik ali kriminallec. V Sloveniji sem opazil veliko poklicev, ki ljudem prinašajo uspeh in blagostanje. Poglej samo dizajn, če začnem pri tem.

KATEDRA: Tvoji prvi načrti?

Rambo Amadeus: Zdjale bom delal neko instrumentalno ploščo. To so nekakšna kola, ki sem si jih izmislil. Ko jih analiziram, ugotavljam, da je v njih črnogorsko-hercegovski-liško-istrska linija, nekakšen dinarski zvok. To počnem, ker je zdaj idealen čas za umetnost - denarja ni mogoče zaslužiti. Sicer pa, Goran Bregović je pred petimi leti lepo rekel: "Najprej smo imeli obdobje masnega komunizma, zdaj pa nas čaka obdobje še masnejšega komunizma." Edino, kar nam je trenutno potrebno, je sto let miru, da vse puške zarjavijo.

Drago Borić, Vuk Marjanović (prev.: d.k.j.)

NACIONALNA KULTURA

DUHOVNI AGENT
POLITIČNE MOČI

"PO AUSCHWITZU JE VSA KULTURA,
VKLJUČNO Z NJENO BRIDKO KRITIKO,
KUP SMETI."

(T. W. ADORNO, NEGATIVNA DIALEKTIKA)

Če je res tako, kot trdi Adorno, kaj naj še sploh dodamo o regresiji na nacionalno kulturo? Doch! "Časi" so takšni: naj to hočemo ali ne, je nacionalno preraslo v našo primarno določnico. Če želimo kaj povedati, moramo vedeti, na koga se obračamo. Balkanska revolucija primitivizma spreminja ljudi v lutke in življenje v teater, kjer sta dekor in koreografija nacionalna. Vsaka misel in vsako kritično dejanje mora ostati skrito, če naj sploh bo, saj "žali nacionalne interese". Intelektualci in umetniki (vsa čast izjemam) forsirajo naravnost odvraten konformizem, celo lažejo. Nihče ne želi reči: "Če ljubim svoj narod in domovino, to še ne pomeni, da moram biti zadovoljen s smerjo, v katero smo krenili." Toda reči kaj takega pomeni tvegati lastno pozicijo, ponavadi materialno, ni pa redko, da je vzrok temu strahu možnost izgube družbene, politične moči.

Rad popijem kak kozarček, rad imam dobro družbo in potovanja po svetu, rad imam udobno življenje in svojo ženo. Nič me ne stane, če sem podnevi dober nacionalni umetnik, če sem lahko ponoči - prav zaradi tega - to, kar hočem biti. Če se od mene pričakuje, da je to cena, ki jo moram plačati, da ne izgubim tistega, kar sem na enak način pridobil v prejšnjem režimu, lahko neham celo misliti (za ilustracijo: v zagrebškem Hrvatskem narodnem kazališču predstavljena mapa grafik in književnih zapisov "Samo tebe volim, oj Croatia", Slobodna Dalmacija, 14. decembra 1992).

Afirmacija nacionalnih elementov v kulturi je le na prvi pogled utemeljena z nacionalnim interesom za obrambo pred vsemi mogočimi agresijami, posebej pa pred vsemi mogočimi zunanjimi (morda celo resničnimi) in notranjimi mističnimi sovražniki, ki naj bi bili sposobni zamajati šele vzpostavljeno homogenost populusa. Množice so torej - vsekakor v skladu s priporočili oblasti - voljne utišati vsako svojo nejevoljo, če ocenijo, da "še ni pravi čas" za začetek reševanja njihovih eksistenčnih problemov. V tem kontekstu se je kultura našega prostora spremenila v agenta provokatorja vladajoče klike. Nacionalna kultura, ki je plačana mnogo bolj od tistih, ki bi vladajoči garnituri dejansko imeli kaj povedati, sugerira, da so vse nejevolje z represijo vredne manj od tistega, kar je bilo doseženo z narodno enotnostjo, suverenostjo in samostojnostjo države. S tem, ko je pristala na to in takšno funkcijo, je kultura postala šepetalec v gledališču, posrednik med oblastjo in množicami, ki jim v imenu oblasti prišepetava ideološke in etične temelje, na katerih naj vsak posameznik v skladu s svojo "patriotsko dolžnostjo" gradi svojo lojalnost. Morda bi lahko posplošeno rekli, da so kulture balkanskih držav pravzaprav že od nekdaj apologetske do oblasti. Le redki posamezniki so poslušali Sloterdijkov nasvet - glas lastne vesti: "Ubogi Ojdip, ne kremži obraza, ampak se raje spomni, da je pri Perzijcih in psih spanje z družinskimi člani zelo v modi. Glavo pokonci, old motherfucker!" (P. Sloterdijk, Kritika ciničnega uma). Mnogo več je tistih, ki so populusu pojasnjevali, da je

interes oblasti identičen interesu nacije, tega nenadkriljivo iluzionističnega pojma, praznega in abstraktnega, ker tak pač mora biti: bolj kot je prazen in manj kot ga je mogoče definirati, toliko bolje za oblast. Toda odstotek tistih, ki se zaradi lastnega konformizma cinično odrekajo celo imperativa resnice, je že skoraj nevaren. Če se kultura po Auschwitzu že ni mogla premakniti naprej, vsaj ne bi smela dovoliti, da postane propagator koncentracijskih taborišč vesti in zavesti. Balkan je najboljši dokaz, kako nevarna, pa tudi groteskna je regresija kulture na nacionalno - predvsem, če se v obdobju, ko kriza vsega in vsakogar ogroža tudi nestabilne individualne zavesti, zreducira na mrtvilo pojmov, od katerih se je vsaj razumni del sveta odvrgnil že pred nekaj stoletji.

Apologetsko v kulturi je moč prav dobro čutili v vsakem režimu. Le zakaj bi torej bila izjema aktualna nacionaldemokracija, ki v temelju demantira samo sebe s tem, ko misli, da si iskreno prizadeva za meščansko in restavracijsko pol stoletja zamrznjenega kapitalizma? Razprostranjenost take kulture ni naključna: cinizem je prav v tem, da se kultura zavestno postavlja v funkcijo mostu med množicami in oblastno močjo, pri tem pa se pusti slaviti tako prvim kot drugim. Vsaka, celo nacionalna kultura (nota bene: pod tem pojmom razumem hipertrofijo nacionalnega, ki se

dviga visoko nad okvire človeškega življenja, ne pa na tisto, kar je kulturni domet posameznikov, ki nujno pripadajo neki nacionalni skupini), se dobro zaveda, da je vsaka ideologija esencialno laž. Sodobno nacionalno kulturo prav to dejstvo loči od iskrenega navdihla nacionalnega romantizma izpred dveh stoletij.

Pravovernost (nekateri jo imenujejo tudi "družbeno-politična in moralna neoporečnost") je conditio sine qua non obstanka na Balkanu. Že stoletja je nepomembno, kdo diktira ideološke predpostavke (ah, oblasti vedno govorijo, da naprednega in samoosvojbajajočega) mišljenja: zedinitelji ali razdružitelji, marksisti ali kristijani, totalitaristi ali "demokrati"... Če so tisti, ki trenutno diktirajo, dobre volje, vi pa ne pristajate na diktat, je najhujše, kar se vam lahko zgodi, ekskomunikacija à la Spinoza, čeprav so moderni modusi pritiskov mnogo subtilnejši in predvsem mnogo okrutnejši od tistih v Spinozovem času. Če pa diktatorji vstanejo z levo nogo, vas bodo proglasili za narodnega izdajalca, posledice pa si, glede na to, kar ste si zapomnili iz zgodovine, zamislite kar sami!

Ob vsem tem pa se naduta, samovšečna in samopredimenzionirana nacionalna kultura spreminja v nekaj obratnega - postaja nekultura nacionalnega: služba, pasoš, zdravstvena in policijska zaščita samo za dobre citizenne,

ki ne razmišljajo, zakaj je vse to prav tako in ne drugače. Vse to še najbolj spominja na basen o žabi, ki je hotela postati krava, a se je na koncu razpočila. Državljanstvo katere od novonastalih balkanskih držav je postalo bolj cenjeno od prosperitetnega ameriškega ali nemškega. In kultura je pri tem odigrala še kako pomembno vlogo. Dandanes je moderno reafirmiranje tretjerazrednih piscev in slikarjev in odpihovanje prahu z del, ki so bila brez vrednosti že v času nastanka, del, katerih edina vrednost je pričevanje o "narodovi zgodovini". Če je komunizem že bil sposoben zadržati prisotnost teh del na teh prostorih, bi, če bi bila res kaj vredna, našla svoj prostor v kontekstu disidentskega in za njih bi vedel vsaj nekdo na svetu; tako pa - nič. Nacija pa estetika...

Vsi doslej naštetni elementi nacionalne kulture, doslej bolj opazovani kot analizirani, so pravzaprav le temelj najbrž najnegativnejše in izrazito kontraproduktivne tendence, ki jo nosi s sabo slavljenje nacionalnega v kulturi. Poenostavljeno lahko rečemo, da ta tendenca vodi v samoizolacijo posamezne kulture od dialektičnega toka svetovne kulture nasploh. Morda je prav to pojasnilo, zakaj so z Balkana tako redko izšla imena, ki v zgodovini kulture kaj pomenijo. Neinventivnost in nelzivnost lastne intelektualne produkcije opravičujejo prav nosilci nacionalnega, ki "dokazujejo", da je problem njihove kulture v tem, da "temelji na jeziku majhnega naroda" in na intelektualnih dosežkih, ki se "zaradi zaprtosti velikih svetovnih kulturnih sistemov" ne morejo prebiti izven meja - in pri tem ne vedo, da so si meje začrtali prav oni sami. In spet smo v začaranem krogu, iz katerega takorekoč ni izhoda: čim večji je manjvrednostni kompleks, tem manjša je univerzalnost kulturnega produkta in intenzivnejša njegova samoizolirajoča, nacionalna komponenta. Če se take tendence na nekem prostoru ustalijo, postane njegov kulturni milje mehanski zmožek apologetov in eksegetov tujih, "svetovnih" dosežkov, po drugi strani pa "aventičnih" nacionalnih ustvarjalcev - oboji pa so zgubljeni in kozmično oddaljeni od sodobnih tokov mišljenja in umetnosti.

Tako samo-izoliranje nacionalnih kultur pa ima tudi druge dimenzije. Produkcija zavesti, ki načeloma ne prehaja onstran nacije in domovine, ima za rezultat totalno nepoznavanje svetovnih kulturnih kriterijev (na vrednostnih lestvicah katerih bi samoljubna nacionalna kultura kotirala zelo nizko). To zakonitost vsekakor najhitreje zaznajo ustvarjalci, ki si na vse pretege prizadevajo, da imajo recipienti njihovih del čim manj stikov z drugačnimi vrednostnimi merili, kajti spoznati nekaj drugega pomeni hkrati spoznati samega sebe. Z dobesedno neštetimi kulturnimi projekti z nacionalnim predznakom (praviloma samoopravičevanih s "svojim načinom in prispevkom k obrambi pred agresijo" ali s "težnjo k razvoju demokracije") se konzumentom vsiljuje nacionalno kot vrhunski kriterij, čeprav je njegova estetika utemeljena na potrebah političnega trenutka. Tu se začne proces idealiziranja aktualnega režima, ki traja vse dotlej, dokler ne pridejo na oblast novi oblastniki, ki bodo imeli ali dobili oporo v nekem kulturniškem sloju, ki bo spet znal s svojim cinično-subtilnim delovanjem opravičevati vse napake in nedemokračne dimenzije političnega ustroja.

Če bo želel kadarkoli postati del Evrope, bo moral Balkan v sferi kulturnega delovanja marsikaj korenito spremeniti. Samoumevno je, da bo treba mnogo narediti za formiranje svojevrstne kritične zavesti, ki bo sposobna najti mejo med univerzalnimi in specifičnimi elementi človekovega obstoja. Poleg tega bi verodostojna in na zgodovinskih primerih utemeljena kritika koketiranja med oblastjo in kulturo lahko pomenila začetek novega dojenja kulturnega razvoja. Še pred tem pa je, kakopak, nujno premisliti o tem na politični ravni, odčitati stopnjo totalitarnosti pred lastnim nosom, potem pa se znati ali naučiti distancirati od diktata politike, ki mu je načelo izsiljevanja imanentno.

Mnogi med danes aktualnimi kulturnimi prvaki hočejo opravičiti svoje konvertitstvo z dialektiko političnega spoznanja, toda argumenti tipa "včeraj sem mislil eno, danes pa imam pravico misliti drugo" so se namnožili do te mere, da se človeku preprosto vsiljuje misel, da bi nekakšen povratek komunizma na naše prostore množici pravovernih ponovno dal pravico, da mislijo, kakor so (komunistično) mislili, preden so postali (nacionalistični) antikomunisti.

Vse observacije, o katerih je bilo govora, bi zahtevale za konsekventnejšo analizo problema mnogo več prostora. Nacionalna kultura je utemeljena na umetno, nasilno in čez noč sklepanem nacionalnem umu kot psihopolitični zahtevi časa, njena kritika pa bi morala polskati svoj prostor v popolni distanciranosti od vsakega kulturnega projekta, ki kakorkoli, čeprav samo v kontekstu, ponuja nacionalno ideologijo namesto splošno veljavnega spoznanja človeškega. Tega seveda ni mogoče narediti brez spora z aktualnimi političnimi in kulturnimi oblastmi, o čemer pričajo sicer ne pretirano pogosta, a vendarle prisotna etiketiranja tistih, ki so si drznili "blatiti ugled države v inozemstvu". Majhno število takih primerov pove več o majhnem številu osebnosti, ki so pripravljene tvegati avtentično mišljenje, kot pa o izginjanju fenomena etiketiranja, ki smo ga "nasledili" od prejšnjega režima.

P.S.: O vsem tem bom razmislil tudi proti koncu tega (1992.) leta, ko se bom napolnil na grob Miroslava Križe. Vem, da se je od njega, ki so ga napadali in pljuvali po njem in ki ga "narod ni nikoli sprejel za svojega", mogoče marsikaj naučiti. Morda mi bo prišepnil, kako naj se distanciram od nacionalnega v sebi in hkrati negujem kulturo nacionalnega in neham misliti, da smo "vendarle toliko različni", da ne bi mogli skupaj zvrtni niti kakega kozarca v priljubljeno gostilni. Stari pozna skrivnost, kako ostati visoko nad tem in ne popustiti pred vulgarnimi zahtevami populusa in politike, kako ne prodati lepote resnice in resnice lepote. Naj mu bo večna slava! In hvala. Samir Osmančević (prev. d.k.j.)

MEJE PREDLAGANIH KANTONOV

- SRBSKI KANTONI: 2, 4, 6
- HRVAŠKI KANTONI: 3, 8, 10
- MUSLIMANSKI KANTONI: 1, 5, 9
- POSEBEN STATUS: 7 (Sarajevo)

RAČUNALNIŠKE KNJIGE (2) VMESNIK (2)

Seznanjanje s programi se začne s poskusi. V navodila pogledamo morda toliko, da se naučimo program naložiti. Potem pa potešimo našo radovednost in potrebo po igri, ko sprožamo različne funkcije in opazujemo, kaj se zgodi. Obdobju naivnega odkrivanja možnosti sledi želja, da bi znali premišljeno izbrati funkcije za svoje delo. Takrat pogosto ugotovimo, da nam proizvajalčeva navodila ne zadoščajo.

Med izbiranjem knjig za urejevalec besedil *Word 4.0* za *Macintosh* sem obiskal tudi Vladimirja Kneza v knjigarni Mladinske knjige na Slovenski 29 v Ljubljani. Izpisal mi je seznam s 16 naslovi. Med njimi ni bilo tistega, za katerega sem našel toplo priporočilo v knjigi *The Macintosh Bible (3. izdaja)*. Ker sem v tej bibliji za uporabnike Maca našel ogromno koristnih napotkov, sem zaupal tudi njihovemu priporočilu. Podatke za ta 17. priročnik, ki je izšel pri založbi *Cobb Group* in obsega 750 strani, sem potem našel v knjižni verziji Bowkerjevega kataloga dobavljenih knjig v *Univerzitetni knjižnici* v Mariboru.

Dve knjigi o Wordu za Macintosh sem že imel doma, ko sem začel s sistematičnim izbiranjem priročnika, ki bi bil uporaben zame. Obe knjigi sem po naključju odkril v mariborskih knjigarnah in plačal zanj manj kot 300 tolarjev; zdaj plačujem za naročene knjige desetkrat več. Ena je enciklopedični referenčni priročnik za Word verzija 3.0, ki obsega skoraj 1.000 strani. Čeprav so podobnosti med verzijama 3.0 in 4.0 precejšnje, ker imata verziji enak programski kernel, je med obema verzijama ravno toliko razlik, da sem si želel dobiti še referenčni priročnik za verzijo 4.0, vendar nekoliko drugače zasnovan. Druga knjiga je v primerjavi s prvo prava drobna. Žal pa je njena vsebina takšna, da je morda sploh ne bi bilo treba objaviti. Zgolj zato, ker so Microsoftova navodila zelo nepregledna, ima svojo delno upravičenost kot opora pri iskanju po navodilih. Avtor se je namreč zadovoljil z opisom funkcij aplikacije in z občasnimi opozorili, da smo se znašli v težavah, če smo naredili neko zadevo v določenem zaporedju; prihranil pa si je trud, da bi opisal, kako se izvlečemo iz težav.

Po natančnem ogledovanju seznama s 16 naslovi sem si označil štiri knjige. Prvi kriterij je bil obseg. Pri ameriških knjigah je to sicer pogosto varljiv kriterij. Mnoge slovenske računalniške knjige vsebujejo na dosti manj straneh enako ali celo večjo količino informacij, ker pač niso tako razkošno oblikovane. Toda prostor za pisanje lastnih komentarjev, pregleden tisk, dovolj veliki in nazorni posnetki zaslonov so prav pri priročniku nadvse pomembne uredniške odločitve, ki razveselijo bralca-uporabnika.

Drugi kriterij je bil, da v naslovu ni bilo izrazov: *Made Easy*, *Using* ali *Understanding*. Zanimale so me knjige, ki ponujajo *Mastering* ali pa hočejo biti *Definitive Guide*.

Tretji kriterij je bila založba, pri kateri je knjiga izšla. Čeprav je sklepanje po analogiji lahko nevarno, je vendar zapeljivo. Se zlasti, če izveš, da so že mnogi bili zadovoljni s knjigami določene založbe. Založbe *McGraw-Hill/Osborne*, *Dow Jones/Irwin* ali *Sybx* sodijo med bolj znane; za tiste, ki jih zanimajo Maci in desktop publishing, sta zanimivi še založbi *Ventana Press* in *Peachpit Press*.

Ker sem si omissil računalnik za pisanje daljših besedil, predvsem pa za obdelovanje obsežnejših besedil, ki so jih napisali drugi, sem slednjič izbral knjigo z naslovom *Desktop Publishing with Microsoft Word on the Macintosh. Second Edition*, ki je izšla pri založbo *Sybx* in obsega 535 strani.

Se zlasti sta me pritegnila dva elementa v naslovu: da sta avtorja poudarila posebnost uporabe aplikacije, ko

sta na začetek naslova postavila desktop publishing; in da gre za drugo izdajo, kar pomeni, da gre za uspešno knjigo, ki sta jo avtorja predelala, dopolnila ali popravila. Zmeraj znova se namreč čudim, ko izidejo priročniki hkrati z novo verzijo programa. Avtorji si pomagajo z beta verzijami programov. Torej ne morejo opisati delovanja programa v obliki, v kakršni ga kupimo. Predvsem pa so ti priročniki bolj ali manj uspešna pedagoška predelava navodil in manj zbirka izkušenj, pridobljenih ob rabi programa pri vsakdanjem delu.

Dobil sem knjigo, po dolgem čakanju, ki me je očarala. Pedagoško tako učinkovite knjige so redke. Gre za referenčni priročnik, ki pa ni organiziran enciklopedično, temveč problemsko. Preglednost je zagotovljena z izčrpnim indeksom in s tabelami na sprednjem in zadnjem knjigoveškem listu, v katerih poglavjih je opisana določena sestavina namiznega založništva. Ti dve vrsti preglednic sta na koncu vsakega poglavja dopolnjeni še z opozorili, v katerih poglavjih je določena tema podrobneje ali drugače opisana. Priročnik ne vsebuje samo izčrpnih navodil za oblikovanje najrazličnejših pisnih izdelkov, pri tem je sistematično členjen po zahtevnosti od navadnega poslovnega pisma do obsežne znanstvene razprave in celotne knjige; temveč ves čas opozarja tudi na meje programa *Word* (ko potrebujemo za učinkovito delo drugačen program), na pasti in še posebej podrobno opisuje ovinke, ki nas privedejo mimo pasti do cilja. Največje odkritje so bili zame opisi, kako lahko s tabelo oblikujemo strani in z lahkoto dosežemo posebne vizualne učinke.

Izbiranje, ki je oprto na skope bibliografske podatke, je zmeraj tveganje. Primerjanje vseh podrobnosti v seznamu zagotavlja, da se morda ne bomo povsem uštel. Prav tako pa je pomembno, da natančno vemo, kakšen priročnik pravzaprav iščemo. Pri priročniku za *Word* je bil potrjen sloves založbe *Sybx*.

Za konec želim opozoriti še na eno zadevo. Kadar je za nek program na voljo veliko zelo različnih knjig, to ne pomeni samo, da ga uporablja veliko ljudi; temveč tudi to, da je program zapleten, da vsebuje pasti in nepreglednosti. Pomeni torej, da nujno potrebuje izboljšave vmesnika med človekom in računalnikom, ki bodo omogočile lažjo posvetitev drugemu delu algoritma pri uporabi aplikacij: kreativni izbiri možnosti, ki jih vsebuje program.

Igor Kramberger

Omenjene knjige:

- 1 *The Macintosh Bible*, Third Edition, Sharon Zardetto Aker et al. Edited by Arthur Naiman. Berkeley: Goldstein&Blair, 1991. ISBN 0-940235-11-0
- 2 *Gene Cobb&Allan McGuffey, Word 4 Companion: Macintosh*, Louisville: The Cobb Group. ISBN 0-936767-14-6
- 3 *Michael A. Fischer, Microsoft Word for the Macintosh: The Complete Reference*. Berkeley: Osborne/McGraw-Hill, 1988. ISBN 0-07-881331-X
- 4 *Neil J. Salkind, Microsoft Word 4.0 for the Macintosh*, Blue Ridge Summit, PA: TAB Books (Windcrest), 1989. ISBN 0-8306-7400-4
- 5 *Tim Erickson, William Finzer, Desktop Publishing with Microsoft Word on the Macintosh. Second Edition*. Alameda: Sybx, 1989. ISBN 0-89588-601-4

Prva verzija prispevka je bila predavana na Radiu MARS v oddaji *Hacker's Corner* v nedeljo, 12. julija 1992 ob 21.00 uri.

KAKO LAHKO MANAGEMENT VPLIVA NA POVEČANJE VREDNOSTI PODJETJA

V preходу na tržni način gospodarjenja se spreminjajo temeljne vrednote pri upravljanju podjetja kot osnovne ekonomske celice. Cilji gospodarjenja dobijo popolnoma drugo vsebino od tiste, ki smo jo zasledovali v sistemu socialističnega samoupravljanja. Neposredni cilji podjetja postanejo bolj ozki, osredotočeni predvsem v podjetje samo, medtem ko se makroekonomski in družbeni cilji uresničujejo posledično kot realizacija skupnih rezultatov podjetij in ne več neposredno, kot so se uresničevali v času samoupravnega družbenega planiranja.

Prišlo je do bistvene spremembe v ciljnem sistemu. V sistemu socialističnega samoupravljanja so bili na vrhu hierarhične lestvice družbenoekonomski cilji, ki so jih podjetja vgrajevala v svoje plane in temu prilagajala podjetniške cilje. V tržno zasnovanem gospodarstvu pa so podjetniški cilji popolnoma avtonomno postavljeni in so družbeno ekonomski cilji sicer strateško opredeljeni, vendar v uresničevanju podrejeni podjetniškim.

Podjetniški cilji se v tržni ekonomiji bolj ali manj poistovetijo s cilji lastnikov podjetij. Tako je v hierarhiji ciljev na prvem mestu maksimiranje koristi za lastnike podjetja, čemur so podrejeni drugi cilji, ki so predvsem povezani s podjetjem kot socialnim sistemom (čimvišje plače, čimboljši delovni pogoji, čimkrajši delovnik, čim bolj stabilno poslovanje ipd.). Mnogokrat se maksimiranje koristi poistoveti s ciljem maksimiranja dobička. Vendar pa maksimalni dobiček ni vedno v sorazmerju z maksimalno koristjo lastnika. Dobiček je računovodska kategorija, ki je v preveliki meri odvisna od sprejetih računovodskih standardov in računovodske politike podjetja, da bi prikazovala realno korist, ki jo ima lastnik od podjetja. Zato je ustrežnejše merilo obseg neposrednih denarnih donosov, ki jih ima lastnik na osnovi svoje vloge v podjetju in

se izražajo bodisi v višini dividend na delnico, bodisi v višini cene, ki jo s prodajo delnice na trgu kapitala lastnik doseže, bodisi v ceni, ki jo lastnik doseže s prodajo svojega deleža v podjetju, vse to pa je povezano z vrednostjo podjetja. Zato je najustrežnejše merilo za opredelitev temeljnega cilja podjetja maksimiranje tržne vrednosti podjetja. Tržna vrednost podjetja pa je tem višja, čim višji pričakovani denarni donos podjetje dosega v čim bližji prihodnosti s čim manjšim rizikom v poslovanju. Večkrat si je osnovni podjetniški cilj v popolnem nasprotju s cilji podjetja kot socialnega sistema, zato je potrebno ta nasprotja optimalno razreševati, kar pa je predvsem naloga managerjev.

Kaj torej lahko naredi manager, da bi povečal vrednost podjetja? Predvsem je njegova naloga, da identificira prednosti in slabosti podjetja ter da ve, kako lahko te informacije uporabi za to, da bo naredil podjetje močnejše, na trgu konkurenčnejše, in kako naj planira uspešno poslovanje v bodoče. Pri tem se mora osredotočiti posebej na proizvode in storitve, ki jih podjetje plasira na trg, in izbrati tiste, ki imajo največje možnosti na trgu v bodoče in tiste, ki imajo perspektivo, zahtevajo pa dodatna vlaganja, ki bi jim ojačala pozicijo na tržišču.

Takšno napotilo se zdi klišejsko, vendar glede na prakso večine naših podjetij, kjer managerji vse preveč pozabljajo na bodočnost, ker so preobremenjeni s problemi sedanjosti, vedno pomembnejše, saj usmeritev v prihodnost povečuje oziroma zmanjšuje vrednost podjetju. Seveda tudi sedanjost ne sme biti zanemarjena, vendar je do obeh, sedanjosti in prihodnosti, potrebno imeti uravnotežen odnos. Da bi management mogel to uravnovežiti, je po Druckerju (*Peter F. Drucker, Managing for Results*) potrebno troje:

- maksimirati učinkovitost vseh sedanjih aktivnosti,
- identificirati in razumeti potenciale podjetja,
- prilagajati poslovanje spreminjajoči se bodočnosti.

Če hoče biti uspešen pri povečevanju vrednosti podjetja, mora management najprej opredeliti temeljno vodilo podjetja, idejo oziroma poslanstvo podjetja. Če ga ne, potem v podjetju vsak išče svoje vodilo in podjetje pri-

čne delovati asinhrono, kar mu vrednost znižuje. Zato je potrebno z vrha (top management) postaviti definicijo, ki bo zelo enostavno, jasno, usmerjajoče opredelila bistvo podjetja, iz česar se vidi, katero tržišče podjetje oskrbuje s svojimi proizvodi oziroma storitvami, kateri so njegovi kupci, in kakšna so pričakovana podjetja v bodoče. Iz takšne definicije vodilni v podjetju in tudi drugi delavci lažje oblikujejo svoje cilje in ravnanja in z njimi prispevajo k uresničevanju temeljnega cilja podjetja, to je povečevanja njegove vrednosti.

Drugo, kar mora management storiti v smeri povečevanja vrednosti podjetja, je definirati "odličnosti" v podjetju. Podjetje lahko ima široko paleto aktivnosti, proizvodov ali storitev, ki se po nečem posebej odlikujejo, pa temu ne posveča dovolj pozornosti. Zaradi tega se sčasoma te odlike izgubijo in padejo v sivo poprečje. Zato jih je pravočasno potrebno identificirati in jih nenehno negovati. Za njihovo identifikacijo je najbolje povprašati kupce, kaj dela podjetje dobro in zakaj med več ponudniki kupujejo ravno izdelke oziroma storitve tega podjetja. Večkrat je potrebno pogledati tudi nazaj v preteklost, kako se je podjetje odzivalo v določenih okoliščinah in kaj je podjetje naredilo, da se je izvelo iz težav v preteklosti. Mnogokrat gre takšna stvar v zakladi in podjetje ne zna več reagirati ustrezno ob nastopu podobnega problema, kot ga je že znalo rešiti v preteklosti.

Naslednji pomembni element za povečevanje vrednosti podjetja je postavitve prioritete. Nobeno podjetje ne razpolaga s takšnimi resursi, da bi moglo učinkovito obvladovati celotno paleto zadev, s katerimi se v svojem poslovanju srečuje. Zato je potrebno skrbno razporediti podjetniške resurse (ljudi, denar, znanje) na tiste prioritete, ki bodo najbolj prispevale k povečevanju vrednosti podjetja, četudi bo kakšen problem ostal nerešen. S tem v zvezi je potrebno definirati tudi priložnosti in nevarnosti v podjetju in opredeliti portfolio podjetniških proizvodov in storitev. Z opredelitvijo portfolio matrike si zagotovijo management v vsakem trenutku jasno opredelitev prioritete z vidika vlaganj kot tudi z vidika razporeditve obstoječih resursov. Le z ohranjanjem dinamičnosti portfolio matrike ima podjetje stabilno perspektivo na tržišču in s tem potencial za povečevanje svoje vrednosti.

Glede na to, kakor je bilo že uvodoma rečeno, da je vrednost podjetja izražena v denarnem donosu, je potrebno na koncu opozoriti na nujnost osredotočanja na denarni tok v podjetju. Zelo redka so pri nas podjetja, ki temu elementu posvečajo dolžno pozornost. V analizah poslovanja se vse preveč osredotočajo na poslovne rezultate, tudi informacijski sistem v podjetju v glavnem pokriva področje knjigovodskih in računovodskih funkcij in izkazov poslovanja z vidika knjigovodsko izkazane uspešnosti poslovanja, zanemarija pa spremljanje denarnega toka. Podjetja zaradi tega zapadajo znova in znova v likvidnostne težave, ker tako pri analiziranju preteklosti kot pri planiranju izhajajo le iz kategorij poslovnega uspeha, izraženega skozi prihodke in odhodke in še uspejo predvideti probleme, ki nastanejo na tem segmentu, medtem ko jih likvidnostni problemi vedno znova presenečajo, ker so nanje bistveno manj pripravljeni. Le pozitivni denarni tok, ki po pokritju vseh obveznosti ostane za razdelitev lastnikom, pa predstavlja osnovo za določitev vrednosti njihovega vložka v podjetju.

Bojan Praznik

BREZPLAČNI MALI OGLASI S A L O M O N O V OGLASNIK

LJUBLJANA, NAZORJEVA 6 • TEL.: 061/223-328
MARIBOR, PARTIZANSKA 13 a • TEL.: 062/221-586
NOVO MESTO, MUZEJSKA 3 • TEL.: 068/21-409

SLOGAN "TURIZEM SMO LJUDJE"
BI SE MORAL GLASITI:

"TURIZEM SMO OVCE"

ORGANIZIRANA MNOŽIČNA POTOVANJA

II
Množične turiste* lahko v grobem razdelimo na tri vrste: na tiste, ki so ovce in se tega zavedajo, na tiste, ki so ovce in se tega ne zavedajo, ter na tiste, ki sicer niso ovce, vendar tudi ne "množični turisti" v pravem pomenu besede, ampak kvečjemu naključni udeleženci množičnega turizma - ali pa "ovčji pastirji": vodiči, organizatorji, animatorji idr. turistični delavci, na katere se opevani slogan "Turizem smo ljudje" pravzaprav nanaša. Najboljši turist je seveda "ovca, ki se tega ne zaveda" - s tem, da mu "pastir" da malo občutka izjemnosti, pomembnosti, občutka, da tisto *o turizmu in ljudeh* leti prav nanj, ga neizmerno osreči. Še več: na široko mu odpre dušo in predvsem (sicer ne pretirano zajetno) denarnico. Sicer pa - v tem je bistvo masovnega turizma.

Spoznavati daljne kraje, potovati tja, videti in doživeti čim več, po možnosti radikalno drugačnega od tistega, česar smo vajeni od doma, izjemnega, (samo) za tiste kraje značilnega - to je najbrž ena človekovih prvinskih želja. Svetovni popotniki, raziskovalci in odkritelji dotle "neznanih" krajev so bili od nekdanj visoko cenjeni ljudje, (po možnosti čim bolj eksotični) potopisi pa iskano blago. Z razvojem komunikacij in splošne blaginje so potovanja v daljne kraje vse manj stvar redkih posameznikov, pustolovcev in podobnih izjemnežev in vse bolj dostopna vsakomur. Ker pa "vsakdo" nima ne časa ne želje ali sposobnosti raziskovati oz. odkrivati neznan (česar je resnici na ljubo komaj še kje kaj), je glavni čar potovanj postal na lastne oči videti, doživeti znano, slavno, veliko. Pri tem pa se je najlažje prepustiti modremu vodstvu nekoga, ki tisto pozna - se skratka izogniti neprijetnostim zgubljanja, negotovosti na poti itd.

Neglede na dolžino potovanja hoče masovni turist videti vse *znamenitosti* ob poti in v kraju bivanja, poskusiti *lokalne specialitete*, slišati *značilno glasbo*, ob tem pa opraviti še obvezni *shopping* spominkov in drugih malenkosti itd. Ker je čas pri tem omejen in je v skupini potrebna nekakšna koordinacija, to v praksi pomeni drvenje od znamenitosti do znamenitosti, bliskovit ogled (pravzaprav bolj mimohod) z obveznim fotografiranjem (fotograf in fotografirani lahko doma ponosno kažeta posretke, češ, "Bila sem tam!"), pa spet naprej. Seveda je jasno, da si tako ni mogoče ničesar zares ogledati - niti tako površen ogled vsega *ogleda vrednega* ni mogoč. Potrebna je torej selekcija: verjetnost, da bo skupina masovnih turistov obiskala neko znamenitost, je tem večja, čim bolj je znamenitost slavna, pomembna, značilna, enkratna itd. (pravzaprav bi bilo treba vse to dati v narekovaje - v pariškem Louvru npr. visi mnogo pomembnih slik, nepopisna gneča pa je edino

jo turiste na vsakem koraku, pa je v bistvu najmanj zahtevna verzija "internacionalne popularne glasbe" z aranžmajem v stilu lokalnega melosa ("španski" je lahko npr. katerikoli popularen komad od koderkoli, le da ga opremijo z brekanjem na akustične kitare in ropotanjem kastanjet ter mu spremenijo besedilo tako, da je vsaka druga do tretja beseda "Ole!") itd. Hoteli za masovne turiste so praviloma zanič (tako namestitve kot postrežba, hrana itd.) - ker pa tovrstna potovanja nujno vključujejo tudi "značilne žure" (s hrano, pijačo, konferansjejem, plesom, folkloro itd. - praviloma jih prirejajo za več turističnih skupin iz različnih držav) na nivoju, ki je vendarle nad hotelskim in kjer nujno dajejo turističnim grupam občutek pomembnosti že s tem, da se potrudijo vsako od njih posebej pozdraviti, po možnosti celo v njenem jeziku (z obveznim, najbrž celo hoteno pretiranim naglasom), ta nekoliko višji nivo v turistovih očeh še dodatno pridobi na višini - *suma summarum* pa je "z vsem skupaj" vsaj približno zadovoljen turist.

Na tovrstnih potovanjih si masovni turisti nujno vsaj od daleč ogledajo tudi prizorišča t.i. visokega turizma, ki jim je praviloma nedosegljiv (in je sicer nujno bolj individualističen, ne pa nujno tudi manj "ovčji"). S tem (in seveda s samim številom potovanj) pa narašča zahtevnost masovnega turista in s tem možnost turističnih agencij, da mu prodajo tudi nekoliko manj "masovna" in s tem dražja potovanja. *Ovcatours International* zanesljivo ne bo propadel - z višjim življenjskim, predvsem pa zahtevnostnim standardom masovnih turistov iz držav s tradicionalno največjim številom klientov (v Evropi je nedvomno na prvem mestu zahodni del Nemčije) bo moral le nekoliko prilagoditi storitve novim zahtevam, s padcem železne zavese pa se poleg starih (kamor vsaj delno spada tudi slovenski) odpirajo še novi trgi za prodajo "manj zahtevnih masovk".

Darinko Kores-Jacks

P.S.: Ljubljansko-velenjska turistična agencija AB je v sodelovanju s slovenskimi sponzorji in špansko agencijo Tropical novembra letos povabila slovenske novinarje na enotedenski izlet v Španijo (natančneje v Katalonijo), ki sva se ga udeležila tudi na tej strani podpisana katedraša. Kot je poudarila predstavnica agencije in naša vodička, so nam hoteli predstaviti prav masovni turizem, in to tako, da so nam ga dali neposredno izkusiti. Neglede na to, kaj si nasploh mislimo o tovrstnem turizmu, je treba priznati: Sloveniji v primerjavi s Španijo celo na področju najmanj zahtevnega turizma še marsikaj manjka - čeprav je to *marsikaj* skrajno preprosto, celo primitivno in razmeroma poceni (pa zelo donosno)...

OLE, KATALONIJA!

Ko smo se eno hladno jesensko jutro skobacali v avtobus, še zdaleč nismo slutili, kaj vse nas čaka. Sicer pa nam je naša vodička Brigita že kar na začetku povedala, da se od nas ne pričakuje nič drugega, kot da smo čisto navadni turisti. Torej, da nič ne delamo, ampak da uživamo in se zabavamo. In smo se trudili po najboljših močeh. To uživanje pa nam je na koncu kar dobro izpilo vse moči.

Vožnja z avtobusom v Španijo je prav hudičevo utrudljiva. Skoraj 24 ur se dobesedno mučiš na sedežih, pa naj bo do še tako udobni. Na srečo smo se mi "turisti" kar pogosto razgibavali med čik-pauzami, običajno na avtocestnih postajališčih. Zvečer smo se ustavili tudi v Veroni, kjer pa je bilo kar pre malo časa za natančnejši ogled mesta, kjer na vsakem koraku naletiš na ostanke zgodovine. Ko smo vzeli slovo od Italije, nas je čakala še pot čez celo južno Francijo, ki pa se je večina ni več zavedala. In tako smo se zgodaj zjutraj znašli tik pred našim ciljem. Katalonsko turistično središče na Costa Bravi ob Sredozemskem morju, Lloret de Mar, nas je že nestrno pričakoval. Spakirali smo se v hotel Imperial Park z dvema zvezdicama (mimogrede, največ hotelov tukaj ima dve ali pa tri zvezdice, nekaj redkih pa štiri). In potem se je začelo. Ker so nam turistični delavci hoteli pokazati čim več iz njihove ponudbe, se je vse odvijalo v peklenskem ritmu. Vlačili so nas od prireditve na prireditve, od zanimivosti do zanimivosti, zmes pa smo vlivali vase neizmerno količine sangrije, šampanjca in španskega vina. Nekateri smo občasno tolkli še po tekli in podobnih strupih. Seveda so vsi ti "čarobni" napitki (ki povzročajo, med drugim, tudi glavobol) vključeni v ponudbo; in problem pri nas Slovincih je, da mislimo, da mora vsa alkohol, ki pride na mizo, končati v naših želodcih (oz. v glavi). Zato nas je tudi nadvse navdušil ogled slovite šampanjske kleti Codorniu, ki je nastala že leta 1551, sedaj pa skriva v svoji notranjosti okoli 100 milijonov steklenic penečega opoja.

Katalonija, ki bi jo lahko primerjali s Slovenijo in njenim položajem v bivši Jugoslaviji, ima zelo razvit tako imenovani masovni turizem. Povprečnemu turistu tam res ne more biti dolgčas. Hotelski in prevozni stroški predstavljajo le kakšnih 25 % vsega denarja, ki ga turisti pustijo pri njih. Za primerjavo, pri nas ti stroški znašajo 70 %. Seveda je za kaj takšnega potrebno dobro sodelovanje med hoteli in agencijami, ki organizirajo številne prireditve. Pri nas je pač tako, da je hotelom bolj pomembna tista njihova večerja, kot pa da te peljejo kam in ti pokažejo kaj zanimivega. V času, ko smo obiskali ta del Španije, je bila sicer bolj mrtva sezona, november je najbolj

hladen mesec v letu, kljub temu pa smo imeli kaj videti. Gran Palace nas je ogrel s svojim show programom, kjer nastopa obilica lepih deklet, vrstijo se plesne, baletne, zabavne in pevske točke. Večerja na haciendi La Siesta (počitek) je bila vse kaj drugega, kot pa nam pove ime. Nekaj stoletij stara tipična španska podeželska hiša, prenovljena, da lahko sprejme nekaj deset avtobusov gostov, nam je ponudila poleg večerje še predstavo flamenka (tradicionalni španski ples), španske kitare, zavrteli pa smo se lahko tudi sami. Še več smo lahko videli v dvorcu, ki je zgrajen v stilu srednjeveških, celotna predstava pa te prav tako povrne kar precej stoletij nazaj. Večerja brez jedilnega pribora (ker ga pač takrat še niso poznali) in viteške igre se nam je zdela ena najboljših prireditev, ki smo jih v teh nekaj dneh doživeli. Sijajno zrežirana predstava, v kateri so se kresale iskre pod meči, lomila so se kopja in vitezi so padali s konjev. Vsa stvar izgleda prav resna, še posebej, ko se srednjeveški junaki borijo med občinstvom in ko ti mahajo nekaj centimetrov od nosu z meči, iskre pa letijo na vse strani. Zmagal je seveda naš vitez (vsak vitez je imel svoj del publike), po igrah pa je sledil še obvezen flamenko, ki pa smo si ga ogledali en večer še na posebni predstavi. Na vseh teh prireditvah pa pridno pofotografirajo svoje goste in kdor želi, lahko fotografijo kupi za spomin, seveda v posebnih okvirjih ali mapah. Dobra ideja, ki jim prinaša kupe denarja. Potem je tukaj še Marineland s predstavami dresiranih delfinov, morskih levov, papig in sokolov, imajo tudi majhen živalski vrt, otroška igrišča, bazene s tobogani... Kogar živali ne zanimajo, pa lahko obiše nekaj katalonskih manastirjev, med katerimi velja prav posebej omeniti Montserrat, benediktinski samostan na pobočjih istoimenske gore, ki leži v bližini olimpijske Barcelone in glavnega mesta Katalonije. Seveda smo si tudi to ogledali, bolj na kratko sicer, saj bi za Barcelono potrebovali najmanj teden dni, je pa lepo mesto in vredno ogleda. V našem programu pa je bil tudi Dalijev muzej v Figuerasu, ki je res enkratno doživetje in to ne samo za ljubitelje umetnosti. Kdor ima preveč denarja, se lahko zabava ob igrah na srečo v Casinu Lloret de Mar, kamor so nas povabili (na žalost se niso spomnili, da bi nam podarili še kakšen žeton). In ker je bila naša naloga, da se zabavamo, smo končali dneve oziroma noči v kakšni od diskotek Lloreta, kjer smo se spogledovali s lepimi španskimi dekletimi in trošili denar za drago pijačo. Med našim obiskom smo odigrali tudi nogometno tekmo z turističnimi delavci Lloreta (4 : 2 za njih), ki se trudijo, da ugodijo tudi rekreacijskim potrebam svojih gostov. Med dopustom pri njih se lahko ukvarjate z večino športov, ki jih poznamo.

Naš obisk se je končal tako, kot se je začel - z utrudljivo avtobusno vožnjo. Da pa le ni bila preveč ubijajoča, smo naredili kratke postanke v Cannesu, Nici in Monacu, kamor hodijo običajno zapravljat denar precej bolj premožni ljudje, kot pa smo mi. Pa kaj zato, še naprej najbolj cenim turizem, ki se ga grem sam ali pa v družbi z dekletom ali prijatelji. Počnem, kar me je volja in ne potrebujem dosti denarja. Tistim, ki pa nimajo idej in so naveličani Slovenije, pa le svetujem, naj grejo na počitnice v Španijo. Mogoče bodo potem znali bolj ceniti našo malo deželo in njene lepote.

Boris Strmšek

foto: Boris Strmšek

GOSPODA LENIČ IN OŠLAK, INSINUACIJE JE TREBA DOKAZATI

SPOŠTOVANI GOSPOD MATJAŽ MULEJ

V Katedri z datumom 02.11.92, se mi Miro Lenič najprej vljudno opraviči in potem še bolj vljudno doda, da moja beseda nekaj velja. Za oboje se mu enako vljudno, a iz srca zahvaljujem.

Obenem pa moram manj hvaležno ugotoviti, da v nadaljevanju svoje zahvale, ki resda ne velja samo meni, ugotavlja nekaj, za kar ga prosim za konkreten dokaz:

"... vedno, kadar se je postavilo vprašanje objekta za izvajanje predmeta telesne vzgoje na univerzi ali kaj podobnega, postavlja M.M. vprašanje in daje v razmislek varianto s kritjem malega stadiona v LV."

Konkretno prosim za dokaz Mira Leniča, enako kot sem pred časom (brez odmeva z dokazom) prosil v Večer (Mariboru) Borisa Ošlaka:

"... kdaj, odkar sodelujem z vodstvom UM, sem z enim samim sestavkom trdil ali predlagal, kar mi pripisuje."

Nasprotno, jasno sem povedal, da sem nehal s takim predlogom tisti hip, ko sem ugotovil, da gre za mnogo več študentov, kot je bilo v razmišljanju upoštevanih (in dejansko vpisanih in za predmet športna vzgoja po predpisih predvidenih) pred 15 leti. Upam, da me spomin ne vara. Dokaze bomo tako dobili, če so. Nadalje konkretno prosim Mira Leniča, da mi s primerjavo s pravili novinarskega obnašanja dokaže, "da je res le majhna napaka, če nekdo ne imenuje svojega informatorja, ampak oceno pripiše celotnemu društvu, ki je njegov predsednik rektor, gre pa za tako ostro oceno, da bi jo smel sprejeti najmanj upravni odbor AŠD, če naj gre v javnost z oznako "izjava mariborskega akademskega športnega društva"."

Boris Ošlak ima seveda vso pravico, da v skladu s pravili demokratične družbe misli in pove o komerkoli in o čemerkoli, kar meni in hoče. Je pa enako v skladu s pravili demokratične družbe, da svoje trditve zmoro dokazati. Kar je meni pripisoval v Večer, ni mogel dokazati; to se vidi iz tega, da je odnehal, brž ko sem ga prosil za konkretne dokaze, ne več izmišljane insinuacije. Tako ga prosim za dokaze,

1. da ima on pravico in pooblastilo, da svoje mnenje da uredništvu Katedre in ga označi za mnenje MAŠD,

2. da jaz po nekih DOKAZLJIVIH DEJANJIH spadam med vodstvene strukture znotraj in zunaj Univerze v Mariboru, ki v nobenem primeru ne želijo videti med univerzitetnimi objekti Univerzitetnega športnega centra,

3. da jaz po nekih DOKAZLJIVIH DEJANJIH spadam med tiste na vodilnih delovnih mestih na Univerzi v Mariboru, ki se ne angažirajo za lastne študente (kaj lahko opravi prorektorat, za katerega sem zadolžen, za gradnjo univerzitetnega športnega centra, če je naša vloga po delitvi dela mednarodni akademski odnosi in če glede na to povsem upravičeno nismo vabljeni k reševanju problemov, ki se tičejo univerzitetnega športnega centra, bo Boris Ošlak morda znal povedati, in upam, da bodo njegovi napotki v skladu s pravili rektorata o delitvi dela tudi upravičeni),

4. da jaz spadam po nekih DOKAZLJIVIH DEJANJIH med dekane fakultet, ki poskušajo prekanalizirati republiška sredstva, namenjena univerzitetnemu športnemu centru, v pokrivanje malega stadiona v LV,

5. da jaz spadam po nekih DOKAZLJIVIH DEJANJIH med tiste, ki so poskušali z demagoškimi metodami kompromitirati rektorja UM prof. dr. Alojza Križmana, zlasti glede MAŠD,

6. da jaz spadam po nekih DOKAZLJIVIH DEJANJIH med tiste, ki se zavzemajo, da bi s športno stroko upravljali študenti in tudi upravljali s finančnimi sredstvi, ki jim jih pri nas država še vedno tišči v roke (poleg dokaza, da imam sploh kakršnokoli možnost in potrebo, da bi karkoli vedel o teh sredstvih in ljudeh, ki jih dajejo in komur jih dajejo),

7. da jaz spadam po nekih DOKAZLJIVIH DEJANJIH med tiste, ki nasprotujejo temu, da stroka spada k strokovnjakom (res pa moja stroka - sistemsko razmišljanje - zelo jasno pove po vsem svetu, da je zelo malo zadev, o katerih se da smiselno odločati brez interdisciplinarnosti),

8. da jaz spadam po nekih DOKAZLJIVIH DEJANJIH med ljudi, ki so kadarkoli nasprotovali ustanavljanju in delovanju MAŠD, in med ljudi, ki izrabljajo AŠD za očitno rušenje projekta UŠČ na mestu, kjer se je gradnja začela.

9. da jaz spadam po nekih DOKAZLJIVIH DEJANJIH med ljudi, ki ocenjujejo, da AŠD pri UM namerava ogroziti mestne klubske interese (in da se sploh identificiram z nekimi mestnimi klubskimi interesi),

10. da jaz spadam po nekih DOKAZLJIVIH DEJANJIH med ljudi, ki ne marajo, da bi 10.000 mariborskih študentov dobilo svoj lastni UŠČ; in ki ga javno odklanjajo.

Pri tem prosim g. Ošlaka, da ne poskuša ponavljati napak z napačnimi trditvami, ki jih je že objavil v Večer, četudi jih ni mogel dokazati, ampak se je moral umakniti pred dokaznim bremenom. Lažne trditve gotovo niso dejanje, ki je profesorju = poklicnemu vzgojitelju v čast, še zlasti ne brez normalnega človeškega opravičila (ne glede na to, da smo stari znanci, ali pa še posebej zaradi tega).

Še odgovori na trditve, o katerih sem morda dolžan podati kakšne dodaten dokaz.

Posameznik, ki postavi ponovno, potem ko prvič ni mogel dokazati svojih neosnovanih trditve, podobne trditve in se za svoje predhodne napake in neosnovane javne napade sploh ne opraviči, je po vseh pravih vzgajanja z zglede seveda res neprimeren za pedagoškega delavca. O tem je dokazov dovolj, takoj ko človek prebere bonton in nekaj mladinske psihologije. Zato mi ni treba več dokazovanja.

Da so profesorji športne vzgoje na UM slabo pripravili predloge, kakšna naj bo dvorana UŠČ po funkcionalnosti, so povedali sami na sestanku, na katerega so me - kdo ve zakaj - povabili. Predtem se je pač povsem slučajno zgodilo, da

sem prišel v sobo, v kateri je rektor imel sestanek o projektih in so me vprašali za mnenje. Edino, kar sem tedaj napravil, je bilo to, da sem se spomnil na projekte izpred let, ki jih je delal prof. Pečenko - takrat za prenovo malega stadiona v LV in na pobudo organov takratne Telesno kulturne skupnosti Maribor. Prof. Pečenko in prisotni profesorji športne vzgoje so se takrat strinjali, da je taka zamisel, ki daje vadbeni površini prednost pred gledalci, boljša. Obuditev spomina na tisti projekt, ki je imel za posledico popravek obstoječega je vsa moja zasluga. Se je pač zgodilo, da sem se edini spomnil nanj. Vsekakor pa sem na osnovi izkušenj z dvoranami univerzitetnih športnih centrov, ki sem jih nekaj videl po svetu, trdno prepričan, da je sedanjí projekt bolj v skladu z mednarodno prakso UŠČ kot projekt, ki so ga pripravili prej. Da je ta idealen, ne zmorem trditi, je pa primerljiv s tistimi od drugod, ki sem jih videl, mnogo bolj od tistega, ki je bil v pripravi prej in ga so tedaj profesorji športne vzgoje stali za njim.

Upam, da bodo dokazov polni odgovori Mira Leniča in Borisa Ošlaka pokazali tudi to, ali je upravičen, vsaj glede mene, naslov četrtega prispevka, objavljenega na isti strani, da gre namreč glede UŠČ v Mariboru za spotikanje izza hrbta. Bojim pa se, da bom prej kot dokaze doživel navidezno opravičilo in kakšne nove insinuacije.

26.11.92

Matjaž Mulej

prosile g. Ošlaka za dokaz, na moj račun in spada v tisti del odgovora, katerega ne mislim, ponovno, navajati (ker sem že odgovoril v prejšnji številki Katedre).

In kot zadnje, a zaradi tega nič manj pomembno, kar sem želel omeniti v tem svojem kratkem odgovoru, je dejstvo, da se je gradnja UŠČ v Mariboru končno vendarle pričela. Kljub pismu, ki je istega dne, ko so se pričela dela na Koroški cesti v Mariboru, prispelo na ministrstvo za šolstvo in šport v Ljubljano. Moram pa poudariti, da kdorkoli ga je že napisal, ni imel tega poguma, da bi ga tudi podpisal. Zato se distanciram od vsakih namigovanj na kogarkoli. Vest oseb, ki delajo v nasprotju z interesi ustanove, v kateri so zaposleni, pa bi morala sama, če jo te osebe sploh imajo, svoje lastniške zbadati in jih opozarjati na njihove nesramnosti. To je dokaz, ki je arhiviran v Ljubljani, in ki niti slučajno ni v čast Univerzi v Mariboru, oziroma delavcem te ustanove. Dokaz, da obstajajo, vsaj posamezni, interesi proti UŠČ v Mariboru. Toda trditve, da ste tudi vi, g. Mulej, zagovornik teh interesov, ni moja. Čeprav, po drugi strani, s svojimi izstopanji v javnosti mene osebno niste opravičili o nasprotnem.

Ker si ne delam utvar, da bo gradnja UŠČ v Mariboru potekala po vseh načrtih, brez zapletov takšnih ali drugačnih, na tem mestu zaključujem le polemiko z vami g. Mulej. Tokrat brez opravičila!

Maribor, december 1992

Miro Lenič

SPORTNI CENTER UNIVERZE V MARIBORU		
GLAVNI IZVAJALEC:	INVESTITOR:	UNIVERZA V MARIBORU OBČINA MARIBOR
	OBJEKT:	SPORTNA DVORANA
	ODG. PROJEKTANT:	prof. Borut Pečenko, d.i.a.
LEK TM HOLDING d.o.o.	PROJEKTANTI FAZ:	
	STATIKA:	
	ELEKTROINST: STROJNE INST:	
	NADZOR:	
Biserjane 6a VIDEM OB SCAVNICI	IZVAJALCI:	
	konstruktor	
	VODJA PROJEKTA:	
	Joze Sraka, d.i.a.	

MM1 90.4 in 93.1 MHz 5.40 - 19.00

MM2 102.8 MHz 0.00 - 24.00

ličnosta 33, 62000 Maribor

foto: Boris Strmšek

ŠOU ZA ŠTUDENTE

Če človeka nekaj zelo žuli, potem ali nadere nekoga ali pa se vse, vse skupaj napiše in to potem pokaže drugim ljudem. Ker sem bolj mirne narave, sem se raje odločil za drugo varianto.

In kaj mene žuli? Bolečina se začne pri besedni zvezi *Maribor - univerzitetno mesto*. To - vsaj zame - poleg drugih dejstev pomeni tudi *študentsko mesto*. To manj znano besedno zvezo pa bi morala uveljaviti predvsem *Študentska organizacija univerze (ŠOU) v Mariboru*. Zato moram najprej razkriti nekaj podatkov ter manj znana dejstva.

Agonija financiranja občudijskih dejavnosti je, vsaj formalno, končana. Republiška sredstva sedaj razporeja komisija za občudijske dejavnosti na Univerzi v Mariboru (UM) po sprejetem ključu (in se ne prenakazujejo več direktno na ŠOU), podobno pa je od prvega maja s sredstvi Študentskega servisa Maribor, saj je UM sklenila z njim ustrezno pogodbo. Da bi to lahko storila prejšnja študentska vlada (ŠV), je jasno (sredstva ŠOU razporeja Študentski parlament - ŠP), toda to bo pač ostal eden od njenih največjih kiksov. Poleg tega pa je ŠOU podpisala pogodbe s Formico in z nekaterimi pokrajinskimi mladinskimi servisi, zato pozivam novi ŠP, da na naslednjem zasedanju prikaže javnosti ves priliv sredstev na mariborsko ŠOU. Kar moram dodati kot bivši predsednik ŠP je, da so bila finančna poročila do sedaj dokaj dobro pripravljena ter da se je na ŠOU končno začelo ustvarjati razmere, kot so pri vsaki drugi delovni organizaciji, med drugim tudi ažurno finančno poslovanje, t.j. tekoče računovodstvo, ter se tako odpravljajo prejšnje kaotične razmere. Žal je gonilna sila napredka le računovodja, **Alenka Šedivy**, vsi ostali pa ji bolj ali manj skromno pomagajo. Sam pa se tudi kesam, ker sem dvignil roko za izvolitev **Mitka Ivanovskega** na delovno mesto direktorja ŠOU v Mariboru, saj mislim, da še zdaj nima dovolj poslušala za študente. Pri tem me dejstvo, da je na papirju bil najboljši kandidat od petih, prav nič ne opravičuje.

Kaj se dogaja z dvorano ŠTUK? Fizično razpada, ker je eden nosilnih stebrov počil in tu ne bo pomagalo samo površinsko kitanje. Hmm, Univerzitetni športni center (UŠC) bo vsaj malo preprečil odcepitev dela dvorane, ki bi ga na tem terenu lahko odneslo do Koroške ceste. In kako je z organizacijo? Program izvajanja prireditve ni (drugi kiks prejšnje ŠV), čeprav naj bi vsi zainteresirani imeli možnost organizirati prireditve. Dvorana je samevala od junija lani do letošnjega maja, kar sproži najmanj vprašanje njenega obnavljanja v tem času, še bolj pa vprašanje protesta mariborskih študentov. Če ne bi videl gozda zaradi dreves, bi lahko celo rekel, da se spet nekaj dogaja v dvorani (recimo otvoritev Kluba ŠOU, ki je imel na otvoritvah dveh razstav do sedaj približno trideset obiskovalcev - skupaj). Žal menim, da dvorana ŠTUK izgublja osnovni namen njene zgraditve: služiti občudijskim dejavnostim - najprej vsem študentom in šele potem Mariborčanom in drugim. Glede tega javno obljubljam, da bom tako dolgo sodeloval v opozicijskih študentskih krogih, dokler se to ne uredi. Poleg drugih napak je zdaj ena največjih ta, da *Pozdrav brucem* ni bil 15. decembra, kot je bilo predvideno, ampak bo, če bo, absolutno prepozno.

S kulturnega področja prehajam na Akademsko športno društvo (ASD) UM oz. bivšo UZ SŠO. Ne bom razpravljal o ugotovljenem prehodnem negativnem

finančnem stanju, ker so se pred ustanovitvijo ASD kot pravne osebe sredstva prelivala na ŠOU. Da bodo športniki z lastnim žiro računom sedaj svoji gospodarji, je zelo dobro in tudi sam upam, da bodo kmalu stekla tekmovanja v ligah Alpe Jadran. Na republiškem nivoju pa je še vroče glede študentskega športa in tu stojim ob strani mariborskim športnim profesorjem, dokler bodo njihove odločitve najugodnejše za študente. Za vse aktivnosti bo problem tudi pokritje stroškov, in če se ne bo spet odprla klet v 5. študentskem domu in odvajala vsega dobička za študentski šport, potem bo letos ASD zelo omejeno pri organizaciji dela sekcij. In smo pri **Univerzitetnem športnem centru**. Napovedani bojkot predavanj, če se letos študentska športna dvorana ne bi začela graditi, je v veliki meri pomagal h koncu skoraj dvajsetletne žolčne polemike. Toda Slovenec Slovencu oči izkoplje in UŠC bo verjetno še naprej orodje v rokah mariborskih in ljubljanskih (ne)športnih lobijev. Morda imajo hčerke in sinovi oseb, ki zavirajo gradnjo in jih ne bom imenoval, zelo ugodne možnosti vadbe v/na obstoječih športnih objektih. Ne verjamem pa, da omenjeni potomci že/se študirajo na Univerzi v Mariboru, ker potemtakem njihovi starši odkrito delujejo proti ugledu Univerze in posledično tudi Slovenije. Takšnim omejenjem bi pa jaz takoj odvzel državljanstvo in poslal v kakšno zulu državo, naj tam mečejo kopja. Tamkašnji prebivalci bi jih seveda premagali v vseh športnih disciplinah.

Razpresti moram tudi nekaj misli o medijih, ki so tesno povezani s študen-

tskim življenjem. Glede sodelovanja MARŠ in ŠOU ni kaj povedati, ker ga je zelo malo. Pri koncertih si skačeta v nos, pri tem pa je jasno, da bo MARA (Marševa rock agencija) pritegnila več obiskovalcev na koncerte kot ŠOU, vsaj za zdaj. Če hoče ŠV imeti redni dnevni termin za informiranje študentov o svojem delu, naj ŠOU najprej poravnata nekaj računov za preselitev MARŠ v 4. dom na Gosposvetski cesti. Plačevanje reklam in skromna pomoč pri koncertih še ne pomenita nobenega sodelovanja ŠOU, ki bi morala pokriti 1/6 stroškov delovanja študentskega radia. Ampak pri dejstvu, da je ŠV odklonila povabilo na enega od četrtkovih govornih terminov decembra na MARŠ, pazite, zato, ker ni dobila NATIPKANIH vprašanj - česar sicer povabljeni sploh ne dobijo pred oddajo, meče zelo slabo luč na odkritost nove ŠV.

Ki pa je očitna glede Katedre, odkritost namreč. Katedra je z novo organiziranostjo dosegla svoje cilje in je od sedaj naprej javni zavod. Menim, da bi njeni sodelavci lahko izdajali tudi mesečni informativni bilten za študente (ki ga ŠV deli pri prodaji bonov in ni nič posebnega), če ŠV ne bo zapletla položaja. Tako kot gre osel samo enkrat na led, tako človek samo enkrat dreza v osir in ne priporočam ŠV, da toži Katedro, ker ni več pod ustanoviteljstvom ŠOU oz. bivše UK ZSMS. Morebitna tožba ne bo škodila Katedri, ampak le ugledu ŠOU.

Pa Štukovizija? Ta je med temi tremi še najbolj zatrta. Njeni člani z opremo, ki jo imajo, ne morejo preveč svobodno dihati, problem pa je tudi prostor, saj ga sploh nimajo, če odštejem skladišče

opreme v Narodnem domu. Se podpiram njihovo prošnjo glede prostorov v dvorani ŠTUK (kjer je sedaj ŠOU Klub), ker bi tako lahko enostavno spremljali vse prireditve tudi ob dvorani, zaradi neposredne bližine študentskih domov pa bi tudi imeli dobro obiskane tečaje za študente o video tehniki. Morda bi v teh prostorih bila ustrezna čitalnica domače in tuje periodike, nenazadnje pa bi študenti lahko hitro zbrali manjši knjižni fond v bivši biljardnici. Direktor, ŠV in ŠP ŠOU pa bi se lahko preselili tja, kjer je UK ZSMS nekoč že bila - v 6. dom, kjer je sedaj MARŠ (ko se bo le-ta preselil) in bi v dvorani ŠTUK ostala le delavka, ki opravlja računovodstvo za ŠOU. Kje je poanta polemike o prostorih? O bivši biljardnici bi moral - ker je zadeva ključnega pomena za ŠOU - odločiti ŠP in če že prejšnji zaradi nesklepnosti ni uspel tega opraviti, mora pač to odločiti novi ŠP in ne direktor ali ŠV, vsaj po mojem mnenju. Kar je pa spet malo verjetno.

Zadnje, a daleč od nepomembnosti, je KUD Student. Vsi trije njegovi aktivni deli (APZ Maribor, AFS Student in plesna skupina Nero) in radio-aktivni del (Radio klub Student) bi v bistvu životalirili, če si ne bi sami (po)iskali sponzorjev in skrbnikov. Kvaliteta kulturnih skupin je bila že večkrat dokazana, radio-materiji pa aktivno pomagajo pri poizvedbah o svojih beguncih iz BIH. Če se že športniki in študentski mediji sami znajdejo, mora mesto Maribor podpirati vsaj delo vseh sekcij KUD Student, ker kulturno predstavljajo štajersko prestolnico doma in navzven. Položaj se k sreči tudi njim izboljšuje, kmalu pa se lahko zelo potencira vprašanje, koliko študentov je v KUD Student. Da se razumemo, vsi potrebujejo kvalitetne kadre in do kadrovskega profesionalizma vseh naštetih ni daleč.

In kaj naj po vsem tem še napišem o (ŠV) ŠOU v Mariboru? Še se hvalijo z **boni za študentsko prehrano**, ki so za sluga samo enega človeka v bivši ljubljanski ŠV, prejšnjega študentskega ministra za socialno in zdravstveno problematiko Igorja Brleka. 260 milijonov tolarjev se je nato samo namenilo za ljubljanske in mariborske študente glede na število v študijskem letu 1991/92. Sploh je zdaj blesavo, da lahko daš samo en bon pri obroku, saj se s tem krati svoboda posameznika. In ali se je kdo od odgovornih na ŠOU vprašal, kako lahko študent povabi na kosilo starše, ki so ga prišli obiskati iz oddaljenega kraja? Po obstoječem sistemu, da moraš pokazati študentsko izkaznico, to ni možno, razen če delavci v gostinskem lokalu ustrezajo študentu. ŠV bi morala (bolj) vplivati na financiranje zgoraj naštetih študentskih interesnih skupin, cenejše prevoze, še večje število sob za študente, nižje cene vstopnic za kulturne prireditve, ustrenejše izpitne režime, večji pomen rekreacije (nižje cene vadbe), boljše informiranost med študenti, boljše povezavo z mestom in univerzo, pomoč tujim študentom, nenazadnje na podporo študentkam nosečnicam... Od vsega tega je prejšnja ŠV le malo naredila in to ji tudi najbolj zamerim kljub pokazani požrtvovalnosti nekaterih njenih članov. Pa nova ŠV? Zelo sem skeptičen, da bo postorila vse naštetu, sploh pa se slab mesec po njihovi izvolitvi še ne ve, kaj sploh delajo razen odmevne okrogle mize o boju proti AIDSu, kar pa je zaslug njihovih predhodnikov. Tema ne pišem zaradi maščevalnosti, ker g. g. predlagana ekipa za študentsko vlado - v kateri sem kandidiral tudi sam - ni bila izglasovana zaradi enega glasu. Ne, ampak prejšnji predsednik **ŠV Pavle Demšar** ni bil tako aroganten kot **Igor Jurišič**, prav tako pa sem ga v vsem študijskem letu manjkral videl v študentskem bifeju. Sploh pa so mi sumljivi tipi, ki jim gleda srajca iz hlač, od dvorane ŠTUK do Želve pa se sprehodijo z nezapeto hlačno zadrgo. Ali pa takšna cvetka, da predsednik ŠV vpraša računovodjo, če je direktor dobre volje, da ne bi kompliciral pri povabilu ljubljanske ŠV v Maribor. Pri tem ljubljanska ŠOU razpolaga z več kot enim milijonom DEM v tolarjih, mariborska pa komaj kaj več kot z enim milijonom, seveda tolarjev. Mogoče pa tu obračajo še kakšna dodatna sredstva, ne vem. Se bo že kateri od medijev vpiknil v to. Glavna fora je, da je direktor ŠOU s svojim delom odgovoren ŠV, ta pa študentskemu parlamentu in nikakor ne obratno. Dodatna praznina, ki tu ostaja, je še zdaj neurjena zakonodaja, saj mariborska in ljubljanska ŠOU nista pravni osebi, kar pa mora republiška vlada - če želi dobro študentom - čimprej urediti. In ker sem sedaj, ko to pišem, še vedno predsednik volilne komisije, sem se počutil najmanj užaljenega, ko nisem mogel odpreti pisarne ŠOU. Sveže sile so najprej zamenjale ključavnice, pri tem pa mi ni nihče tega povedal. Stari ključ sem vseeno uradno vrnil, vendar nimam več interesa pripraviti poročila volilne komisije o letošnjih volitvah ŠP in ŠV.

Hja, pa moram končati to štorijo. Pa saj o teh neumnih študentskih razmerah v Mariboru ne morem preveč modrovati. Saj je zelo logično. Nekdo sedi na denarju, ki ga ne daje drugim, upravičenim do njega. Ti se sami znajdejo in jih sploh ne zanima več kakršnokoli sodelovanje, dokler ne dobijo nekaj sredstev. Pa vendar so navedene skupine pripravljene marsikaj odpustiti ŠOU v Mariboru, če se vzpostavijo prava in korektna pravila igre. Toda, ali bomo kmalu slišali kaj o tem? Odgovorite si sami, mislim pa, da smo še precej oddaljeni od dneva, ko bo vsak mariborski študent vedel, kaj je to ŠOU v Mariboru in kako mu ta pomaga v času študija. Ali pa bo položaj tako nevzdržen, da bodo vsak dan protestna zborovanja in takrat bodo vsi mariborski študenti vedeli, kdosi (ne) zasluži njihove glasove.

Sergej Rin.

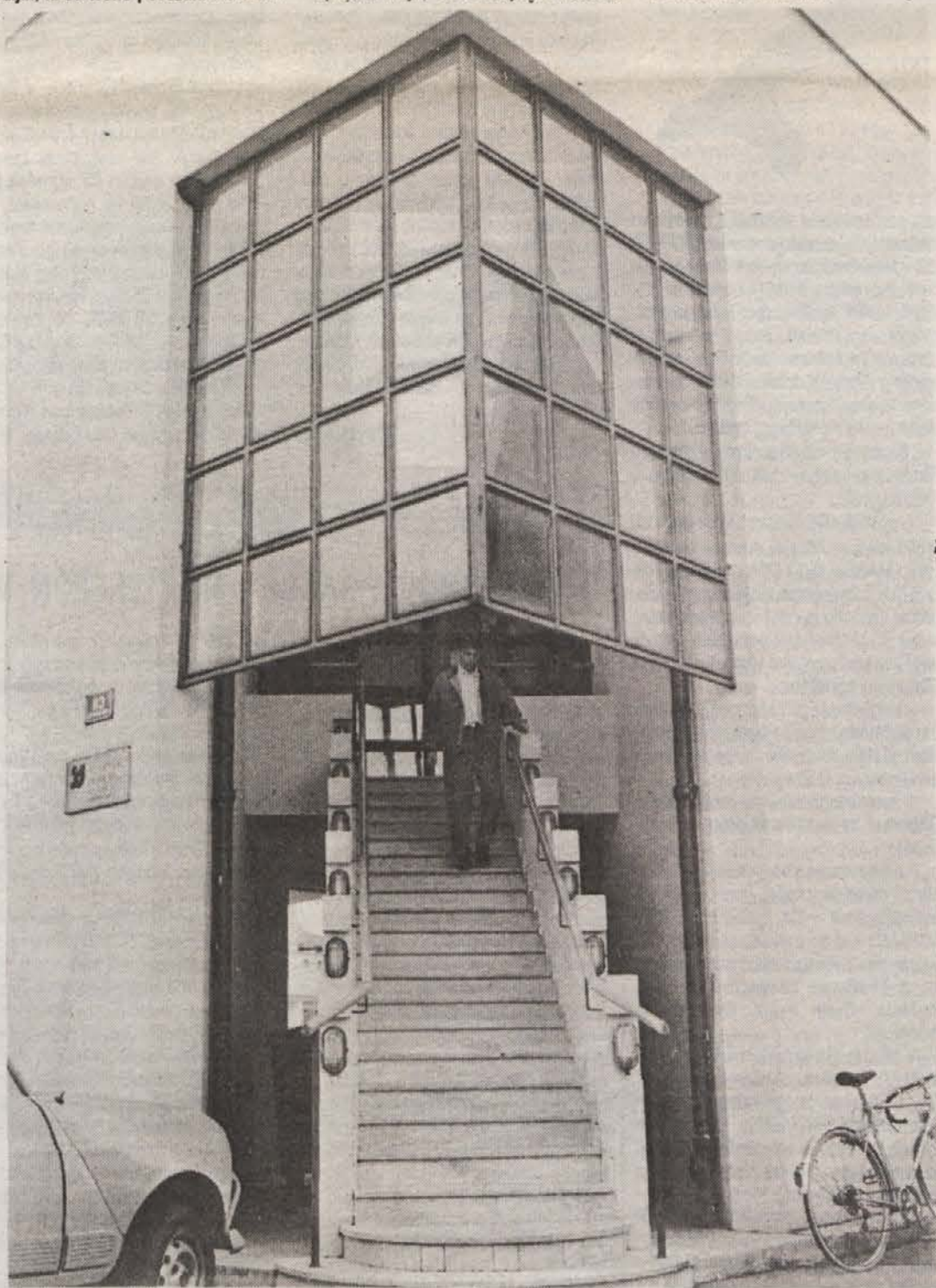

foto: Boris Strmšek

DELFINOM PRIJAZNO

KLIC V SILI

V Mariboru smo v aprilu 1992 ustanovili **Društvo prijateljev delfinov**. Vemo, kaj hočemo in za kaj se zavzemamo, čeprav nam nekateri očitajo nasprotno. Govorijo, da smo amaterji, daleč od realnih problemov, brez predmeta proučevanja (torej delfinov) v svoji neposredni bližini.

Večino teh očitkov lahko brez večjih težav zavrnemo:

- Res smo amaterji, vendar smo pri stvari s srcem. Človek se vse življenje uči; mi se učimo o delfinih in hkrati spoznavamo njihovo življenjsko okolje (žal bolj ali manj res iz knjig, nekateri naši člani pa redno obiskujejo Piranski zaliv in bližnje hrvaške otoke, da bi si vso zadevo ogledali bolj od blizu). Sodelujemo s Pomorsko biološko postajo v Piranu, še posebej z g. L. Lipejem, ki v svojem prostem času popisuje gibanje morskih sesalcev v Piranskem zalivu. Prvi ohranjeni zapisi o "obisku" kita v Piranskem zalivu izvirajo iz leta 1555, dokumenti pa so spravljani v Piranskem

umrla zaradi sprememb v naravi (so namreč izredno prilagojeni svojemu življenjskemu prostoru), ampak bodo iztrebljeni zaradi človekovega pohlepa in brezkompromisnega izkoriščanja narave. Žal pa Zemlja ni lonec, iz katerega bi večno tekla polenta (kot v pravljici Lonček kuhaj). Nekoč je bo preprosto zmanjkalo in takrat se bo človek (morda) zavedel (prepozno), da v življenju ne moreš samo jemati (pa čeprav od narave).

Tudi zato smo ustanovili Društvo prijateljev delfinov. Naša naloga ni samo zaščita delfinov. Delfini so samo simbol za vse ogrožene živalske vrste, ki jih je potrebno obvarovati pred iztrebljenjem. Naš namen je dvigovati ekološko zavest ljudi. Zavzemamo se za ustrezno zakonsko zaščito vseh ogroženih živalskih vrst v Sloveniji (teh pa ni tako malo) in zunaj njenih meja, predvsem pa za preprečevanje ogroženosti živalskimi in rastlinskimi vrstami in njihovimi deli (npr. slonovina, kitova kost in olje, korale...). Žal je pri nas (torej v naši državi) trgovanje z nekaterimi ogroženimi živalskimi vrstami in njihovimi deli dovoljeno z vladnim odlokom o razvrstitvi blaga v oblike izvoza in uvoza (Ur. list RS 15/92).

Po svojih najboljših močeh in glede na finančno stanje se trudimo organizi-

zvokom) ne morejo zaznati sintetičnih materialov, zato se ujamejo v mreže hkrati s tunami. (Pravzaprav se v mreže ujame vse, kar plava, celo morske ptice. Te mreže imenujejo tudi "zidovi smrti", saj jim nihče ne uide.). Delfini se v teh mrežah dobesedno utopijo, ker ne morejo na površino po zrak (dihajo s pljuči, tako kot ljudje), ribiči pa mrtvih delfinov seveda ne zavržejo, ampak jih veselo predelajo hkrati s tunami. Nadzor nad tem početjem je izredno težak; danes ima namreč vsaka tunolovka na krovu že celo predelovalno industrijo, tako da v pristanišču raztovorijo skorajda že konzerve. Na ta način letno iztrebijo (po uradnih podatkih) vsaj 40.000 delfinov. Pomagajmo jim torej tako, da kupujemo samo še tunino z oznako "DELFINOM PRIJAZNO"!

To pa ni edini način izkoriščanja te živalske vrste. Marsikdo med nami je gledal film ali nadaljevanko o delfinu Flipperju. Koliko pa nas ve, da je Flipper naredil samomor, ker ni več zdržal v ujetništvu? Delfini v naravi preplavajo dnevno 50 in več kilometrov. V ujetništvu - betonskem bazenu, ki niti najmanj ne spominja na njegovo naravno okolje, prostrana morja - pa je to nemogoče. Za zapiranje delfinov v delfinarije pa ne more biti nobenega opravičila. Bazen, v katerem morajo na vsesplošno veselje obiskovalcev izvajati neumne trike (naučijo se jih v izredno težkih pogojih, dreserji jih pretepajo in jim odrekajo hrano), jim ne more nadomestiti morja (poskušajte si predstavljati velikansko orko - moriškega kita, ki prebiva v olimpijskem bazenu. Slab nadomestek za ocean). Ponekod govorijo, da so delfinariji potrebni zaradi ohranitve delfinov. Resnica je popolnoma nasprotna, saj se delfini v ujetništvu skoraj nikoli ne razmnožujejo, tisti redki mladiči, ki so bili rojeni v bazenu (mati jih doji z mlekom, tako kot druge samice sesalcev), niso nikoli odrasli. V svetu ni nobenega primera uspešne vzreje delfinov v ujetništvu. Mi se torej trudimo, da bi delfini lahko še naprej svobodno plavali po Jadranskem in drugih morjih. Nekateri nas v tem podpirajo, drugi ne. Svoja mnenja, želje, pripombe in pritožbe, kritike nam lahko sporočite na naslov: Društvo prijateljev delfinov, Grčarjeva 42, Maribor. Lahko pa se nam pridružite vsak četrtek med 15. in 16. uro v galeriji Media Nox.

Barbara Ilc

Življenje je zapleten skupek medsebojnih odnosov, iz katerih izhajajo mnogoštevilne odgovornosti. Kaj storiti, ko podležemo bremenom teh odgovornosti?

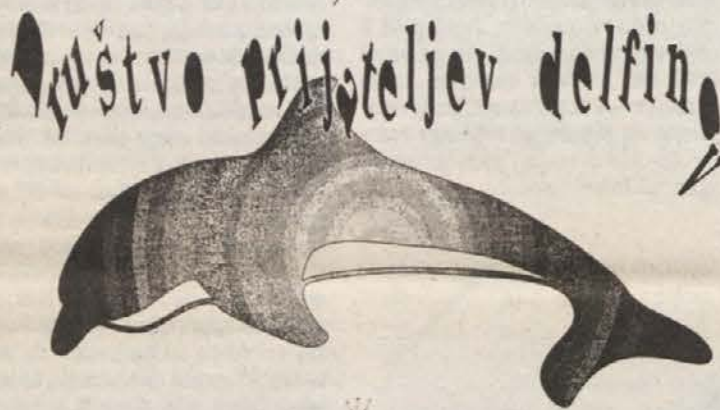
Moderna družba XXI. stoletja, v katero se tako trudi tudi Slovenija, je v dobrobit človeka storila že toliko, da se postavlja resno vprašanje, ali se ne bi morda tehtnica prevesila na stran, na kateri so negativne in za človeka škodljive posledice razvoja. In medtem ko se za ohranitev človekovega okolja, kot gobe po dežju, pojavljajo razna zelena, ekološka pa naravovarstvena gibanja, se kar malo pozablja na človeka. Le-ta pa je danes bolj obremenjen kot kadarkoli, a ne z delom, ampak odgovornostmi. Že omenjeno pa zelo kvarno vpliva na duševno zdravje ljudi, sploh če ga (duševno zdravje) razumemo kot sintezo osebnega zadovoljstva in sreče, zmožnosti vzdrževanja dobrih medosebnih odnosov, uspešnosti pri delu in sposobnosti obvladovanja življenjskih izzivov in nevednosti.

Še zlasti v času, ko je v Sloveniji preko 120.000 brezposelnih ljudi in je gospodarska kriza očitna, je število oseb, ki preživljajo različne življenjske travne - blago rečeno - skrbzbujajoče. Seveda pa to ni edini razlog, zaradi katerega je človekovo duševno zdravje izpostavljeno in tudi načinjeno. Saj je vsem dobro znan rek, "dokler bodo ljudje, bodo tudi bolani ljudje!"

In kaj lahko stori človek, ki je ostal brez zaposlitve, že prej je imel slabe odnose s soprogo, otroci mu v šoli in doma povzročajo same skrbi... Če najde dovolj dober izgovor za stanje, v katerem se je znašel, da bo ostal pred sabo in pred bližnjimi spodoben človek, je vse v redu in prav. Kaj lahko pa se zgodi, da mu to ne bo uspelo. Za nemeček pa ga je še sram, da bi šel po napotek, kako premostiti težave, v mentalno-higiensko posvetovalnico. Na srečo po svetu, in tudi pri nas, obstajajo (poleg prepogosto neizogibnega alkohola in drugih vrst omame) telefoni SOS, ob katerih so strokovno usposobljeni ljudje (psihologi), ki lahko takemu človeku pomagajo. Če jih pokliče, se ve.

Vsak tork in četrtek med 18. in 20. uro lahko pokliče Mariborčan, ki ima

Miro Lenič

arhivu. Od takrat naprej se kiti (delfin je namreč zobati kit) dokaj redno pojavljajo v našem delu Jadranskega morja. Najpogostejši sesalec našega morja je navadni delfin (*Delphinus delphis*), ki navadno doseže dolžino od 2-2,5 m. Od približno 80 danes še živečih vrst kitov se ob naših obalah pojavljajo tri vrste. Ob že prej omenjenem navadnem delfinu ali pliskavki sta to še: velika pliskavka (*Tursiops truncatus*) in okrogloglavi delfin (*Grampus griseus*). Tri vrste delfinov za tako majhen kos obale, kot jo imamo mi, pa ni kar tako.

Očitajo nam, da smo daleč od realnih problemov. V času, ko v BiH divja vojna, ko v naši državi narašča brezposelnost, se nekdo (torej mi, naše društvo) poteguje za obstoj, za pravico do preživetja neke živalske vrste.

Mnenja o potrebnosti tega početja so seveda deljena. Jaz na primer ne želim, da bi se moji otroci učili o delfinu kot o živali, ki je že dolgo ni več. Tako kot smo se mi učili o jamskih medvedih in kot se bomo morda kmalu tudi o slovnih, nilskih konjih, nosorogih... Vsaka živalska vrsta ima pravico do obstanka in mi se bomo zmeraj zavzemali za to. Vsaka izumrla vrsta pomeni kanček upanja manj za nas, za našo prihodnost in za prihodnost našega planeta. Seveda so živalske vrste izumirale že od nekdaj. Narava se spreminja in z njo tudi življenjski pogoji. Stare vrste izumirajo, porajajo se nove, bolj prilagojene na novo, drugačno okolje. Ta proces je popolnoma naraven in traja v naravi več sto ali tisoč let. Zaradi človekovih posegov v naravo pa teče danes ta proces neprimerno hitreje. Letno izumre (izgine iz Zemljine površine, je izbrisanih za večno) več deset živalskih vrst, da o rastlinah sploh ne govorimo (kdo ne pozna problema izumiranja deževnega gozda).

Delfini so ena tistih vrst, ki ne bo

rati predavanja in seminarje z ekološko tematiko. Tako smo pripravili BIOSFERO 92 v Novinarskem klubu v Mariboru (5. in 6. novembra 1992). Sodelovali so: Ornitološko društvo (predaval je prof. Franci Janžekovič), Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine (predavanje g. Matjaža Ježa), Društvo za varstvo in proti mučenju živali in seveda naše Društvo prijateljev delfinov.

Sicer pa kratkoročne aktivnosti Društva prijateljev delfinov potekajo v treh smereh:

- obveščanje in osveščanje javnosti preko medijev (doslej smo se oglašali preko MARSa, radia MM1, televizije M3 in RTM), z lastnim propagandnim materialom (ki smo ga delili na ekološkem tednu 2. gimnazije, Biosferi 92, Dnevu mreže za underground klub), ter z organiziranjem prireditev;

- zavzemanje za zakonodajo prijazno delfinom, drugim ogroženim živalskim vrstam in živalim, izpostavljenim nehumanemu ravnanju

(zaradi tega smo navezali stike z Društvom za varstvo in proti mučenju živali);

- povezovanje s sorodnimi organizacijami doma in v tujini (smo v stikih z organizacijami EIA, GREENPEACE, OCEANIO - ki se tudi ukvarja z delfini, čeprav so od morja še bolj oddaljeni kot mi, z Društvom za varstvo in proti mučenju živali in z Ornitološkim društvom).

V teku je akcija "DOBER TEK? - NE HVALA!", s katero skušamo preprečiti prodajo tunine v konzervah brez oznake "DELFINOM PRIJAZNO" (oz. "dolphin friendly"). Večina potrošnikov namreč še zmeraj ne ve, da tista slika s prečrtanim delfinom v krogu ni na konzervi zaradi lepše embalaže. Ribiči, ki lovijo tune, nastavijo v morje več kilometrov dolge najlonske mreže. Delfini s svojimi čutili (orientirajo se predvsem z

MODEL DOBRE PRAKSE - TIN (TELEFON, INFORMACIJA, NASVET)

Idejo o SOS telefonu v Mariboru je dal Posvet o duševnih stiskah mladih leta 1987. Strokovnjaki v društvih zdravnikov, psihologov, pedagogov in socialnih delavcev so izvedli anketno med srednješolci in iz svojih izkušenj v posvetovalnicah pristopili k realizaciji TIN kot sestavnemu delu mreže SOS telefonov v Sloveniji, po konceptih v Evropi in Ameriki.

Izkušnje v prvem letu delovanja so pokazale, da je takšna oblika pomoči mladim in družinam potrebna, takratni Svet za socialno politiko pri SZDL je priporočal SIS za zdravstvo in socialno politiko zagotovitev sredstev za strokovno izpopolnjevanje sodelavcev, ki delajo prostovoljno in le nekaterim njihove institucije priznavajo delovni čas kot osnovno obvezo.

Nekaj sredstev za strokovno izpopolnjevanje je usmerila v to dejavnost Zveza prijateljev mladine v Domu ustvarjalnosti mladih v Mariboru, kjer je nameščen telefon 27-057 iz občinskih virov. Šolnino za p.d. študij svetovalcem leta 1991/92 je kril IS SO Maribor in ZD Maribor.

Nikakor pa nismo uspeli zagotoviti

sredstev za snemalno aparaturu, ki je nujna za strokovno supervizijo in tudi sredstva za strokovno izpopolnjevanje v zadnjem letu so usahnili. Moralno podporo svetovalcem je dala SO preko predsednice, ki je povabila sodelujoče na strokovno srečanje s kosilom ob 5. obletnici delovanja in Projektna skupina Maribor - zdravo mesto pri IS vključuje TIN kot Model dobre prakse v prioriteti pri finančni podpori nadaljnega delovanja TIN.

Povprečno 3 klici v dveh urah na TIN, ki deluje dvakrat tedensko po dve uri, v primerjavi s 5 klici v eni noči v Ljubljani in 8 klici v 24 urah v Zagrebu, dokazujejo poudarjeno potrebo po telefonski svetovalni službi v našem mestu.

Življenske stiske in težave: družinski odnosi, starši in otroci med seboj, erotične in seksualne težave mladih, čustvene krize in dileme, osamljenost starih, ekonomske in finančne težave, telesna bolezen in invalidnost, medgeneracijski spori, duševna bolezen, ločitve in razveze, alkoholizem in nasilje... svetovalci zabeležijo kot anonimni klic na pomoč, preden kdo obupa nad življenjem in govori o samomoru (1,5%). Večina klicincev so ljudje v normalnem

kakršnekoli težave, na številko 27-057. Obstaja pa tudi nočni telefon, v Ljubljani, 061-313-715. Tako SOS telefon, kakor ljubljanski ZATE (zaupni telefon), ki pa ima številko 061-323-353, delujeta na osnovi anonimnosti klicincev, s to razliko, da je ljubljanski ZATE telefon na voljo ljudem vsak dan, in sicer od 12. do 16. ure otrokom, po tej uri pa do 21. ure odraslim.

Toda, da bi bil tak SOS telefon res kolikor toliko učinkovit, bi moral biti v vseh omrežnih skupinah na isti številki, po možnosti takšni, kot jo imajo v Celju. Tam jim je PTT podjetje dodelilo številko 9781. Tako pa "zdrava konkurenca" telefonov pomoči, (ne smem pozabiti navesti dejstva, da je tudi v Mariboru še druga klicna številka - in sicer 212-681 - številka vzgojne svetovalnice, ki je sicer namenjena v prvi vrsti otrokom in mladini, a vendarle) vnaša zmedo na to področje. Dr.sc. Tilka Kren, ki aktivno sodeluje pri mariborskem SOS telefonu, je sama priznala, da njihovega dela ni mogoče nikakor izmeriti, namreč pomoči, ki jo klicanci od njih dobijo ali pa tudi ne. Zanje je pomembno to, da so prisotni v zavesti ljudi, da obstajajo in jih po potrebi lahko ti ljudje s težavami tudi pokličejo.

Po drugi strani pa tudi ti telefoni za pomoč ljudem v stiski niso nič drugega kakor institucionalni "izdelovalci izgovorov". Ljudje, ki sami niso sposobni najti izgovora za svoje stanje in potem temu primerno aktivno delovati v smeri opravljanja težav, bodo lahko preko žice izvedeli tisti "pravi" razlog, zakaj so v določeni situaciji odpovedali. Problem pa ni v tem, ampak v pojavu, ko ti ljudje postanejo odvisni od tega. Sicer pa je v času, ko tempo življenja narekuje človekovo delovanje, namesto obratno, kjer bi človekovo delovanje narekovalo tempo življenja, pojav teh "instant psihiatričnih ordinacij" verjetno za nas tudi edina prava rešitev. Pa še sram nas ni treba biti ob govorjenju v plastično slušalko in na ta način delotvorno odpravljati medosebne probleme.

Vendar obstaja še ena manjša težava. Prav lahko se zgodi, da bo mariborski SOS telefon umolknil, ker, po besedah dr.sc. Tilke Kren, sodelavci ne nameravajo več dežurati ob telefonu za stonj, saj menijo, da bi po petih letih prostovoljnega dela to pomenilo razvrednotenje stroke.

Dr.sc. Tilka Kren

ANTROPOLOŠKI POGLEDI NA PRAZNOVANJA

PRAZNIKI KOT POTRJEVANJE NESVOBODE

PO BOŽIČU, NOVEM LETU IN SV. TREH KRALJIH

Splošno mnenje je, da so prazniki namenjeni uživanju, da so nekakšna sol življenja, nekakšni redki otočki človeškega uživanja sreče, nekakšno srečanje s kozmičnim (ali družbenim) Absolutom v kakršnikoli inkarnaciji, redke prilike emfatičnega doživljanja, dobesedno "uživanja" življenja. Toda, ali si socialni sistemi sploh lahko privoščijo nekontrolirane izbruhe zadovoljevanja "nenasitnih" človeških želja in užitkov? Ne, prazniki so namenjeni zatiranju svobode.

Praznovanja so svojevrstne "točke prešitja" v kompleksu človeškega življenja; samo življenje, posredovano skozi kulturo, se venomer spreminja, z njim vred pa seveda tudi "singularne točke" življenjskih ciklov, ki osmišljajo siceršnji, vsakdanji način življenja. Kultura kot temeljni referenčni okvir človeškega bivanja je nekakšna "živa" superstruktura, v katero so vpeti tako biološka podlaga borbe za preživetje kot kompleksi najrazličnejših z zgodovinsko-genetičnim razvojem posredovanih konkretnih nanosov oziroma slojev interaktivnih elementov kulture kot načina življenja.

Sele v tako razumljenem kontekstu si lahko zastavimo vprašanja o avtentičnih tradicijah, kulturnih spremembah, uvedbi novih vedenjskih obilicij ter "pozab" ali "spreobrnitvah" starih šeg in navad, vprašanja, skratka, o zavestnih družbenih manipulacijah s kodifikacijo

načina življenja ter stilom preživetja v kompetitivnem svetu konkretnih, posamičnih človeških združb, družb in skupnosti. Dejstvo je, da mora vsaka kultura razviti vse nujne elemente za to, da neka človeška skupnost preživi v določenem okolju. In kako vemo, da je razvila vse nujne in potrebne elemente? S tem seveda, ker je preživel. Ta "circulus vitiosus" pojasnjuje potrebo po tem, da moramo na človeški življenjski cikel (kulturo) gledati topološko, kot na nek neskončen krog, ki je prepleten z obilicijami konkretnih nanosov oziroma slojev interaktivnih elementov kulture kot načina življenja. Brez praznikov, ki osmišljajo siceršnji "delovni" vsakdan, kultura (in civilizacija) ne more delovati. Ta potreba po "zaokroževanju" in osmišljevanju življenjskega konteksta je temelj, na katerem je možen premislek o nekaterih v

zadnjih letih "rehabilitiranih" in nekaterih "zavrženih" praznikov. Božič, okoli katerega se vrtijo zadnji dnevi leta, je tipičen primer singularne točke, ki se nam zdi z vsakim novim elementom mozaika, izvzetim iz neproblematično smiselne celote, z vsakim novim opazovanjem ali pa z aktivno udeležbo v njem, bolj nekonsistenten in "nesmiseln". Ali ima sploh kak smisel nekakšno praznovanje rojstnega dne velikega Voditelja (nič manj kot učlovečenega Boga) ene od ključnih religij tega sveta? Ali pa se v pravem poganskem duhu z božičnimi opravili še zmeraj upiramo strahu pred (večno) zimo? Ali pa morda z božičnimi darovi (naravi in ljudem) učvrščujemo tako naravni kot socialni red - slednje seveda primarno v družinskem kontekstu? Ali se zavedamo, da je največji del družinskega praznovanja božiča v resnici zelo recentna inovacija? Še kup vprašanj bi si lahko zastavili, pa bi zgolj razpirali entropično jedro zmede, ki brbota nekje pod temelji kodifikacije vsakdanjega življenja. Toda dejstvo je, da vsaka nova dimenzija, ki jo lahko preko poznavanja zgodovinskih dejstev in na podlagi sodobne neposredne izkušnje pripišemo temu prazniku, samo še podkrepljuje tezo, da gre pri vsakem prazniku zgolj za poljubno raztegljivo singularno točko, v katero je mogoče postaviti dobesedno vse in katere "lastni logiki" racionalna analiza ne more priti do živega - tako kot katerikoli religiozni "misli", ki slej ko prej temelji "v srcu" in ne "v možganih", pa naj si o tem mislimo dobesedno karkoli. Prej ali pozneje je treba dati prav Tertulijanovemu izvajanju, da je treba verovati zato, ker ni mogoče (racionalno) verjeti, in da so dogme resnične zato, ker so absurdne. In tako dalje. Če parafraziram Pascalov premislek: treba se je udeleževati prazničnega obredja, četudi vemo, da je absurdno, in čeprav ne znamo in ne zmoremo sestaviti smiselnega mozaika celote - praznovati je treba preprosto zato, da ustvarimo podlago za "resničnost". "Absurdna, nenaravna resničnost praznika je "bolj resnična" od vsakdanje resničnosti same.

Prazniki so torej nepogrešljivi del kulture, tako da je potreba po praznovanju ena od univerzalnih antropoloških kategorij. V grobem bi lahko sistem praznikov razdelili na dva dela, praznike letnega cikla in praznike življenjskega cikla, vendar je obredje, oziroma kulturne dejavnosti, ki spremljajo človeško življenje, mogoče razdeliti tudi po drugih parametrih - imamo bolj religiozne in bolj "posvetne" praznike, praznike, ki zadevajo posameznika, generacijo, ožje skupnosti ali širše družbe, pa tudi praznike, ki lahko nastanejo spontano in so neponovljivi (ob izrednih dogodkih) ter časovno strogo napovedane in zapovedane praznike. V tem kontekstu nas še najbolj zanimajo prazniki, ki zadevajo celotno družbo (praznične dejavnosti lahko imenujemo obredje zaokroženih skupnosti - angl. "communal cults"). Antropološka teorija je v zadnjih dveh desetletjih marsikaj povedala o obredih prehoda, manj odmevni pa so bili obredi intenzifikacije, ki pa so na nek način celo bolj zanimivi. Obredi prehoda označujejo prehod nekega posameznika (ali skupine) iz enega socialnega statusa v drugega. V vseh kulturah se je na "dejanja" spočetja, rojstva, odraščanja, poroke in smrti navezal sistem obilicij, za izvedbo katerih je zmeraj skrbel takšna ali drugačna reli-

giozna struktura. Pri sprejemanju novih socialnih vlog lahko sledimo trem fazam: separaciji, prehodu in (novi) inkorporaciji. Četudi so obredi prehoda vezani predvsem na dogodke iz življenjskega cikla, lahko najdemo nekatere tovrstne elemente tudi v kultih, ki spremljajo kozmični red letnega kroga. Tudi pri praznovanju novega leta, prehodu v novo leto, se lahko srečamo s podobnimi fazami: ločitev od navadnega vsakdanjega (paralelno) socialnega in kozmičnega reda, prehod v "dni kaosa", potem pa vzpostavitev novega kozmičnega in socialnega reda. Od pravilne izvedbe zapovedanega praznovanja je ponavadi odvisna bodoča prosperiteta skupnosti - z namenom garancije za blagostanje se izvajajo obredi intenzifikacije. Najbolj razširjeni tovrstni kulturi so totemistični kulturi in obredna dejanja, pri katerih živa skupnost "komunicira" s skupnostjo mrtvih, svojih prednikov. Ni treba posebej omenjati, da tovrstne aktivnosti "živijo" tudi v modernem svetu: v jesensko-zimskem ciklusu praznovanja (praktično od Vseh svetih do Velike noči) lahko "v živo" spremljamo tovrstna dejanja še danes. Četudi je sam koncept totemizma mogoče kritizirati (Claude Lévi-Strauss), lahko v državnih praznikih zasledimo prave totemistične kulturne dejavnosti (od totemskih-državnih simbolov do spomina padlih za domovino).

Brez praznikov bi se vsakdanji red sesul. Ko govorimo o redu, pa seveda naleto na vprašanje o varuhih reda. V večini manjših prvobitnih skupnosti (ljudstev) skrbijo za red prav vsi pripadniki skupnosti, na pravila praznovanja pa skrbno pazi nekakšen svet starcev ali obredni poglavar na eni in posamezni specialisti - vrači ali šamani, svečeniki - na drugi strani. Stvar se z večjo kompleksnostjo in razvojem socialne stratifikacije vsaj na videz vse bolj zapleta, pojavita se novi instituciji, država in cerkev (religiozne institucije). Praznično življenje potem začne teči na treh tirih, saj se med družbo kot duhovno skupnostjo (cerkev) in družbo kot organsko skupnostjo (država) vrine še posameznik, individuim, ki mora v svojem najožjem življenjskem okolju osmisлити tudi svojo lastno življenjsko zgodbo. Intimni prazniki, državni prazniki in cerkveni prazniki zahtevajo jasen obredni protokol in obvezno udeležbo, sicer sledijo sankcije: posmeh okolice, če recimo za rojstni dan ne "častiš" pljače, neopravičene ure v šoli ali mandatna kazen zaradi ne-izobešanja (prave) zastave, ko gre za interese države ter "cvrtje v peku", če se ne udeležuješ vseh predpisanih krogov cerkvenega obredja. Prazniki niso zgolj veseljačenje ali izpuščanje pare skozi ventile, da se znebimo vsakdanje napetosti, nekakšna sprostitve verige, ki kodificira praktično vsak trenutek družbeno posredovanega nesvobodnega preživljanja časa, ampak so spreobrnjeno nadaljevanje in poglobljanje ter potrjevanje nesvobode: prijetno vzdušje praznikov je zapovedano.

Obredje praznikov je vedno določeno vnaprej, skrbno vodeno in nadzorovano in prav neverjetna je "prevara" dominantne kulture, ki se med prazniki navidez umakne "neobvladljivim" strastem in človeški "svobodi". Na koncu se nam cikel praznovanja znotraj človeške kulture pokaže kot metoda dokončnega zaplata nevarnih točk, na katerih je treba za trenutek na navidez nenadzorovan način pripustiti k stvari naravne (ali kakršnekoli že) sile, izbruhe Drugega, ki jih veliki sistemi ne morejo držati ves čas pod nadzorom, da ne pride do resničnega, ne zgolj zaigranega kaosa. Sistemi kontrole pa seveda delujejo s polno paro: arhaično praznovanje rojstva novega, majhnega Boga (Božiča) in s tem presejanje zime, mraka in smrti, je postalo deklarirano družinski praznik takrat, ko je postala družina osnovna (proizvodna) celica socialne ureditve moderne dobe. Država določi praznovanje kot dela prosto, cerkev ureja sam potek praznovanja, ljudje pa prazniku dodajo "meso in kri", da stvar (torej resničnost) lahko funkcionira. Do naslednjega leta seveda.

Rajko Muršič

foto: Boris Sirmšek

KABARETNA MAGIJA

Presneto, še eno leto je okoli in življenje gotovo ni kabaret. Če koledarsko stvari zapisujemo na novo, pa ima gledališče še pol sezone pred seboj. Vse, kar se ima velikega zgoditi v Dramu SNG Maribor, se bo zgodilo takrat. Pričakujemo tri projekte iz cikla Božanske komedije. Do takrat pa moramo biti zadovoljni s ponovitvami uspešnic iz prejšnjih sezon. Za tolikšno pomanjkanje premier je gotovo krivo pomanjkanje prostora - z novim odrom bi baje gledališče spet normalno delovalo, pričakujemo lahko celo diferenciacijo gledaliških poetik in bolj raznolik repertoar.

Tako malo novega pa gotovo vidimo tudi zaradi velikopoteznosti produkcije, iz česar bi menda tudi nujno naj izhajala kakovost, kar je nekako tako kot: manj projektov so večji projekti. In čim večji so, tem manjše drobtinice in zamaške dobi abonmajska publika na t.i. malem odru iz naslova Kabaret XX. stoletja.

Kabaret, katerega tri različice smo si lahko ogledali v prostorih mariborskega gledališča, pobira značilnosti, ki jih je ta zvrst "performing arta" dobila skozi svoj razvoj v različnih deželah Evrope in Amerike. Vsi trije so skromni, intimni, skorajda "one man show". Dogajajo se na majhnem prostoru, ljudje ugodno sedijo ob mizah in pijači, le da je prvenstven program, se pravi gledališče in ne družabni večer.

Vita Mavrič-Ruič s pravim artizmom izvaja songe Frana Milčinskega-Ježka. Pesmi, polne kritičnih bodic, otožne, a vendar s prefinjenim subverzivnim humorjem. Večer "Ne smejte se, umri je klovn" in zlahtno naprezanje umetnice gotovo obrodita sadove. Nekako je iz tradicije nemškega kabareta, ki je razvijal družbeno kritičnost in stal v umetniški opoziciji. Ni le zabaval, zadeval čute, pač pa tudi razum in čustva. Po leksikonu naj bi prav ta točka ločevala kabaret od varieteteja.

Bolj iz te strani oziroma kabareta angleškega in ameriškega tipa pa je "As time goes by" Darje Švajger, melodije iz musiclov, večne in vsem znane. Nostalgičen sprehod skozi Hollywood, bleščica, cilindri, sprehajalna palica. Klavirska spremljava in šolan glas Darje Švajger za bolj všečen večer in širši okus. To ni opazka o kvaliteti. Glasbeni večer pač, z rahlo koreografijo. Morda manjka navada, da bi se to dogajalo bolj pogosto.

Zadnji večer, ki so nam ga ponudili iz serije Kabarejev XX. stoletja pa je bil najbolj nenavaden in po svoje simpatičen za abonmajske politike mariborske drame. Za "Wladimirjevim večerom moderne magije" se ni skrivalo nič posebej pretresljivega, prej precej navadnega. Še pred začetkom programa so vrteli sumljivo kakovostne avstrijske popevke, nato se nam je predstavil šarmanten konferansje, ki je skoraj edina vez s kabarejem, kot bi naj bil. Gostitelj, narator in komedijant po definiciji je bil Wladimir Mikek - čarovnik rokohtec. Gostil je svojega učitelja, simpatičnega gospoda Franca Zupana, in svojega učenca Danijela Gorjupa.

Tako se uro in pol pustimo vleči za nos, občudujemo trike s kartami, obroči, ruticami, ... Klasičen repertoar pač, ki ne more odpovedati. Pogrešala sem zajce in golobe, favna bi gotovo vnesla novo dimenzijo, nekaj živega v program. Bilo bi kaj klavirno, če gospod Zupan ne bi znal domiseno parodirati svoje umetnosti. In ravno na točki parodije se program malo preseli v relevantnejše vode, do neke mere upraviči gledališkost. Popoldanska predstava je simpatična zaradi najmlajšega občinstva, ki brez pomisleka uživa, morda tudi abonenti-starši.

A vendar se ob tem postavi vprašanje, kako da lahko program te vrste spremljamo v gledališču in to celo kot abonmajske predstave. Gledališče a priori dodaja resnost neresnemu. Pustimo formalne plati, edini argument, da čarovniki nekako sodijo sem, je, da jih gledamo, pa bistva tako ne vidimo - trenutka, ko te farbajo. To pa tako počnejo ves čas. Morda je tu skrit razlog, zakaj so našli pot ravno v mariborsko dramo.

Počakajmo na nove kabareje in upajmo, da se bodo izvili iz objema gledališča in postali navada in način večernega druženja.

Katarina Klančnik

JE ŽE TAKO

Je že tako, da si razstave sledijo po lastnih zakonitostih, ki niso nujno usklajene s potrebami in dojemljivostjo likovne publike. Tako si včasih dolge mesece ne moremo ogledati niti ene umetniške razstave, ki bi bila tega imena vredna, zopet drugič pa jih je toliko na kupu, da jih komajda v miru konzumiramo. Neredko pa jih tudi spregledamo. V prvem primeru tudi zato, ker se v obdobju mrtvila sploh ne spomnimo, da bi se lahko izjemoma zgodilo tudi kaj pametnega, ob preobljivi pa je treba pozornost porazdeliti. Tako se kaj lahko zgodi, da z obiskom ("ko bomo primerno razpoloženi") odlašamo tako dolgo, da je razstava, ki smo si jo imeli trden namen ogledati, že zdavnaj zaprta.

Prav december s svojim prednovoletnim razpoloženje, je tisti mesec, ko se najbolj razbohoti razstavna dejavnost. Otvoritve si slede iz dneva v dan, neredko so celo istega dne in isto uro. Poleg tega prihajajo v mesto Maribor še slavni domorodni, "najdražje prodajani" slikarji, ki prirejajo tiskovne konference, na katerih kažejo izrezke iz svetovnih bulvar-skih revij in obetajo zgraditi cele muzeje miru. Seveda se ob njem urho zbere vsa mestna smetana, polnih ust pridušanja nad izrekom Nemo propheta in patria

(Nihče ni prerok v domovini) in hvale na račun najdražje slike. Ne vem, če je mir res že do te mere mrtev, da bi ga bilo nujno strpati v muzej, mislim pa si lahko, po kakšnih poteh bi potekalo funkcioniranje (beri financiranje) tega podviga.

V senci tega veledogodka pa najmlajša generacija umetnikov prireja razstave, kakršnih smo izpod čopiča ali dleta mariborskih slikarjev in kiparjev videli doslej le malo. Prav simptomatično, da na njih ni bilo nobenega od, v prejšnjem odstavku nastopajočih, gospa in gospodov, ki pa bi imeli idealno priložnost, da na licu mesta zgrabijo za roge že citirani izrek. Pa saj na teh otvoritvah ni bilo zastonskega banketa, ne televizijskih žarometov, pred katere se je nujno zriniti vsaj za nekaj sekund, ne tiskovnih konferenc, na katerih kaže povedati kakšno umno ali dve ter biti lep na zaključni skupinski fotografiji. Namesto tega le par kozarčkov, medijska obrobnost, namesto bombastičnih slavo-spevov pa uvodna trezna opredelitev umetniških opusov. Da so bili tam tudi kipi in slike? Že, že, ko pa so tako težko razumljivi! Ja, kaj pa sploh pomenijo?

Gre seveda za razstave treh mariborskih diplomantov (dva od njih sta študenta podiplomskega študija) ljubljanske Akademije za likovno umetnost, ki smo jih doslej spoznavali že v sklopu likovne skupine "Mi" in na nekaj manjših samostojnih razstavah. Najprej je v starih prostorih Razstavnega salona Rotovž na ogled postavil svoje slike in slikarske instalacije Oto Rimele, le nekaj dni kasneje je v novem rotovškem razstavišču predstavil svoje risbe in grafike Samuel Grajfoner, Zdravko (in ne Go-

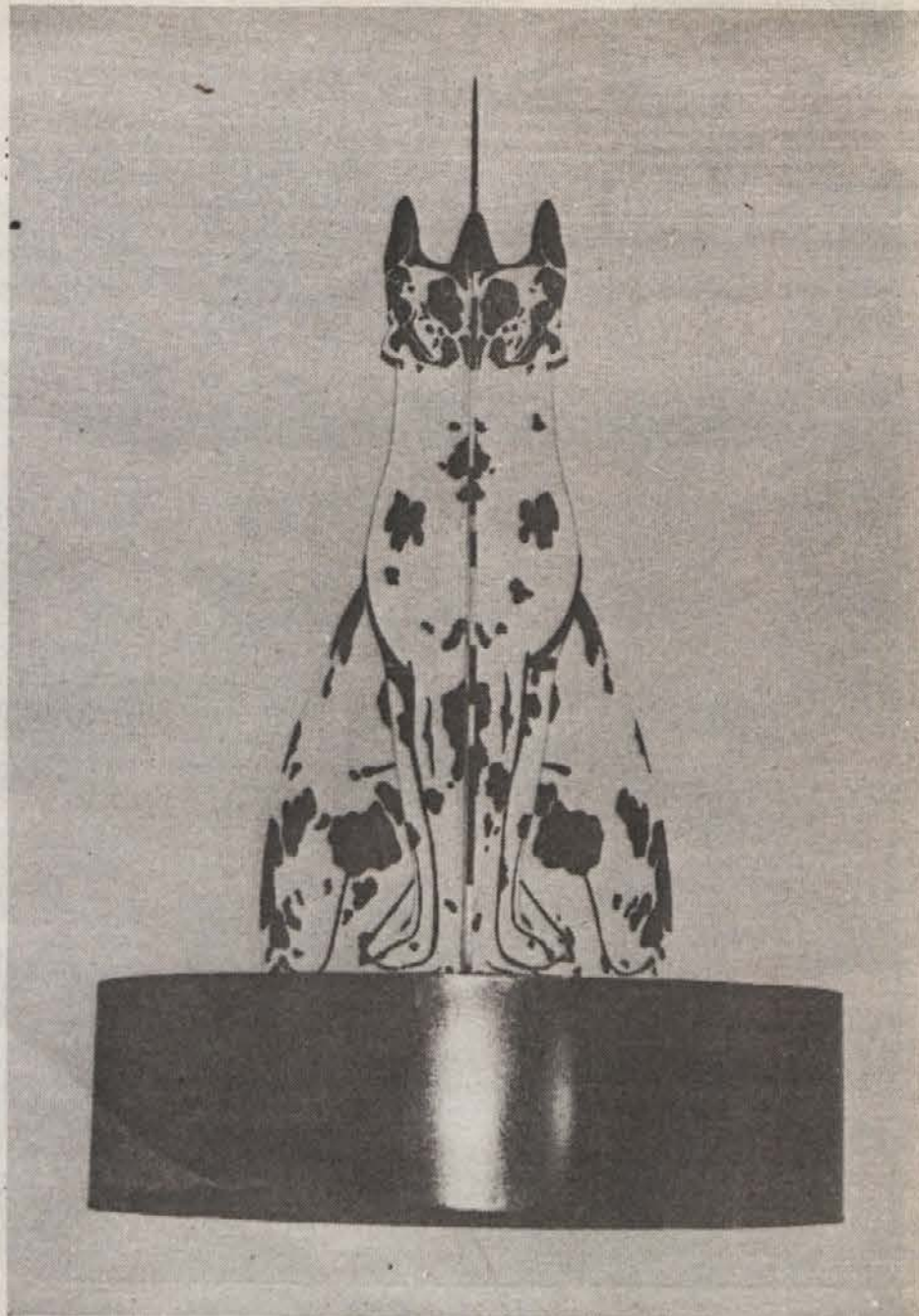
ran!) Jerkovič pa je tik pred koncem leta v novinarskem klubu razstavil svoje plastike. Kljub temu pa vseh treh razstav ne omenjam v eni sapi zgolj zaradi tega, ker so bile na ogled v decembru prejšnjega in so še v januarju tega leta, niti ne zato, ker pripadajo avorji isti generaciji, marveč zato, ker jih družijo konsekvencnost dojemanja umetniške vokacije. Ob mnogih skupnih izhodiščnih pozicijah so v sami operacionalizaciji njihova pota seveda individualno različna, kar pa nikakor ne more biti ovira za skupno valorizacijo. Nasprotno, saj je prav izražanje lastnega pristopa eden od nikakor ne nebitstvenih kriterijev ocenjevanja kreativnih potencialov posameznega avtorja.

Oto Rimele v tem kontekstu zastopa morda najbolj formalno-analitično linijo, če pod tem razumemo poskuse verbalnega, filozofskega in teoretičnega opredeljevanja lastnega dela, ki ni nujno odvisno samo od svoje pojavnosti, marveč se hkrati veže tudi na avtorjevo pisno pojasnjevanje izhodiščnih (ali ciljnih) predpostavk. Po motivni plati na njegovih slikah še zmeraj prevladujeta figura in krajina, ki zajemata osrednje mesto tudi na grafkah in risbah Samuela Grajfoneraja. Njegova dela se nekoliko močnejše približujejo ekspresionistični liniji, ki ni nujno sama sebi namen, marveč je utemeljena predvsem v eksistencialistični poziciji. Kot eksistencialno lahko v tem primeru pojmuje tudi zanimanje za samo substanco in status likovnega dela, kar je ne nazadnje ena temeljnih komponent del Zdravka Jerkoviča. Interes vseh pa je nedvomno vpet v razmerje med upodobljeno formo in čisto snovno prisotnostjo likovnine, ki ima povsem samostojno realnost. Zatorej na njej ne kaže iskati literarne, motivne ali kako drugače definirane vsebine izven likovnega dela, marveč predvsem v njem samem in njegovem neiluzionističnem prostoru, ki nič ne "predstavlja", ampak je.

Mitja Visočnik

Samuel Grajfoner, Kolografija, brez naslova, 1990

Zdravko Jerkovič, z razstave Altera Pars, objekti, Novinarski klub, januar 1993

PRIMA MATERIA - ENOTNOST IDEJE IN MATERIJE

V iskanju izraza, s katerim je mogoče izraziti vseobsežno izhodišče, ki še traja, se je nujno ustaviti pri pojmu "prima materia". Pravzaprav me je zanimal vzrok delitve na telo in dušo, tista nujnost, ki ločuje na duhovno in materialno.

Nekakšen "vzrok" je mogoče uvideti v želji po simplifikaciji. Znotraj umetnosti je takšna poenostavitve v dualizem mogoča, včasih potrebna - predvsem je orodje distinkcije, v smislu odkrivanja ODNOSA interakcijskega presejanja dvojnosti. Vendar likovno delo konstituira celovito izkušnjo, ki izhaja iz ENEGA, tj. enovitosti duha in materije, in doseganje ENEGA.

Govoriti o celovitosti pomeni iskati korelacije med telesom slike in idejo. Stanja odnosa, s katerimi imamo opraviti, je mogoče strniti v interakcijska stanja, ki nastajajo med duhom in materijo. POMIRITEV je stanje skladnega odnosa med duhom in materijo. Za takšno stanje zaokroženosti oz. optimalno stopnjo odnosa (konjunkcija) je značilno meditatívno zrenje, motrenje kot zamaknjenost.

AKTIVNOST je stanje delno skladnega odnosa med duhom in materijo. Gibljivost v iskanju nove lege povzroča pozitivno napetost.

OPOZICIJA je stanje neskladja v odnosu duha in materije. Za takšen odnos je značilna nepremagljiva napetost in nestabilnost, ki povzroča hitro, največkrat nepredvidljivo spremembo. "Hiperaktivni odnos" se kaže kot razpadanje na delce (oblika masse confuse); materialno in duhovno se ločuje v polje nepremostljive različnosti.

Pogoj, da določeno likovno delo prepoznamo kot kulturno in duhovno vrednoto, je strnjen v odnosu, ki ga likovno delo izraža do gledalca. Če sta duh in materija za človeka dve skrajni polarnosti, je likovno delo tisto, ki skozi to za človeka nepremostljivo napetost išče stanja pomiritve oz. možnost mnogoterih odnosov, ki enakovredno obravnavajo materialno in duhovno. Nuja distinkcije, ki jo piše človekova zgodovina in mentalno-fiziološka strukturiranost človeka, se v sliki razblinja v drugačni različnosti iskanja ODNOSOV znotraj nepomirljive "dualnosti".

PRIMA MATERIA je temelj Opusa. Nosi obeležje neznanega, zato indicira individualne projekcije. Je struktura s praznim mestom, nekakšno središče, ki je prazno. V tem dejstvu leži vzrok mnogih poimenovanj, ki se navezujejo na kemijske (živo srebro, žveplo, zlato, železo...), mitološke (voda življenja, lapis, zmag...) in filozofske označitve. Prva tvarina (prima materia) je v grški alkimiji UNUM, UNICA RES, MONADA. Za Paracelsusa je "limbus microcosmicus" in "increateum". Zanj je prva tvarina mati počela in vsega ustvarjalnega; je tvarina "unica", skrivnost brez kakršnekoli elementarne narave.

V Komarisovem tekstu je prva tvarina "Had", za Olimpiodora "od Boga prekleta", za druge "živost duha zemlje in morja", del človeka ali človek sam.

Rosarium piše o prvi materiji kot o RADIX IPSUS (koren, baza, bistvo samega sebe).

Avtonomnost in večnost, vseprisotna popolnost so stopnje projekcije najvišjih vrtil in načel božanskega v prvi tvarini. Deus invisibilis, et immobilis.

Za mnoge je prva tvarina "massa confusa", iz katere sta nastala kamen in

voda, v kateri je prisoten elementarni ogenj. Kamen (massa confusa) je nosilec vseh počel. S pojavom božjega, ločitvijo svetlobe od teme in prisotnostjo creatura zasledimo polarizacijo. Materia prima se enači s črnenjem (NIGREDO) oz. s črno zemljo, ki jo je Adam prinesel iz raja in v katero se kot zrnje pšenice seje zlato ali lapsis.

Izraz materia prima izhaja nedvomno iz alkimijske tradicije. Kljub določeni nejasnosti, ki nenehno spremlja alkimijsko misel, je le-ta predvsem diskurz o mnogoterosti. Alkimijski teksti* nenehno kažejo na nezmožnost izrečenega, da pove drugače kot skozi skrivnostno nejasnost dvoumja. Pravzaprav je pravi namen in vsebina alkimijskega sporočila skrita v neizrekljivem, le-to pa zahteva posebno retorično formulacijo in nas postavlja v pogoje večplastnega branja, v katerem se srečujemo z "večkrat pisanimi teksti". Pravzaprav se lotevamo branja teksta, ki je zunaj napisanega in zahteva posebno branje; to pa vključuje aktivno imaginacijo bralca, saj je v končni obliki le nevidno, vseprisotno vprašanje. S tega vidika je alkimijski tekst neskončno odprt. Hermetična skrivnost je torej privid, ki ga mora bralec preseči z lastno produkcijo. Slednje je ključ vstopa v "Opus". Vstop ali prva odločitev je v "rokah" bralca in, če se zavedamo ali ne, poraja vprašanje o namenu in občutku, ki zaznava čistost resnice. Alkimijski tekst je torej nekakšen labirint, ki je postavljen globalno, brez trdne strukture. Govoriti je mogoče o nekakšni strukturi, ki "nastaja sproti" in se pojavlja takrat, ko smo si jo posobni zamislili.

Obliki in pomen alkimijskega zapisa je mogoče prepoznati kot "opakno transparentno". Tekst se nam kaže kot her-

metična opaknost, ki pa je skozi (hote-no) nemoč izjavljanja transparentna in odprta. Pravzaprav skozi branje sledimo določeni meditacijski vaji, ki nas preko opaknega vodi do delne transparence in naprej, do "izgube teksta". Radikalni zaključek bi se glasil: alkimijski tekst sploh ne obstaja. Vsak, ki ga bere, ga vzpostavlja sam skozi projekcijo "neznane skrivnostne modrosti". Bralec, ali bolje, tisti, ki gleda, vrši dialog s seboj. Posledica eksteriorizacije neznanega in nevidnega postane osebna iskušnja zrenja, zato sta izid in globina prediranja neznanki: tekst za razlagalca postaja individualna vsebina in individualno spoznanje. Pravzaprav nastaja nek drug tekst, prav tako hermetičen, paradoksalen in nejasen. Ostaja nekakšen "olupek resničnega" in je tisto, kar se nam ponuja kot dokument v branje.

Princip alkimijskega delovanja je potemtakem potrebno iskati v individualni projekciji duha in bivanja tistega, ki je "kreiral" eksperiment. Živo dinamičnost, ki je navzoča v spreminjanju, je bilo potrebno sproducirati. Navzven neživa snovnost je izpostavljena procesu spremembe in reakcije. Iskanje transmutacije se navezuje na iskanje zakonov rasti in pojavnih leg bivanja duha in materije. V tvarini so alkimisti slutili globlji pomen, v različnih materialnih možnost počel, v postopkih transformacije moč spremembe, ki je gibalo rasti in daje možnost drugačne (celovite?) pojavnosti. V delovanju alkimistov je mogoče slutiti željo in napor po zaznavanju pojavnega v najvišji obliki. Pogojno jih lahko imenujemo kot "mojstre gledanja duha skozi materijo". Vsako višje spoznanje govori o odnosu duha in materije. Material v različnih pojavnih oblikah jim je služil kot identifikacija oblike ideje, oblike duha. Ker so bili procesi rituala identifikacije in vizualizacije pravzaprav nezavedni, se materialno in duhovno ni kazalo kot polarnost.

Individualno zrenje, spoznava razširjene realnosti oz. razširjeno zaznavanje je mogoče povezati s postopki "odpiranja pokrovke, ki zadržuje nezavedno" in bivanjem v siju kozmične radiacije. Potrebno je bilo soočiti se tako z ekstazo kot z zatamnjenostjo v kaosu. Premeščanje vsebin, pulziranje moškega in ženskega principa ter razkroj stalnic časa in prostora so samo nekatere značilnosti stanja razširjene zaznave, s katerimi se je srečeval alkimist, če je želel luč sveta razširiti, ne zatreti.

Proces alkimijskega zaznavanja je zahteval individualno projekcijo in interpretacijo, soočanje materije in ideje. Kompleksnost izhodišča je bilo torej potrebno iskati v združitvi ideje in materije v obliko Enega. Aksiom počela enovitosti (prima materia) je bilo mogoče razumeti tudi kot heretičen odmik od vzpostavljene hierarhije doseganja spoznanj znotraj krščanske institucije. Duhovno zrenje srednjeveških alkimistov je bilo individualno iskanje zunaj cerkvene institucije, za katero je bil odgovoren etični posameznik.

In kakšen naj bo izid projekcije tistega, ki domuje v temi ali se ji samo smeje, in ki zna povedati o nebu, ki ga je potrebno enačiti z zemljo in pri tem "oznanja" končnost linearnega, ker ne pozna kroga?

V razširjeni zaznavi alkimistov so se kazali predmeti in pojavi v "čudežnih" popačenjih, kot zanimive vizualizacije. Le redkim je uspelo preseči zadostnost čutne zaznave in omejenost uma. Mnogi iskalci niso videli poti duha. V svet teme so vstopali kot v deželo, kjer so iskali lastno zatočišče in potešenost. Zanje sestop v temo ni pomenil oploditve luči, temveč pristajanje na realnost teme. Posledica potovanja v neznane prostore duše je namreč ugasnitev zavesti; za Te-

zeja je tak sestop pomenil pogubo - postal je plen arhaičnih sil nezavednega.

ALKIMIJA V SLIKI

Slika, imago, iluzija, privid so samo nekateri pojmi, s katerimi skušamo označiti "določen predmet", ki ima dve izpostavljeni dimenziji: višino in širino. Tretja dimenzija je mesto manipulacije, ko slikarski poseg razširja pogled z ravnih platna v globino ali naprej, v prostor pred platnom. Slika je predmet s posebnim statusom, realiteto, ki je sproducirana in nas fascinira. Lahko jo primerjamo s škatlico intimnih potrebščin, je igra časa in prostora, kaleidoskopična utvara. Njena suhoparna realiteta je ploskev, ki je prekrita z določeno snovnostjo. Predmet - slika zakriva del stene, lice slike je tisto, kar gledamo "on face". Velikost in položaj v prostoru govori o prisotnosti slike.

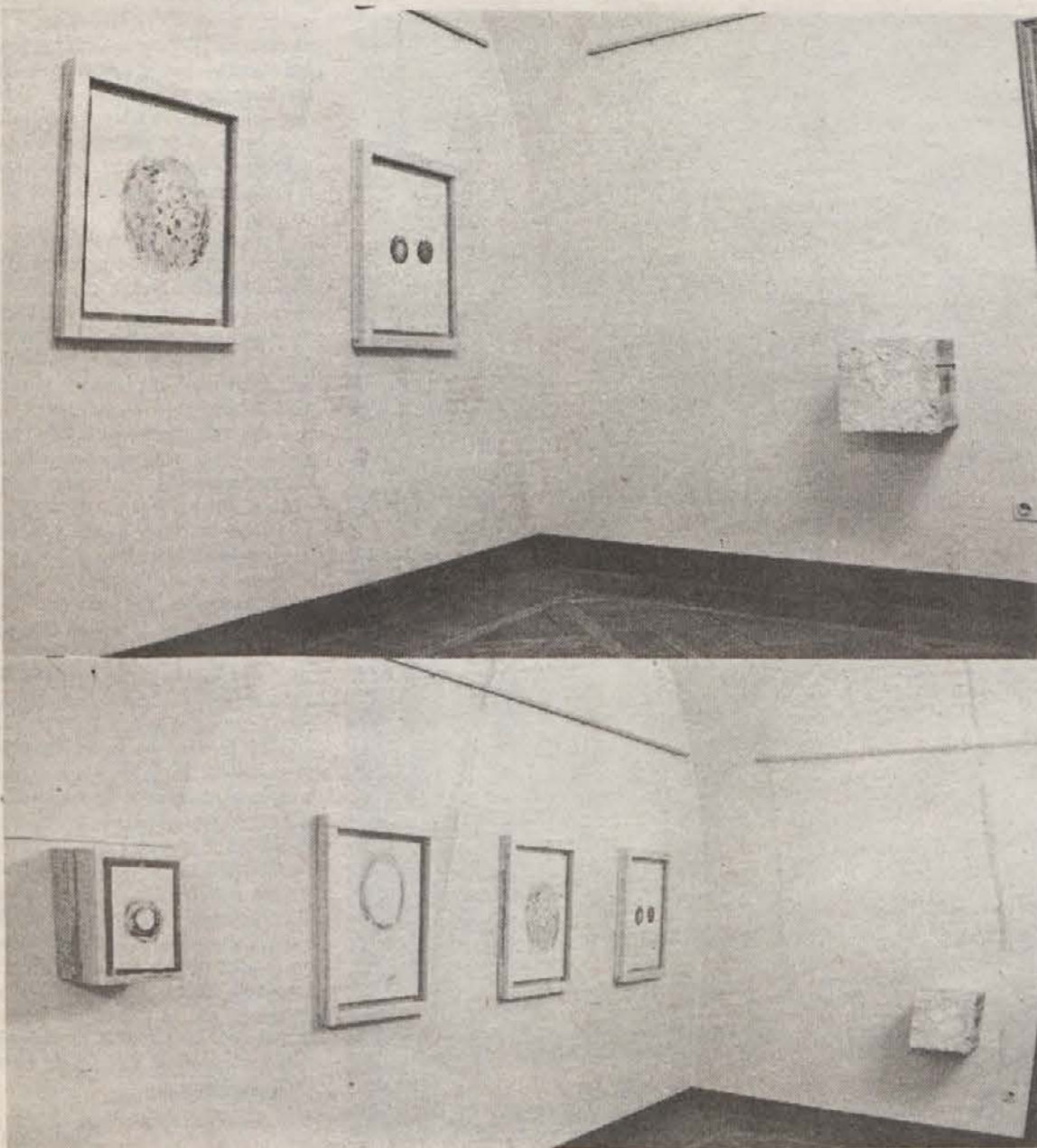
Predvidevamo, da objekt, ki fascinira z določeno energijo sevanja, v nas zbujata čutenje, zaznavanje kompleksnih sklopov zaznave in oblike ideje. Predmet s posebnim statusom v nas povzroči sliko, ki se je pojavila kot posledica določenega energijskega sevanja. Jasno je torej, da se slika pojavlja v nas in da "stvar", ki ima določen položaj znotraj prostora, producira v nas sliko.

Slika je določena kot energijsko sevanje, ki se v nas kaže kot slika in ima izvor v določeni materialnosti, s katero komuniciramo. Če takšnemu "energijskemu objektu" spremenimo lego (na primer, ki ga ne moremo zaznavati "on face"), sprememba sevanja povzroča drugačno sliko. Dejstvo je torej, da je naša slika odvisna od predmeta, ki seva in okolja, v katerem z njim komuniciramo. Če smo "stvar" položili na tla, smo spremenili način njenega sevanja in s tem v nas določili drugo sliko. Naše branje je torej determinirano z energijskim stanjem "predmeta" in lege v prostoru.

Energijski objekt je mogoče označiti kot "material, ki seva". Slikar ali kreator ustvarja sliko tako, da določeni ideji poišče ustrezno materializacijo, kar pomeni, da izhaja iz materiala in ideje hkrati. Barvna substanca je material, ki seva; krpa, papir, predmeti imajo lastnosti sevanja. Snovno in nesnovno, vidno in nevidno, prisotno in odsotno so nosilci sevanja. Kompozicija objekta določa količino in kvaliteto sevanja materialov znotraj kompozicije. Slikar vsak posamezni del materiala izbere, se združi z njim v celoto sevanja in preko transmutacije oblikuje pojavnost nosilca misli, ideje.

Oto Rimele

* Postopek "ustvarjanja slike" je primerljiv s postopki, ki so navzoči v alkimijski misli oz. je primerljiv z dejavnostmi, ki jih je mogoče prepoznati v alkimijskem procesu. Avtonomnost slike in slikarskega medija se kaže kot dejstvo psihične kvalitete in ji je mogoče slediti v vseh fazah razvoja slike znotraj slikarstva. Dobesednost figurativne ali perspektivne ključ je namreč samo znak za prisotnost psihične prezence in identifikacije. V "nemimetični" oz. "abstraktni" fazi zgodovine slike se predmet zanimanja prenese v sliko samo, kar posledično izpostavlja konstitutivne in aksiomske razsežnosti medija oz. slike.

Oto Rimele: Slike/Instalacije, Rotovž, december 1992, foto: Atelje Japelj

PORNO-FILM

Film je privilegirano sredstvo oz. medij pornografije. Porno-film predstavlja povsem legitimen filmski žanr. Navedeni postavki nam čista služili kot izhodišče ob tokratnem razmišljanju o pornografiji. Pri tem pornografije ne bomo razumeli v njenem negativnem, pejorativnem pomenu, ampak bomo z izpeljanko "porno-film" poskušali opisati nek specifičen filmski žanr, ki ima, kot bomo videli, posebne produkcijske zakonitosti, strukturo, zgodovino, publiko.

Zgodovina pornografije je dolga vsaj toliko kot zgodovina prostitucije. Ni namreč slučajna etimološka povezanost obeh pojmov: predpona "porne-" označuje ravno vlačugo, prostitutko. Ta zveza se ohranja še danes - mogoče celo bolj, kot kdajkoli prej - saj se sferi pornografije in prostitucije v veliki meri prekrivata.

Porno-film stoji na koncu dolge zgodovine opisovanja, predstavljanja in prikazovanja seksualnosti; seveda tiste hedonistične seksualnosti, ki je ločena od njenih reprodukcijskih momentov. Odnos do te vrste seksualnosti, do seksualnega zadovoljstva, je bil skozi zgodovino zahodne civilizacije bolj liberalen in sproščen le na začetku, v antični Grčiji in Rimu, pa še takrat ne ves čas. Kasneje je ta odnos za skoraj dve tisočletji temeljno preobrazilo krščanstvo s popolno negacijo telesnosti in dominacijo religiozne duhovnosti. Telo postane zgolj posoda duha. Spolnost, ki ni v službi reprodukcije, dolga stoletja velja za najbolj umazan greh.

Šele na začetku tega stoletja je Sigmund Freud začel z drugačno obravnavo seksualnosti. Njegovo obsežno delo, kot tudi poznejši prispevki Wilhelma Reicha, Ericha Fromma, Michela Foucaulta (če omenimo le nekatere), so tvorili teoretsko osnovo tistega liberlizijskega gibanja, ki mu danes že nekam nostalgčno pravimo seksualna revolucija. Nova miselnost je v veliki meri opravila s krščanskim moralizmom in novodobnim meščanskim puritanizmom ter ustvarila ugodna tla za razcvet do tedaj podtalne porno produkcije.

Dejali smo, da predstavlja porno-film samostojen filmski žanr. To bomo poskusili utemeljevati skozi razmišljanje, kako definirati porno-film, zlasti v primerjavi z erotičnim filmom. Porno-film podlega osnovnim zakonitostim filmske produkcije. Najprej se napiše sinopsis in scenarij, izberejo se igralci, določi scenografija in kostumografija, zadeva se posname in zmontira do finalnega izdelka.

Glavna tema porno-filma je seksualni užitek, ki je lahko uresničljiv. Fabula, kolikor je sploh je, predstavlja le nujni okvir, v katerem se nizajo prizori zadovoljevanja taistega užitka. Osnovni principi dramaturgije so: načelo "in medias res", repetitivna (ponavljanje) in načelo variacije iste teme. Glavni motiv je spolni akt, ki pa je običajno "nadgrajen" s številnimi drugimi motivi, ki izhajajo iz najrazličnejših še zamisljivih spolnih praks.

"Motivno" lahko porno-film razdelimo na tri zvrsti. V prvo skupino sodijo filmi, ki prikazujejo normalne, običajne spolne prakse: genitalni seks v vseh mogočih položajih, oralni seks (najsi gre za felucijo ali kuniligus), individualno ali vzajemno masturbacijo, grupni ter analni seks, in vse to v hetero- ali homoseksualnih zvezah. Naslednjo zvrst tvorijo tisti filmi, ki prikazujejo manj običajne ali celo perverzne spolne prakse. Tu

gre zlasti za S/M oz. sadomazohistično prakso - z obveznim bičanjem, vezanjem ipd., za fetišizem (obvezno usneje), ekshibicionizem, transseksualnost, do zmeraj bolj popularnih "fist fucking" (kar bomo svobodno prevedli kot "pestovanje"), ter "pissing" - lulanje in "shitting" - kakanje. Kaj naj rečemo - de gustibus non est disputandum!

V tretjo kategorijo pa spadajo moralno skrajno vprašljive in zakonsko zelo problematične spolne prakse, ki izhajajo iz npr. pedofilije, ljubezni do mladih dečkov in deklic, kar se prikazuje pod oznako "teen-sex", zoofilije s t.i. "animal-sexom", gerontofilije, s prizori spolnosti z oz. med starejšimi oseb, vse tja do primerov nekrofilije, kanibalizma in ritualnih sadističnih mučenj z ubijanjem žrtve. Našteto spada, seveda, pod nelegalni, t.i. "ekstremni porno-film".

V porno-filmu je, kot rečeno, glavna tema in cilj seksualni užitek. Za razliko od tega je v erotičnem filmu spolna združitev prej cilj kot pa sredstvo seksualnega užitka. Vsekakor je erotični film tematsko, motivno in fabulativno v glavnem bolj razdelan, kompleksnejši od porno-filma. Za distinkcijo erotičnega od porno-filma pa je vsebinski oz. motivni kriterij zgolj nujni, vendar nezadosten pogoj. Ekspliciten prikaz spolnega akta ali katerekoli druge spolne prakse se lahko pojavi tudi v erotičnem filmu, kakor tudi v kateremkoli drugem žanru, vendar le temu ne bomo prilepili oznake porno-filma, če bo kontekst, odnos do prikazanega narekoval drugačno razumevanje. Prav tako je kazanje genitalij v velikem planu, kar večina še zmeraj jemlje za osnovni distinktivni moment porno-filma, nujen, a nezadosten pogoj. Le spomnimo se; mar nismo na zadnjem beneškem Bienalu videli moškega spolnega uda v erkciji, mar niso na lanski kaselski Documenti v nas strmele fotografije ženskih genitalij? Podobno kot golo človeško telo lahko npr. v umetniškem kontekstu fungira tudi prikazo-

vanje detajlov le-tega, vključno s spolnimi organi, ne da bi delovali pornografsko.

Na formalni ravni je za porno-film značilno repetitivno menjavanje srednjega in bližnjega oz. velikega plana. Zaradi običajne scenografske omejenosti, kjer se v glavnem vse dogaja v podobnih interierjih, uporaba drugih planov ni niti potrebna niti možna. Srednji plan, ki sicer deluje kot mašilo, je nosilec informativnosti, veliki plan pa je nosilec akcije in ekspresije. To je seveda možno le z vpeljavo vzporedne montaže, ki telo razstavi, "kadrira", kar daje gledalcu občutek, kot da v spolnem aktu sam sodeluje. Naše zaznavanje partnerjevega telesa je med spolnim občevanjem namreč prav tako partikularno in "kadrirano".

Veliki plan je konstitutiven za porno-film, vendar obenem spodnaša njegova fikcijska tla, saj dokazuje odsotnost simulacije in fikcije. Učinek fascinscije doseže ravno s tem, da pokaže, da gre "zares". Lahko bi rekli, da veliki plan temelji na presežku fikcije, na "vdoru realnosti", zato ni čudno, da pri mnogih gledalcih sproži občutek nelagodja. Mar dejstvo, da gre v porno-filmu zares, pometakem pomeni, da imamo opraviti s specifično zvrstjo dokumntarnega filma?

Porno-film je neke vrste nad-žanr, pri katerem je dokumentarnost inherentna fikciji in obratno, je žanr, ki ne implicira delitve na dokumentarnost in fikcijo. Ker mislimo, da je lahko definicija porno-filma le prototipska, da ga določamo z naštevanjem lastnosti proti idealu, je dokumentarnost lahko le stopnja pornografskosti. Toda to predstavlja le neke vrste historični kriterij, saj so različna obdobja poznala različni ideal porno-filma.

Prikazovanje seksualnosti je tesno povezano z razvojem kinematografije, saj so že eno leto po iznajdbi filma, se pravi l. 1896, na velikem platnu pojavi prizor, ki med gledalci povzroči pravi šok. Šlo je za film *The Kiss*, ki je vseboval tri scene poljubljanja v velikem planu. V letih do 1900 se nato v Franciji

pojavi serija t.i. *Baigneuses*, kopalke, šlo je za filme, v katerih je motiv kovanja služki kot izgovor za prikazovanje golega ženskega telesa. Podobno je bilo v ZDA z *Mack Sennettovimi Bathing Beauties*, ki stojijo na začetku slapstick in kasnejše "erotične komedije".

V leto 1908 pa datira prvi znani porno-film, z eksplicitnim prikazom spolnega akta. Film z dovolj pomenljivim naslovom *Free Ride* je tako že zapustil področje erotičnega filma, h kateremu pa se bo v svoji prihodnosti zmeraj znova vračal. Čeprav lahko domnevamo, da je bilo porno-filmov posnetih nekoliko več, zlasti v povsem privatni produkciji, so do 50-ih let znani in ohranjeni le redki. To so npr. *On the Beach* iz 1915, *Keyhole Portraits* iz 1922, *Mr. Grosbit* iz 1930, začetek 40-ih pa je odprl film s pozneje znano igralko *Jane Mansfield*. Tudi mnoge pozneje znane filmske zvezde so začele svojo kariero prav v tej zvrsti.

Nekje med erotičnim in porno-filmom stoji zvrst "nudie", ki je svoj višek dosegla v 50-ih v ZDA, kjer se v kratkih zgodbah kamera osredotoča na detajle golega telesa, fabula pa je pri tem le pretveza. Do pravega booma pa pride, ko v Skandinaviji v začetku 60-ih odpravijo cenzuro na področju prikazovanja seksualnosti. Nastajati začnejo v glavnem nizkopračunski, večkrat celo doma narejeni posnetki s super 8-mm kamero. Porno-film se je prvič v zgodovini pojavil kot popolnoma legalen proizvod na tržišču in v kinodvoranah. Čeprav so bili to posnetki nizke tehnične kvalitete in nikakršne estetske vrednosti, so ustvarili bazo za višje proračunske filme, ki so v začetku 70-ih začeli nastajati v ZDA.

Novo obdobje kakovostnejšega porno-filma je označil izdelek s "felucioznim" naslovom *Deep Throat*, Globoko grlo, iz leta 1972, ki je ustoličil prvo pravo porno-zvezdo, *Lindo Lovelace*. Zrežiral ga je *Gerard Damiano*, bil pa je to prvi porno-film, ki se je predvajal v rednih kinodvoranah v ZDA. V par mesecih predvajanja je prinesel za tisti čas vrtoglavih 6 mil. dolarjev, vsak dan več kot 100.000. Istega leta sta *Jim in Artie*

Mitchell posnela *Behind the green Door*, Izza zelenih vrat, ki je poskušal konkurirati uspehu Globokega grla, njegova novost pa je bila v uvajanju prizorov grupnega seksa. Film je inavguriral novo zvezdo - *Marilyn Chambers*, dvaindvajsetletno bivšo reklamno starleto.

Tudi v Franciji je v začetku 70-ih liberalizacija prinesla val porno-filma. Zlasti mehkeješe variante, kot npr. *Emmanuela* režiserja *Justa Jeackina*, s *Sylvio Kristel* v glavni vlogi, so imele neverjeten uspeh, saj so ljudje po par ur stali pred kinoblagajnami. Svoj pohod po specializiranih kinodvoranah je takrat začel tudi film *Exhibition*, v katerem igralka *Claudin Beccaria* uprizori scene masturbacije mnogo bolj očitno, kot je to storila npr. *Ingrid Thulin* v Bergmanovem filmu *Tišina*, kjer se motiv masturbacije (v sicer umetniškem filmu) prvič pojavi. *Exhibition 2* je vpeljal novo zvrst - S/M porno-film. *Domina*, ki jo igra porno-starleta *Sylvia Bourdon*, do krvi prebica nekega menda avtentičnega mazohista.

80-ta so prinesla nove produkcijske pristope; medtem ko konec 70-ih večji producenti snemajo številne visokopračunske porno-filme z razkošnimi eksterierji, hollywoodskimi profesionalnimi standardi in vrhunskimi, dobro plačanimi modeli, gre produkcija zmeraj bolj v "štanco". Producenti ugotavljajo, da se jim bolj splača snemati več nizkopračunskih filmov naenkrat. Nove standarde je vpeljala zlasti producentka *Tereza Orlowski*, ki je bila sama prej igralka. Njene filme karakterizirajo banalne, stereotipne zgodbe, ki se odvijajo v zmeraj enakih interierjih. Zato pa so igralci vrhunske manekenke in nabildani machoti, seksualni motivi pa so posneti s tehnično perfekcijo, za porno-filme menda skoraj preveč hladno in "distancirano".

V tem času začnejo podeljevati prve Porno-oscarje, nekatere igralko pa dosežejo zvezdniški status. Na primer *Traci Lords*, ki se kasneje poroči z *Johnom Watersom*, režiserjem filmov kot *Pink Flamingos*, *Hairspray* ali *Crybaby*. *Traci Lords* je ena izmed redkih porno-zvezd, ki ji je uspel preboj v druge filmske žanre. Najbolj ekscesna je verjetno kariera razvpite *Ilone Staller-Ciccolino*, ki je na vrhuncu slave porno-sceno zamenjala s politiko, poroka z umetnikom *Jeffom Koonsom* pa jo je posredno lansirala tudi v artistične sfere. S slavo porno-oscarjev so se okinčale še zmeraj nastopajoče *Moana Pozzi*, *Ginger Lynn* in *Karin Schubert*, če naštejemo le najbolj znane.

Kot nasprotje "sprofesionalizirani", "odtujeni" produkciji se začne zlasti v ZDA in Nemčiji v zadnjih letih širiti domača, "home-made video" produkcija. Pri tem gre za to, da zakonci, prijatelji in znanci s povprečno slabo tehniko in brez kakršnekoli dramaturgije posnamejo prizore raznih spolnih praks. Te posnetke nato za povsem soliden zaslužek prodajo najbližjemu distributerju. To zvrst privatnega - "pristnega in domačega" - porno-filma v ZDA prodajajo pod sloganom: "Nikoli ne veš, kdaj boš na naših filmih spoznal svoje sosedel!"

Prav tako močan trend pa v zadnjem času predstavlja prej omenjeni "ekstremni porno-film", ki uspeva, sicer nelegalen, najti kupce povsod po svetu.

Porno-film krši in pervertira tako filmske kot tudi socialne norme. Zato ni zgolj filmski, pač pa tudi socialni žanr. Tako kot je nekoč krščanska ideologija in morala vse, kar je bilo v zvezi s seksualnostjo, proglašala za nemoralno, tako danes zagovorniki porno-industrije razglašajo za povsem normalno vsako manifestacijo seksualnosti, ne glede na stopnjo perverzности. Za porno-industrijo ni moralnih problemov, vse se zni-velira na raven samoumevne pripravljenosti, da se vstopi v seksualni odnos s komerkoli, kjerkoli in kadarkoli. To je imaginarni cilj, za katerim teži porno-produkcija in konsumpcija. Ta utopija je religija pornografije nasploh, je njena implicitna ideologija.

FANZINI, GLASBA IN SUBKULTURA

Izraz fanzin je tvorjenka, nastala iz besed "fan" in "magazine". "Fan" pomeni "ljubitelj", "oboževalec", "magazine" pa vrsto časopisa oziroma pri nas revijo, ki izhaja periodično in je opremljena tudi z bogatim slikovnim gradivom. Gre torej za časopis ljubiteljev, v tem primeru ljubiteljev določene glasbene zvrsti. Preko povezave z glasbo se fanzini vključujejo v subkulturo. Fanzini so ena od razpoznavnih značilnosti subkulture. V naslovu navedeno zaporedje je potemtakem hierarhično urejeno od prvega proti zanjemu členu.

■ SPLOŠNO

Fanzini so nastajali in lahko nastajajo le znotraj subkulture. Zato ne obstajajo fanzini pop glasbe, kajti na to zvrst (univerzalizirano, že povsem vključeno v produkcijska razmerja družbe) se ne veže nikakršna subkultura, pač pa le kultura mladostnikov. Subkultura kot tisti prostor, v katerem nastajajo fanzini, je lahko le rock subkultura ter njene delne subkulture (punk, metal, HC). Kako na tem mestu razumemo subkulturo? Subkultura je del univerzalizirane, dominantne družbene kulture, ki se od nje navidezno-simbolično izloča in razlikuje, s tem pa vzpostavlja svoj prostor delovanja (lastni pomeni, pravice, vplivi, razmerja, struktura, itd.), globalno pa le ponovi temeljna družbena razmerja.

Fanzini so se pojavili s punkom sredi 70. let. Njihov namen je bilo informiranje, toda ne na način klasičnih časopisov, ampak v skladu z mehanizmi subkulture. Prinašali so zgolj informacije o osrednjih interesih subkulture, to pa je bila predvsem glasba, ki jo je neka subkultura poslušala. Način širjenja je bil osnovan na prijateljski mreži. Fanzin je ponavadi zasnoval posameznik ali skupina posameznikov iz subkulture scene. Kakovost in obseg fanzinov sta bila seveda sorazmerna z načini ustvarjanja fanzinov (preprosto recikliranje, preprosta vezava, poceni papir). Sredstev ni zbirala subkultura kot celota. V svoji prvotni obliki so bili fanzini vedno dejane posameznih pobud in entuziazma. Sredstva so prišla od tistega, ki ga je delal. Fanzini so le izjemoma prekoračili okvir subkulture, pa še v njej so dosegli le tiste, ki se niso ukvarjali z glasbo le posredno (kot obiskovalci koncertov, poslušalci, itd.). Iz povedanega je jasno, da so izhajali občasno, v majhnih nakladah ter s simboličnimi cenami. Bistvene prvine fanzinov so torej: nastanek v subkulturi, določenost s subkulturnimi mehanizmi, namembnost v okviru subkulture, pretežno glasbena vsebina.

Z razvojem in notranjao diferenciacijo ter modificiranjem punka so fanzini prevzemali določene novosti. Porast skrajno desničarskih gibanj v Angliji je izkoriščal določene prvine punkovskega stila (nacistični simboli). Te prvine v punku kot glasbeni subkulturi niso imele politično-ideoloških konotacij, bile so le v funkciji izražanja različnosti, upornišva in šokiranja. Desničarska gibanja, ki so bila seveda v nujni zvezi s stanjem v angleškem družbenoekonomskem sistemu (kriza, iskanje vzrokov v tujih rasah - priseljencih), so te prvine punka preoblikovale v politično-ideološke. Toda organizaciji "National Front" se je pridružila le peščica punkovske subkulture. Ti drobci s punk subkulture scene so kaj kmalu izoblikovali svoje fanzine, ki so bili precej daleč od svoje prvotne in izvorne določenosti z glasbo. Prej je šlo za ideološko-propagandne biltene,

od glasbe pa so predstavljali le tisto, ki je bila v zvezi z desničarskimi, neonacističnimi organizacijami.

Kot protitež tako modificiranim fanzinom je glasbena subkultura, ki je v večini stopila na stran organizacije "Rock against racism", zasnovala svoje fanzine, ki pa so bili prav tako precej odmaknjeni od prvotne podobe fanzinov. Njihova vsebina je bila pač podrejena polemičnemu odnosu z desnico.

Četrty tip fanzinov je dobil svoje zasnove ob koncu 70. in v začetku 80. let. Prvzaprav je izšel iz povezanosti punka s političnimi diferenciacijami v Angliji, predvsem pa iz - v punku vsebovane - socialnokritične tendence. Ti fanzini so te prvine osvobodili politično-ideoloških konotacij. Njihova osnovna značilnost je postalo izražanje in iskanje novih, alternativnih poti ter načinov organiziranja družbe. Ta tip bi lahko poimenovali "družbeno ozaveščeni" fanzini. Lotevajo se problemov onesnaževanja, vojn, človekovih pravic, drugačnih načinov družnje mladine, itd.

Zadnji tip fanzinov je povezan z vdorom dominantnih mehanizmov družbene kulturne prakse v prostor subkulture. Ta je v punku videla možnost dobrega zasluzka, kar je pogojevalo prisotnost določenih komercialno-tržnih zakonitosti v mehanizmi subkulture. V fanzinih se je ta proces kazal v prisotnosti sponzorstva, oglaševanja in reklamiranja, v komercialnejši obliki in vsebini, česar v fanzinih prej ni bilo.

Fanzini so še danes sestavni del subkultur in preko njih "underground" glasbenih zvrsti. Njihov razcvet v 80. letih je bil povezan z vzponom harcera na eni strani ter s pojavom bogate notranje diferenciacije heavy metala na drugi.

■ FANZINI PRI NAS

Pri nas so se fanzini pojavili sredi 80. let (s hardcorem), kar pomeni, da gre za fanzine druge generacije. V odvi-

snosti od družbenopolitične situacije se nista izoblikovala politično-ideološka tipa kakor v Angliji. Razvoj fanzinstva v Sloveniji je vsekoli nosil osnovni, temeljni tip fanzina, ki je osredotočen na glasbo. Glede na to je ohranil vse razpoznavne značilnosti prvotnih fanzinov.

1. Novi fanzin "The Scream", ki ga izdaja in pripravlja Sandi Maver (Cankarjeva 80, Nova Gorica, tel. (38) (65) 21-595), predstavlja glede na našo tipologijo fanzinov zadnji tip, ki se je do določene mere odprl komercialno-tržnim zakonitostim. Tega pa v tem prostoru ne gre razumeti slabšalno, saj so te prvine uporabljene le na ravni oblike (barvna naslovnica, kakovosten papir, različne vrste tiska, grafično izpostavljeni naslovi, paginacija itd.). K temu so pripomogli številni sponzorji, ki jih je avtor pritegnil k izdelavi fanzina. V skladu s tem so njihova imena tudi navedena na različnih mestih v fanzinu. Če preletimo imena sponzorjev (Nika&Rec Rec, Going Music shop, Rock 'n roll, Strelišče Dobrovo itd.), lahko ugotovimo, da gre za distribucije in prodajalne plošč ter klube, ki so sestavni del subkulture scene in njenih mehanizmov. Fanzin "The Scream" je torej rezultat spoznanja različnih dejavnikov subkulture o svoji medsebojni povezanosti in nujnosti sodelovanja. Šele tak pristop omogoča govorjenje o neki subkulturni sceni pri nas. Ta značilnost fanzina je tisto, kar mu daje izrazit subkulturni značaj. Vsebinska plat fanzina prinaša metal v sveh njegovih podžanrih (death, trash, progresivni metal, grind metal). Osnovo predstavljajo obsežni ter zelo informativni intervjuji (neposredni ali preko telefona, dopisovanj). Vsak intervju spremlja fotografija predstavljene skupine. Izstopajoča lastnost so glede na fanzinsko prakso nadpovprečni uvodi, ki v temeljnih obrisih predstavijo vsako intervjuvano skupino. Predstavljene skupine so predvsem tuje, in to celo takšna imena kot Pstillece, Mordred, Atheist, Dismember, itd. Slovenski sceni sta name-

nejni dve strani, ki prinašata recenzije in informacije ter kratek pregled ostalih fanzinov pri nas. Tu so tudi obvezne recenzije plošč. Sklenemo lahko, da predstavlja fanzin "The Scream" pomemben poskus in novost v našem prostoru. Njegova ambicioznost in profesionalnost se kaže tako v obliki kot v vsebini.

Drugi tip fanzina pri nas predstavlja fanzin "Papermouth". Pripravlja ga Tomaž Trplan (Južna 6, Murska Sobota). Fanzin sodi v t.i. "družbeno ozaveščeni" tip. Temeljne oblikovne značilnosti so: angleški jezik, format brošure, črna-bela barva, ekološki papir, paginacija, risbe. Vsebinsko se osredotoča na alternativne načine delovanja določenih družbenih praks. Značilen je družbenokritični uvodnik, ki v osnovnih obrisih zastavi vsebino. Sledi dopisni sklop, v katerem razni sodelavci in bralci izražajo svoja družbeno angažirana mnenja, poglede, nestrinjanja. Tesneje so na glasbo vezani prispevki o skupinah Agent 86, Earth Citizen, A.M.D. Kdor spremlja tovrstno glasbo, ve, da gre za skupine z izrazito družbeno angažirano vsebino in sporočilnostjo. Koncept fanzina se tudi tukaj ohranja. Sledijo še prispevki z ekološko-prehrambeno problematiko (Tree Crops); polemično-idejno temetiko (vprašanje nasilja, iskanje nenasilnih rešitev za drugačne družbene prakse); tematiko rojstva (Active bird - vrnitev razpolaganja z rojstvom ženskam). Fanzin "Papermouth" je glede na izhodiščni model fanzinov precej preoblikovan. Osnovna težnja je izražanje in širjenje družbeno angažirane zavesti na različne načine: s pomočjo neposredno izražene protestnosti ter na posreden način, kar se kaže v izboru predstavljenih skupin in v prispevkih o drugačnih možnostih razvoja sodobne civilizacije. Glede na to bilo ustrezneje govoriti o nekakšni družbeno ozaveščeni brošuri, ne pa o fanzinu v klasičnem smislu.

Tretji tip fanzinov pri nas je najštevilčnejši. Predstavlja klasičen, na sub-

kulturo osredičen tip. Ta tip v razvoju fanzinstva pomeni pravzaprav izhodiščni model, iz katerega so se v razvoju subkultur razvijali vsi ostali tipi. Pri nas obstajajo trenutno (konec leta 1992): "Infernal Zine" (dve številki), "No Name Zine" (tri številke), "Trash Your Brain Zine" (dve številki), "Mad Zone Zine" (ena številka), "Mind Hook&By the Way" (ena številka), "Cicifuj" (sedem številki). O tem, kje lahko dobite navedene fanzine, si preberite v "The Scream".

Med vsemi navedenimi fanzini ima najdaljši staž fanzin "Cicifuj". Ker so tako oblikovne kot vsebinske značilnosti tega tipa fanzinov bolj ali manj podobne, bomo pregledali novo, 6 številko fanzina. Izdaja ga Dejan Ačimovič (Turjaška 16, Kočevje). Obsega 44 nepaginiranih strani. Oblikovne značilnosti: kakovosten papir, jasna in na gladkem papirju poslilana naslovnica, enoten tip črk, grafično ločeni naslovi ter vprašanja in odgovori v intervjujih, zelo bogata in raznolika slikovna oprema.

Vsebinsko pa fanzin lahko razdelimo na več tematskih sklopov, in sicer:

a) Intervjuji z domačimi in tujimi skupinami, ne glede na njihovo žanrsko pripadnost. Intervju je zastavljen tako, da poda osnovne informacije o predstavljeni skupini, njeno trenutno početje, načrte, ob tem pa si tudi prizadeva podati osnovne obrise lokalnih, tujih ali celo širših, državnih scen (npr. Forehead). Temeljni namen intervjujev, ki so nujen sestavni del vsakega fanzina, je obojestranska komunikacija na sceni. Skupina se predstavi potencialnim poslušalcem, ti pa preko intervjujev prihajajo do novih skupin, njihovih naslovov, plošč, itd. Intervjuji so eden bistvenih informacijskih mehanizmov v subkulturi. Ob tem pa gradijo tudi občutek povezanosti in pripadnosti k sceni.

b) Drugi tematski sklop v fanzinu je posvečen Novemu rocku 92 (intervjuji z nastopajočimi, anketa).

c) Tretji sklop je tipičen za ta tip fanzinov, saj predstavlja recenzije koncertov pri nas in v tujini (10 strani). Izbor je reprezentativen in raznolik (Pearl Jam, Screaming Trees, Monster Magnet, Nick Cave, Alice Donut, Partibrejkers, Majke, itd.).

d) Naslednji obvezni tematski sklop predstavljajo recenzije novih plošč, demosov, kaset. Tudi tu je vodilo izbora raznolikost in preseganje zgolj enožanrske pripadnosti.

e) Zadnji sklop bi lahko poimenovali posebnosti. Tvorijo ga: prispevek o anarhizmu (zelo kakovosten) in odštekan prozni prispevek (o Robinu Hoodu). Fanzin "Cicifuj" v obliki in vsebini kaže na premišljeno zasnovo, katere glavne prednosti so: raznolikost, preseganje osredotočenosti zgolj na glasbo, vsebinsko ambiciozno zastavljeni intervjuji ter izreden izbor recenzij s koncertnih odrov. Vse te značilnosti verjetno povedo, zakaj se je ta fanzin med vsemi dosedanjimi najdlje obdržal. Ima stalne sodelavce, odraža vse pomembne prvine tega tipa fanzinov, obenem pa se z vključevanjem značilnosti iz drugega tipa fanzinov izogiba dolgočasnosti in okorelosti.

■ SKLEP

Razvoj in pojav različnih tipov fanzinov v subkulturni sceni je tesno povezan z razvojnimi posebnostmi ter iskanji same subkulture, preko tega pa predvsem z glasbo kot središčnim dejavnikom glasbenih subkultur. Med glasbo in subkulturo ne gre za enosmerno razmerje, pač pa za večplastno, dialektično razmerje součinkovanj. Fanzini kot sestavni del glasbenih subkultur ohranjajo njihove temeljne značilnosti. Njihova funkcija je predvsem informativno-povezovalna, z odstopanji pri politično-ideoloških in družbeno angažiranih fanzinih.

Gorazd Beranič & Tina Senegačnik

Ste se odločili za snemanje v glasbenem studiju?
Potrebujete pomoč vrhunskih glasbenikov, aranžerjev in producentov?
Ste razmišljali o kvaliteti vaših posnetkov?
Želite snemati po zmernih cenah?

Pokličite 068 82-812 in vaše želje vam bomo uresničili.
Pri nas se boste ukvarjali osem z glasbo - vse ostalo uredimo mi.

NOVA DOBA

ČASNIK
ZA
SLABE
ČASE

Dobimo se na cesti. Vsako sredo
pri vašem prodajalcu časnikov.

EUROPEAN MANAGEMENT
CONSULTING GROUP, D.O.O.
MARIBOR

GLAVNI TRG 3
62000 MARIBOR
TELEFON: (062) 26-688
TELEFAX: (062) 26-688

— svetovanje pri lastninskem preoblikovanju podjetij
— ocenjevanje vrednosti podjetij

Pod skalpelom THE ROAD TO GOD KNOWS WHERE (NICK CAVE)

Mute Film, 1990

Film "The road to god knows where" prikazuje koncertno turnejo Nicka Cavea in skupine The Bad Seeds v ZDA po ip-ju The Good Son (1990). Toda film se ne loteva povzemanja "super uspešnih in brez vseh tehničnih napak izvedenih" koncertov ter prikazovanja navdušenih množic, ki občudujejo novo zvezdo. Take povsem povprečne filme, ki jih kar mrgoli (video koncertni filmi o Metallici, Guns 'n' Roses, U2 itd.) presega v več prvih. Film namreč skuša tako na vsebinski kot tudi na oblikovno-tehnični ravni demistificirati zvezdniško življenje in mehanizme, ki stojijo za njim, to je popularnoglasbeno industrijo. V vsebinski plati filma se to kaže v naslednjih točkah:

A. Ni prikazovanja odra oziroma samega dogodka-koncerta, ki omogoča in ustvarja rock zvezdo. Vidimo le skupino utrjenih ter precej naveličanih ljudi, ki se odpravljajo pod "svetlobo" medijskega prostora, same koncerte pa spremljamo le v delcih, pa še ti so posredovani skozi objektiv oddaljene kamere, ki tiči nekje v ozadju.

B. Film navidezno ustvarja v gledalcu iluzijo, da prisostvuje tistemu, kar se ponavadi dogaja za odrom, tistemu, kar je ponavadi prikrito. Tako se ustvarja občutek večvrednostne povezanosti gledalca s skupino, za razliko od ostale "množice" pred odrom.

C. Večina filma se ukvarja s polprivatno sfero zvezdniskega življenja. Tako sledimo prebiranju pisem oboževalcev, reakcijam na ta pisma, prizorom sproščene vsakdanjika (poslušanje radia, prebiranje časopisov, dolgočasje itd.), vse z namenom prikazati "navadnost" rock zvezd.

Z vsebinsko ravni filma odlično součinkuje tudi oblikovno-tehnična raven filma. Film je posnet v črnbeli tehniki, kamera je statična, kar pomeni, da ni nikakršnih bliskovitih rezov med posameznimi kadri. Tako tehnika onemogoča tudi kakršnokoli razvite zgodbe (nizanje med seboj prepletenih in zgoščeno predstavljenih dogodkov). Ta statičnost se kaže v nenehnem ponavljanju vožnje z avtobusom od koncerta do koncerta. Osnovno gibalno filma je torej pot, ki pa ne vodi-pripelje nikamor, ne premakne in ne giblje ljudi, pač pa jih vedno znova vrača na mesta, ki se v ničemer ne razlikujejo od prejšnjih. Osnovni namen poti, da pripelje človeka na drugo, novo mesto, je tukaj zanikan. Tako film gradi predvsem na občutku, vzdušju, ki ga lahko dojamemo edino kot občutek nemogućnosti zapustitve tega krožno zaprtega prostora, ki ga določajo mehanizmi rock zvezdnstva. Ob razkrinkanosti zvezdnstva pa se istočasno kaže tudi nemoč rock zvezd, da bi ta prostor zapustile. A film najde rešitev: v naveličanih in utrjenih obrazih, polnih odpora in ironije do vsega tega, kar tudi sami omogočajo; v statiki gibanja ter v monotonosti dolgih prizorov, se kaže osnovna težnja filma, ki je prikazati praznino in ničnost mila zvezd; defetistični popularnoglasbeni blišč, spektakularnost in navidezno popolnost lažne "svetlobe" medijskega prostora. Edini izhod, ki ga nudi film (in Cave), je svetloba prave ustvarjalnosti kot dejanja individualne svobode. To svetlobo nosi pesem "New Morning", katere izvedbo na odru edino spremljamo v celoti. S to pesmijo se film tudi konča. V prostoru popolne digitalizacije in nadzora zvezdnstva, v prostoru globalne estetike uporabnosti in kulturnozabavne industrije Cave pošlje na oder (ta pa je "delovna miza" zgoraj navedenih principov) in na odru prikaže le pesem o novem jutru, o novem upanju. Ta pesem je, gledano v okviru celotnega Caveovega ustvarjanja, prelomna pesem, pesem otožne radosti in svobode, s katero se je Cave poslovil od dotodanje temne, depresivno-destruktivne faze svojega ustvarjanja ter stopil v navno svečano in pretrano upajočo ploščo The Good Son, da bi na novi plošči uspel združiti oba pola svoje osebnosti in ustvarjanja v še ne docela celovito sintezo. Cave je po dolgi, dolgi poti, ki jo zgoščeno in metalorično podano spremljamo v filmu, spoznal, da z obupanostjo in samouničevalnostjo mehanizmov, v katere je ujeta bolj ali manj vsaka rock zvezda, ne more razdreti, jih ponižati, pač pa lahko to stori le s pomočjo ustrezne samoterapije (samoozaveščanje). To terapijo si je poklonil s ploščo The Good Son, ki sledi plošči Tender Prey, katero zaključuje (in obenem napoveduje preobrat) ravno pesem "New Morning".

Zato lahko film zaključimo samo ta pesem, ki predstavlja vsebinsko (besedilno) in oblikovno (zvočno) zgoščen in poetičen rezultat Caveovega dolgega iskanja in ozaveščanja poti, ki bi ga pripeljala iz ujetosti mehanizmov, ki pot vzpostavljajo in jo hkrati blokirajo. V okviru Caveovega spoznanja je pesem lahko le takšna; otožna in radostna hkrati. Polna beline. Po obilici črne barve, ob koncu filma tako le dobimo belo. To tudi pove, zakaj je film črnbeli.

Gorazd Beranič & Tina Senegačnik

GLASBA

INTERVJU

MAJKE

"ZGODBA SE NADALJUJE!"

Z Majkami smo se pogovarjali po njihovem decembrskem nastopu v Ljubljani (v telovadnici na Gerbičevi), ko si jih je ogledalo približno devetsto ljudi. Pri Majkah ni veliko filozofije. To pa ne pomeni, da skupina nima kaj povedati, temveč da vse pove s svojo glasbo in s svojim pristopom k njej. Izid nove plošče napovedujejo za konec leta, zaenkrat pa vam lahko povem, da so pesmi, ki so izšle na promocijski kompilaciji njihovega založnika T.R.I.P. Records, že zdaj hiti. Kdo so Majke? Skupina, ki gospodari v žanru trdega moškega rocka, ali so celo več kot to?

Odgovora verjetno ni, ali se pa mogoče nahaja v naslednji izjavi Jureta Nižiča, basista skupine: "Kaj zame pomenijo Majke? Skupina, v kateri igram. Ko rečeš Majke, te to asociira na določeno glasbo, "hard"... Ime lahko tolmačiš na različne načine, ampak cela zadeva pri tem ne bo izgubila na svoji vrednosti. Na to se veže celotna vinkovška scena, celotno gibanje. Majke, ja, to res lahko pomeni ogromno različnih stvari."

KATEDRA: Duspara mi je v pogovoru (ki je bil objavljen v Sub Rocku, op. av.) povedal, da boste ostali skupaj, dokler vas bodo ubogale roke in noge. Zdjaj pa vas srečujem v čisto spremenjeni zasedbi.

Bare: No, vidiš. In kdo je ostal? Fantje so končali svojo življenjsko pot. Eden je odšel v Nemčijo na časovno delo. Drugi se je posvetil v duhovnika, v samostanu je. Tretji, Kilmister, igra s heavy metal skupino "Izazov", "Iza... zov", oziroma z "Nepopravljivimi".

KATEDRA: Ali niso Nepopravljivi igrali s Hali Gali Halidom?

Bare: Bili so zraven. Misliš na kaseto ali single?

KATEDRA: Na kaseto.

Bare: Dujmić Goran, Kilmister in mali Hrco, ki je bil na bobnih, so to posneli. Kasneje se je zgodilo, da so postali bend.

KATEDRA: In zdaj resno delajo, ali kaj? Bare: Ma ja, delajo.

KATEDRA: Glede prejšnje zasedbe: izdali ste ploščo, ki se je dobro prodala, redno nastopali, imeli turnejo po Sloveniji, nastopali na televiziji in nato ste razpadli.

Bare: Zdjaj ti bom povedal. Glej, to je tako. Vidiš, onemu prileti nekaj v glavo in odide v samostan... Tako je to. Toda, midva se še srečujeva.

KATEDRA: Kdaj je razpadla prejšnja zasedba?

Bare: V šestem mesecu prejšnjega leta, leta 91.

KATEDRA: In sta ostala vidva, ti in Korozija? (bobnar skupine, op. av.)

Bare: Ne, nisva ostala midva, temveč je Željko prišel k meni in me vprašal, kaj delam. Jaz pa, kaj on dela. Nato roka roki. Gor, dol. In je rekel, ali bova igrala. Bova. Gremo igrati!

KATEDRA: Medtem pa je izšel singl Hali Gali Halid.

Bare: Ja. Saj človek mora od nečesa živeti! Jaz ne delam. In potem uleti k meni tip in pravi: "Ali bi ti zame posnel to, to in to?". Nakar premislim in... zakaj bi bil lačen?

KATEDRA: Ja, ampak si se hkrati zabaval?

Bare: Ja, kako se ne bi zabaval? Bilo je super. Ne znam pa igrati kitare. Na kaseti je igrala heavy metal skupina, na singlu sem odigral vse sam. Igral sem po čustvih. Kao, uglasim in našponam do konca. Potem malo basa. Bobni. Prehodi na ritem mašini. Ploskanje.

KATEDRA: In potem Majke.

Bare: Željko in jaz, kao dolgčas na-

ma je. Tukaj se je znašel mali Zoki, ki je razpustil skupino. Ta drugi je pobegnul iz skupine, tretji je pa zdaj prišel. Skratka, fantje so O.K. To je mlajša generacija, podmladek. Jaz in Željko že dolgo nisva več mladina.

KATEDRA: Ali imajo voziška dovoljenja?

Bare: Ne še. Ne morejo še, mladi so.

KATEDRA: Zoran, kitarist, je bil v Pokvareni Mašti?

Bare: Da, igral je s Pokvareno Mašto. Niso dosegli kaj posebnega, ampak singl je "good", kajne? To moraš priznati!

KATEDRA: Kaj pa basist?

Bare: On je iz Revolverja. Kje naj človek najde basista? Takšnih ni. Kilmister je odšel v heavy metal vode. Nato je prišel ta mali in odigral to bas kitaro.

KATEDRA: Potem je prišel tisti nastop v Ilirski Bistrici.

Bare: Da, to je bilo pod imenom "Bare Goran Group", skupina Bareta Gorana. In smo videli, da nam zadeva gre od rok, štekaš? In kaj potem? Gremo.

KATEDRA: In zakaj ponovno Majke?

Bare: Midva s Korozijo sva v bendu od začetka. Potemtakem, zakaj ne bi bile Majke? Drugače bi bilo, če bi odšel na svojo stran in on na svojo, saj razumeš. Potem bi bilo drugače. Midva igrava od sedmega razreda. Mulca. Takrat še ni bilo Majk. Potem so nastale Majke in se je začelo: "Drži ga, ne daj ga!..."

KATEDRA: Za razliko od Bistrice imate zdaj dve kitari.

Bare: Ja, treba je. Nujno. Zame je prava skupina, ko slišiš grmenje. Neurje.

Korozija: V Bistrici je bilo drugače. Takrat je to bilo tisto in ne to.

Bare: Štiri ure smo igrali.

KATEDRA: Kaj pa repertoar?

Bare: Osem stvari smo obračali tri ure. Kao, znoreli smo.

Jura (basist, op. av.): Glede drugega kitarista: ko sva z Zoranom začela igrati, sva takoj zaštekala, da rabimo drugo kitaro. Bilo je treba samo dobiti ustreznega človeka. Pred nemanjem plošče nismo uspeli najti kitarista, tako da je Zoran odigral drugo kitaro. Potem smo se spomnili na Davorja. Njegova skupina Greaseballs je razpadla (nekoč bistvena skupina zagrebške scene, op. av.) in smo ga vprašali, če bi igral. Privolil je.

KATEDRA: Ali za vas obstaja razlika med prejšnjo in sedanjo zasedbo?

Korozija: To je zame filozofsko vprašanje. Na to ti ne znam odgovoriti.

Vprašaj me kaj enostavnega. Kako živiš, ali imaš to in ono...

KATEDRA: OK. Kje živiš?

Korozija: V Zagrebu.

KATEDRA: Kako je v Vinkovcih?

Bare: Tema, popolna tema.

Korozija: Bil sem tam en teden, človek...

Bare: Evo, mene poglej, vidiš moj obraz? Tako to deluje, ko človek pride iz Vinkovcev.

KATEDRA: Niste šli v borbo?

Bare: Ne, mi smo nesposobni za vojsko. Klicali so nas. Rekli so: "Fantje, ali bi se vi borili?" Kje pa, hoditi ne morem, kako bi potem teke! Rabim šest let rehabilitacije.

KATEDRA: Na radijskem intervjuju si rekel, da bo nova plošča nekaj najboljšega.

Bare: Ja, ampak tako vsi pravijo.

KATEDRA: Kdaj ste jo posneli?

Bare: Letos, v petem in šestem mesecu.

KATEDRA: Ali ste ponovno snemali v Rockokaju?

Bare: Ne, Rockoko je zdaj v Zagrebu. Zdjaj snemajo Tajči, Kovača Mišota, Vesno Zmijanac. Dragi so, pa se ne da delati z njimi.

KATEDRA: Koliko komadov bo na plošči?

Korozija: Deset novih pesmi.

Sale: (manager in založnik skupine, ki je ves čas prisoten, op. av.): Na CD-ju bo deset novih in sedem starih.

Bare: Med temi bo ena v živo.

Korozija: Nova plošča bo gotovo hit.

KATEDRA: Ali ste te komade napisali za časa stare zasedbe ali zdaj?

Korozija: Eden ali dva komada sta iz časov stare zasedbe, na plošči pa bodo v novi obleki. Zoki je delal nove komade. Rekel sem mu: "Zoki igraj in naredi komad, da bi bil hit." Ampak ne hit kot hit, razumeš, temveč hit kot pravi komad. Recimo kot... "Sweet Home Alabama."

Zoran: Na plošči so bolj ali manj sami hiti. Imam tri favorite: Mršavi pas, Budi ponosan, Želim da te vidim.

Bare: Zadeva bo sigurno na Top listi.

KATEDRA: Top listi?

Bare: Katerikoli. S Parnim valjkom. Dosti je bilo revščine, lakote, da nimaš denarja, da nimaš cigarete! Dosti nam je praznih žepov!

Korozija: Ja, dosti nam je tega.

KATEDRA: V press materijalu so vas opisali, da ste prej bili kao podobni Sub Pop-u, zdaj pa se nahajate med glasbenim izrazom skupin, kot so Black Crowes in Danzig.

Korozija: Pogledaj. Punk skupina. Nikoli ne veš, kaj bo izpadlo. Te stvari so za javnost. Ampak glede pravih stvari... te se dogajajo na drugačen način. Tega se ne da opisati, to je treba videti.

KATEDRA: Ko sem gledal vaš televizijski nastop, sem dobil občutek, da ste precej živčni.

Bare: Ma ja. Takšno je bilo vzdušje. Ko imbecil gleda vate in spusti meglo... Ne moreš zapeti, niti plesati, nič ne moreš. Samo glasbo lahko poslušas. To je bilo, kot če sedel doma in pil kavo. Če bi nam on priklopil ojačevalce, potem bi ga mi zašponali in bi bila cela zadeva drugačna! Takrat sem v bistvu počil od smeha.

KATEDRA: S Kilmistrom je bilo drugače.

Korozija: On je edini štekal, za kaj se je šlo. (Cela skupina dobesedno umira od smeha, op.)

Bare: ... skupine kot so Poison ali kako sem jim že reče. On je to edini razumel kot business. No, on bi zdaj povedal najbolj brite reči.

Korozija: Kao, moraš se pokazati v najboljši luči, zato, ker so ti dali prilžnost. On je edini razumel show business, ampak igral je z nami in napaka je bila prav v tem.

KATEDRA: Zakaj tako grdo o njem?

Bare: Ma ne, hecamo se! Mimogrede, bil je priča na moji poroki.

Korozija: Povedal ti bom nekaj za konec. To je en star pregovor: "Vse je dobro, kar se dobro konča."

foto: Bojan Tomažič

Terens Štader

Katedra 16

ROCK'N'ROLL PARTY

PARTIBREJKERS

"NAŠA GLASBA JE TU, DA RAZVESELJUJE LJUDI. TAKŠNI ČASI SO, ČASI VOJNE, KI BESNI OKOLI NAS."

Partibrejkers so s svojim novembrskim gostovanjem v Sloveniji sprožili pravi vihar v nekaterih glavah, ki razumejo sankcije skrajno rigorozno - na srečo "črka zakona" ne prepoveduje tovrstnih gostovanj (za katerimi ne stoji podivjalni beograjski državni aparat), "duh zakona" pa rock'n'rolla itak ne more sankcionirati. Če Američani podpirajo neodvisne medije in jih s posebnimi zakoni odrešujejo embarga, potem je naša podpora srbskemu rock'n'rollu, ki se ni pregrešil nad civiliziranimi normami, v tem trenutku ravno tako neizogibna.

KATEDRA: No, Cane, trenutno glavna beograjska rock'n'roll figura...

Cane: (se smeje) ... v Sloveniji.

KATEDRA: Zasedba, v kateri sodeluje tudi Gile iz Električnega orgazma, Anton in ti, se imenujeta Ritmu ti tuki. Ali gre pri tem imenu tudi za besedno igro ('turim ti kitu')?

Cane: (smeje) Vprašanje je skrajno neobzirn! Gremo naprej.

KATEDRA: O.K. Tumeja po Sloveniji v posebni, znani situaciji. Ali gre po tvojem za normalno rock'n'roll tumejo, torej r'n'r govori sam po sebi, ali pa gre za neko specialno misijo s posebnimi sporočili slovenski publiko?

Cane: Glede na to, da je vsak koncert neke vrste svečanost... prihajamo zato, da tukaj igramo. Naša glasba je tu, da razveseljuje ljudi. Takšni časi so, časi vojne, ki besni okoli nas. Prišli smo na morje, popili bomo kakšno pivo, komponirali pesmi. Imeli bomo 7 koncertov. Ptuj, Maribor, Celje, Ilirska Bistrica, Koper. Super! Torej, vse naša mesta, kamor gremo igrat množici naših ljudi.

KATEDRA: Torej se ti zdi, da je ne glede na situacijo rock'n'roll dovolj, tisto, kar ti pač lahko ponudi ljudem?

Cane: Je. Jaz sem glasbenik, ne ukvarjam se z nikakršno politiko. Nemočen sem. Lahko samo pokažem, da imam obilo dobre volje in da se borim proti zlu.

KATEDRA: Skratka, misliš, da so politiki na svojem tripu, glasbeniki pa spet na svojem?

Cane: Normalno, seveda. Politiki so zgradili nek lažni svet, na nekih lažnih vrednotah in potem nas, veš, hočejo asimilirati. Samo, če misliš s svojo glavo, potem ni problemov.

KATEDRA: Pa vseeno. So bendi, ki so se tu povsem distancirali, vi...

Cane: ... mi nimamo denarja - človek, moramo igrati! Potujemo, vse to je lepo. Samo rabimo denar, jebi ga, da bi bilo še več glasbe. Kolikor denarja, toliko muzike.

KATEDRA: Nekateri ljudje, tudi v rock'n'roll krogih na Hrvaškem, mislijo, da je vaš mirovniški komad 'Mir, brate mir' izšel precej pozno.

Cane: Izšel je in bil je narejen, ko je bil čas. Prej ni bil in tudi kasneje ne. Kaj imajo oni, a so oni napravili kakšno protivno pesem? Kaj se imajo oni v to vtikovati! Veš, naj vsakdo dela svojo stvar. Mislim pozno, kaj to pomeni, pozno? Poklicali so nas, ko je bilo zbiranje podpisov proti nasilni mobilizaciji, ker smo pač znani itd. Mi smo malo igrali in

nekdo je vzkliknil: 'Hej, dajmo, napravimo nekaj!', veš, da ljudje ne bi peli Johna Lennona, jebi ga, celo življenje, ampak naj bo to neka naša stvar, jedrnata, vse povejmo v eni pesmi. In s to stvarjo smo potem šli na Dunaj pred 60 000 ljudi, na antinacistični, antisistični miting proti Jörgu Haiderju. To je super, ko vidiš vse, bivše in sedanje Jugose. Žalostno pa je, da smo vsi pregnani in da smo se morali tam najti. Ampak saj je vseeno, važno je, da se imamo toliko radi, da delamo svoja oporišča po svetu.

KATEDRA: Ali bi ti danes igral z npr. Let 3?

Cane: Ja, seveda, zakaj ne? Oni so celo nastopali kot predskupina Godfathers. So super bend, popularni so tudi v Beogradu. Konec koncev, vseč mi je, da so naredili to priredbo komada Vjeran pas, čisto zato, da ne gre v pozabo super stvar. Let 3 so naši pravi kolegi. Kot tudi KUD Idijoti.

KATEDRA: Ali si slišal nove plošče, npr. od KUD Idijotov, benda Let 3 itd.?

Cane: Na radiu B 92 so vrteli te stvari... Zdaj, ko gremo v Ilirsko Bistrico, bi Idijoti lahko prišli, saj ni daleč. Mi gremo, veš, v Ilirsko Bistrico malo razbijati - tukaj smo namreč bolj popularni kot v Srbiji.

KATEDRA: Tukaj ste zares izjemno popularni. Vsi vas radi poslušajo in vidijo...

Cane: Tega me je tudi strah! (smeje) **KATEDRA:** Ampak večina ljudi vas posluša zgolj iz zabave, ob pivu in tako... Ali misliš, da to v splošnem zadošča?

Cane: Takole je. Če zaštekajo tisto sporočilo... to so ti intimni pogovori. Gre za množice ljudi, mi pa govorimo, se pogovarjamo z vsakim, se odpiramo vsakemu od njih. Če kdo kaj razmišlja, je to super - veš, glede na to, da so vsi ljudje odrasli ob rock'n'rollu, še posebej ti mlajši. To ni samo generacijsko vprašanje.

KATEDRA: Si mogoče misliš, da lahko rock'n'roll spremeni Jugoslavijo in prepreči, da bi se zgodilo, kar se je? Ali nasploh misliš, da bi r'n'r lahko pomembno spreminjal svet?

Cane: Ne bomo ga spremenili, veš. Ampak če lahko spreobrnem enega samega človeka, mi to veliko pomeni!

KATEDRA: Ali si mogoče dobil poziv na mobilizacijo?

Cane: Ne, takšni, kot sem jaz, ne gremo v vojsko.

KATEDRA: Kaj pa je s Kojo?

Cane: Kojić je v Londonu. To je sranje, zaradi vojne je sedaj odšlo precej ljudi, še posebej, ker so to bili moji ljudje. Vendar se bodo že vrnil. V tem mestu so nekaj pomenili. Lahko smo se zabavali. Delali so, kar so pač hoteli, sedaj pa so prisiljeni delati neke marginalne stvari.

KATEDRA: Ali Partibrejkersi živijo zgolj od rock'n'rolla?

Cane: Ja, seveda. Sedaj imamo deseto obletnico benda. Upam, da bomo tukaj našli zločnika za licenčno izdajo naše plošče. In potem bomo spet pri vas.

KATEDRA: Cane je rekel, da je zanj Beograd še vedno čarobno mesto. Kako pa ga ti doživljaš?

Anton: Kdorkoli ima kaj početi, če ima kakšno delo, to tudi počne. Za takega človeka je to OK. Pač, preko tistega, kar imaš v glavi, doživljaš vse. Toda vsepovsod je zmeda, vojna, sranje itn. Od tega prav nihče ne more pobegniti.

KATEDRA: Si eden od boljših kitaristov na Balkanu, kdo vse je vplival na tebe?

Anton: Poslušal sem vse mogoče. Prva plošča, ki sem jo dobil, je bila od Rolling Stonesov. Vplivov je bilo ogromno, med kitaristi pa Jimi Hendrix, Eric Clapton ter veliko kitaristov starejših generacij, predvsem bluesa. Dejstvo je, da so glasbeniki včasih bolje in več igrali, se z glasbo več ukvarjali. Danes je glasba precej bolj stvar industrije. V njej se obrne več denarja in več je...

KATEDRA: ...manipulacije?

Anton: Ja, manipulacije.

KATEDRA: Misliš, da se lahko na vaši turneji zgodijo tudi kakšni nacionalistični izpadi?

Anton: Upam, da ne. Zares upam. Mislim, ne verjamem, da bi se lahko. Mi igramo rock'n'roll. In r'n'r je nekaj, kar je zelo široko, zelo internacionalno.

KATEDRA: Kljub internacionalnosti pa verjetno nimate stikov s hrvaškimi bendi?

Anton: Ne. Res bi rad srečal KUD Idijote. Ni možno vzpostaviti zveze, ni niti nobenih telefonskih zvez. Ni možnosti, da bi se ljudje povezali. Enostavno, klik, prekinjena zveza. Vojna je pač naredila svoje. Communication-break-down.

KATEDRA: Uspel si se izogniti mobilizaciji. Na kakšen način?

Anton: Glasbenik sem. Mislim, da sem normalen, nisem za vojno. Veš, igrali smo, delali protivnoje pesmi itn. Nasploh nisem militantna oseba. Da bi bil vojak, moraš za to biti sposoben. Moraš biti sposoben koga ubiti.

KATEDRA: Ali zelo pogrešaš ljudi s scene, ki so odšli iz Beograda? Ta poseben beograjski feeling?

Anton: Absolutno. Dosti mojih prijateljev je odšlo. Jasno je, da mi manjkajo. Gre za ljudi, s katerimi sem pil kavo.

KATEDRA: Se je torej r'n'r skupnost sesula?

Anton: Ne, ni se. Nekateri so odšli. Čakamo, da se bodo vrnil, vendar kdo ve? Mi bomo pač še igrali, kolikor se bo dalo, da bi spravili skozi kakšno dobro stvar. To je vse, kar lahko naredimo.

KATEDRA: Ti lahko postaviš tudi vprašanje v zvezi s politiko?

Anton: Ne, ne bi rad odgovarjal na politična vprašanja, ker me to absolutno ne zanima.

KATEDRA: To pomeni, da ostaja politika Partibrejkersov zgolj rock'n'roll?

Anton: Ja. Jaz sebe ne doživljam niti kot umetnika niti kot kitarista, marveč kot človeka, ki se skuša izraziti skozi glasbo. In to, kar hočem povedati, sporočiti ljudem, poskušam narediti s pomočjo pesmi. To je pač medij, s pomočjo katerega se izražam, in v tem sem najboljši.

KATEDRA: Kakšne reakcije pričakuješ od srbske javnosti, glede na to, da ste naredili protivnoje pesmi, prišli v Slovenijo itd.?

Anton: Kot vsepovsod. Ljudje so različni. Nekateri pravijo: 'Poglej pičkel!', drugi spet: 'Super!'. V glasnem pa mladi ljudje, ti, na katerih svet stoji, mislijo, da je to super. Mislim, da bi vsakdo, ki je v moji koži, naredil isto. Sicer pa ne bi rad delal nobenega pompa okoli tega, da smo prišli. Gre za to, da igramo na koncertih, da pač potujemo.

KATEDRA: Se v Srbiji še kaj koncertrira?

Anton: Ja. Sedaj malo manj, zaradi znanih problemov. Partibrejkersi igramo manj, ker npr. ni bencina, pa ne moremo potovati s kombijem, s katerim smo ogromno potovali. Po tretji plošči smo imeli zelo veliko koncertov, tako da smo se že malo nasitili, sedaj pa ponovno igramo v novi zasedbi in pripravljamo novo ploščo. Vesel sem tudi, da se v Srbiji prav zdaj prebija nova generacija glasbenikov. Mislim, da je to najboljša generacija po naši.

Zlatko Benčić,
Simon Hernaus

Foto: Bojan Tomazič

DEL ARNO BAND:

GODINA MAJMUNA

Ram Records &
Betty Blue Shop

Balkan reggae party. No ja, Del Arno Band so sicer zelo dober reggae band, toda uvrstitev dobre ure reggaeja na ploščo je enostavno prevelik zalogaj za skupino, ki igra reggae v krajih, kjer reggae nima pravega domicila. Gre za posnetke s koncerta, ki so ga Del Arno Band imeli v beograjskem SKC-ju 21. februarja. Vse skladbe so njihovo avtorsko delo, pri čemer pogrešamo nekaj več dinamike in raznolikosti, čeprav gre za 12-članski orkester, ki je tu in tam povsem izpolni ves zvočni spekter. Konec koncev pa se članom benda pozna tudi, da so bolj vajeni drugačnih sinkop od tistih, s katerimi nas navdušujejo pisani veseljaki z Jamajke.

Glede na to, da v Beogradu gotovo nimajo strojev, na katerih bi "iskali" CD-je, je tudi ta produkt, na katerem ne moreš najti podatkov o tem, kje je bil narejen, gotovo plod kršitve embarga. Embargo pa ravno tako ne deluje niti na naftnem področju, saj izdajatelj ne primanjkuje vinila za izdelovanje LP plošč.

V zadnjem času so nam beograjski kolegi poslali še tri rockovske plošče:

ELEKTRIČNI
ORGAZAM:

SEKS, DROGA, NASILJE I
STRAH / BALKAN HOROR
ROCK

PGP RTB

Električni orgazam že lep čas niso več to, kar so nekoč bili, a jim sedanje grozljivo stanje vseeno vzbuja obilo kljubovalne energije, s katero se lotavajo za njihovo zgodnje početje tako značilnih tem: urbane utesnenosti malega človeka, napadov paranoje in sizofrenije, ter klasičnih problemov svobode in hipokrizije. Glasbeno sicer niso več posebej zanimivi (niti hard rock, ki je doživel renesanso, jim ni dal novega poleta), zato pa se vedno navdušujejo z besedili, saj so na prvi strani plošče posneli pet novih pesmi z neposrednim, pa tudi posrednim (protivojnim in protipopulističnim) nabojem ("Mentalno", "Sad ti je teško", "Ja mogu još", "Mala lopta metalna" in naslovna "Seks, droga, nasilje i strah"), na drugi strani pa je izbor velikih hitov v živo ("Vudu bluz", "Krokodili dolaze", "Afrika", "VI", "Ša la la" ter "Zlatni papaga"). Šele sedaj vem, kdo so bili ti krokodili, ki jih je Električni orgazam videl prihajati že leta 1982!

In še to: ploščo so posvetili vsem svojim prijateljem v Zagrebu, Ljubljani in Sarajevu. Brez cinizma, seveda.

EVA BRAUN:
PRISLUŠKIVANJA

Carlo Records

Sixties revival. Zelo všečna mladostna plošča, ki kaže enega od obrazov zares prerojene beograjske rock scene, ki je bila pred dvema letoma praktično povsem na psu, v vojnih časih pa je mulariji v tolažbo ostal samo še rock'n'roll - in šestdeseta leta, seveda. Kvartetu bi lahko očitali naivnost in zvočno trivialnost, toda optimistična godba ima vsekakor koristne stranske učinke.

DIREKTORI:
ČISTIČETE ULICE

Carlo Records

Ta produkt pa je v nasprotju z večino rockanja tisto, kar sodi na odpad, gre namreč za skupino, kakršnim so Dead Kennedys že pred leti posvetili pesem "Nazi Punks Fuck Off!". Otroci jogurtne revolucije, navijači Crvene Zvezde, "Oi, oi" kričači, drekači in infantilni trdobočneži. Predstavljajo pa pomemben segment t.i. protikomunistične opozicije, na katero bi stavili butasti Američani. Fašisti.

Rajko Muršič

MUDHONEY:

PIECE OF CAKE

Reprise/Warner Brothers

Nova plošča za seattleske Mudhoney. V dobrem letu, kolikor je minilo od "fantka, ki si zaslužil sladico", se je veliko stvari spremenilo. Seattle je dokončno postal prestolnica sodobne rockovske godbe. Mestu so tako povzeli celo film: *Singles*, v katerem nastopa Matt Dillon osebno. Sub Pop pa je ostal brez skupin, s katerimi je začel, toda živeti se da tudi s ponovnimi izdajami iz starega kataloga. Mudhoney so se priključili velikemu teamu Warnerjev in njegovi podružnici Reprise, ki je nekdanji izdajatelj Jimija Hendrixa, zdaj pa med ostalimi Neila Younga. Vse to zveni spodobno, ampak vprašanje je, kako je to vplivalo na Mudhoney. Odgovor je: slabo. Mudhoney se sicer niso spremenili in s kasnim najnovejšim pop producentom naredili ploščo, ki bo postala trikrat zlata. Ne, Mudhoney so v svojem rojstnem mestu, s svojim producentom Conradom Unolem, v studiju, ki ga zelo dobro poznajo (Egg Studios - tam je bila posneta tudi prejšnja), posneli ploščo, za katero si gotovo ne zaslužijo kosa torte. Mudhoney so sicer obdržali "Sus" ("No End Of Sight" je razbijaška), razširili so svoj spekter vplivov tudi na country folk (zaključna baladica "Acetone"), ne da bi pozabili, od kod prihajajo ("Blinding Sun" - po mojem višek plošče), toda bled vtis, ki ga je zapustilo prvo preposlušanje plošče, ne želi izginiti. Če moram teh novih trinajst komadov, med katerimi so še štirje instrumentalni vložki, preposlušati tridesetkrat, da bi mi postali všeč, potem je s tem LP-jem nekaj narobe. Mogoče je to njihova zrelost, morda bi to rekli samo, če bi jih vzeli v obrambo (ali ni že predhodna plošča označila njihove zrelosti?), mogoče niso več izrazito rockovski bend... Ne, Mudhoney so na tej plošči pozabili na svoj nekdanji naboj in polet, se poigravali z lastnimi glasbenimi obrabi; iz svojega cinizma, ki je nekdanji bil samo sredstvo, so na trenutke naredili cilj in nazadnje posneli ploščo, ki je sveža samo zaradi prebitega časa na policah trgovin in ki (na mojo žalost) želi parazitirati na slavi in kvaliteti svojih starejših sester.

Terens Štader

SAINKHO NAMCHYLAK:

LOST RIVERS

FMP

Pred časom si skorajda nisem znal predstavljati, da bi v Časih, ko je kazalo, da je glasbena produkcija tega stoletja izbrala vse možne variante zvočne šok terapije, še lahko naleteli na nekaj, kar radikalno presega horizonto evropskega zvočnega in glasbenega izkustva nasploh.

Sainkho Namchylak prihaja iz Tuve, manjše avtonomne republike v okviru ruske federacije, ki se nahaja na jugu Sibirije ob meji z Mongolijo, torej v samem osrčju Azije. Eno od glavnih bogastev dediščine jim je uspelo ohraniti, to je petje, ki so ga nekoč prakticirali predvsem Samani v svojem obredju, in to je tudi petje, ki je osnova temu, kar lahko v izvedbi Sainkho Namchylak občudujemo danes. Fascinantno petje, ki nima primerjave s tem, kar mi razumemo pod petjem: neverjetna artikulacija larinksa, ki je v tem kontekstu več kot glasbilo. Je magično sredstvo.

Artikulacija človeškega glasu je bila po mnenju večine muzikologov izvir glasbe. Čeprav je to vprašanje še vedno odprto, ostaja dejstvo, da je človeški glas zares glasbeni instrument, le da je virtuozov, ki bi znali poiskati vse zmožnosti tega glasbila, veliko premalo. Takšne absolutne artikulacije glasu in tovrstne uporabe vokala - torej tega, kar po črne Sainkho Namchylak - doslej še nismo poznali. Zaradi razvoja opernega petja v Evropi si človeškega glasu kot generatorja sumov niti predstavljati več nismo znali.

Kljub temu, da je solala svoj glas celo na moskovskem konzervatoriju, izhaja predvsem iz tradicionalnega načina petja iz Sibirije, ki nam dokazuje, da je evropski, in tudi nam Slovincem še kako domač harmonski način petja, v resnici prava revščina. Tisti, ki

Skopski jazz festival ni samo edini glasbeni prostor, ki je preostal nam - blokiranim, ampak je dandanes eden od najuglednejših evropskih manifestacij tega žanra, kar pa bomo na žalost dojeli prepozno.

Nevsakdanji pojav, da lahko v mestu brez kakršnekoli koncertne aktivnosti obstaja festival, in to celo kvaliteten, niti ni poseben paradoks za ta prostor. Za razliko od drugih ex-Yu jazzovskih festivalov uspevajo tukaj že dolga leta s težnjo po doseganju cilja in z veliko energije ter dosledno in vztrajno organizacijo dobiti v goste pomembne nove jazziste ter številno in zadovoljno publiko.

Za nepoučene (večinoma ste takšni): v oktobru je bil 11. skopski jazz festival in prvi, ki ga niso pripravili skupaj z drugimi balkanskimi festivali (v prejšnjih letih Zagreb, Sofija in Istanbul). Sodelovanje z Beogradom tokrat ni bilo urednišljivo (za drugo leto pa bomo videli). Sodelovanje z ostalimi je propadlo zaradi znanih razlogov in prekinjenih zvez. Posledica vsega tega je ekskluzivnost in brezkompromisna kvaliteta.

Festival po tradiciji odvijajo v prepolni dvorani Makedonskega narodnega gledališča (!) ob prisotnosti lokalnih zvezd iz glasbe in politike. Angleški saksofonist srednje generacije Andy Shephard je nastopil s svojim trijem, v katerem sta še njegov pogost spremljevalec Steve Lodder (klaviature) in svetovno ime - tolkalist Nana Vasconcelos. Šef orkestra se je med bolj znane prebil šele leta 1987 s svojim prvim albumom, do tedaj pa je igral s Keithom Tippettom, Carlo Bley, Gilliom Evansom. Jazzovska publika je gotovo seznanjena s projekti Nana Vasconcelosa - ECM je etiketa, pri kateri je izdal ogromno plošč, ECM pa je povezava tudi tukaj: piten jazz, v skladu z mehkejšim delom orientacije omenjene založbe. Takšno skupino bi si želel vsak nekoliko manj radikalnega festivala. Nana Vasconcelos, edini, ki je zaradi svojih izvornih tolkal zanimiv tudi vizualno, ne vleče več cele zasedbe, vseeno pa dobro dopolnjuje ne enosmeren, toda neenergičen nastop angleškega ostanaka. Vsi trije so odlični izvajalci (četudi ima Lodder preveč sintetičen zvok), vendar s premalo svežine. Šele občasno zavijejo v neznano smer (pomislite: "Tu bo!"), a se kmalu vrnejo na uhojene poti. Nič nimam proti "sentimental jazzu" (glej pod Hanrahan!), toda to je vendarle preveč sladkobno.

Praksa: vsak večer dva nastopa in vsaj en ameriški bend, ki označuje trud organizatorja in status skopskega festivala v New Yorku. Toda izkazalo se je, da je bila privedba skupine ameriškega klavirista Waynea Horvitzja *The President* pravi podvig. Švicarji so odpovedali letalo za Skopje, s katerim bi moral bend pripotovati na dan koncerta (Makedonci so se na take stvari že navadili). Ko je vse dišalo po propadu, so glasbeniki sedli v taksij, odbrzeli do Nemčije, kjer jih je pobralo letalo makedonske družbe Palair Macedonian, ki so ga poslali posebej ponje, tako da so imeli tonško vajo šele po nastopu prej omenjenega tria, torej kar pred publiko, zatem pa so, kot se je izkazalo, odlični najboljši koncert festivala. Skoraj 90 minut uigranega in razpoloženega nastopa (zadnji koncert na 20 dnevni evropski turneji) na meji jazzja, rocka in improvizacije je mogoče primerjati samo z Zornovimi *Naked City* (ki smo jih videli v Ljubljani aprila 92), pri katerih seveda Wayne Horvitz tudi igra. Skoraj karakteristični njujorški "downtown" amalgam je nekaj najbolj oddaljenega od jazzja, kar smo lahko poslušali na tem festivalu, sprejem pa je bil spet odličen. Večinoma Horvitzove skladbe nadgrajuje cel bend, s kakšnim zrcnem soliranjem za vsakogar, iz katerega izhaja in preplavlja furiozni bend kot celota. Wayne Horvitz se v njujorških krogih pojavlja kot osebnost iz bolj zgodnjih osemdesetih. Sodelovanje z Johnom Zornom, Davidom Mossom, Billom Frisellom, Elliottom Sharpom je konstanta. Solo plošči *Dinner At Eight* in *The President* sta v sredini osemdesetih izšli pri nemški založbi Dossler, potem pa je formiral istoimenski bend in pod tem nazivom doslej izdal tri albume (zadnji, *Miracle Mile*, se je pri Elektra/Nonesuch pojavil prejšnje leto). Standardni člani zasedbe so bobnar Bobby Previtte (tudi stalni sodelavec številnih newyorških zvezd, pa tudi zanimiv avtor), saksofonist in klarinetist Doug Wieselman. Relativno nova člana sta kitarist Stew Cutler in basist Fred Chalenor (kot član tria *Tone Dogs* je bil leta 1990 dvakrat pri nas). Selitev Horvitzja in Frisella v Seattle, ravno tako kot vse daljše ostajanje Fritha, Zorna ter Sharpa na Japonskem morda govori o New Yorku in njegovi zadržanosti s kvaliteto?

JAZZ FESTIVAL SKOPJE,
22. - 27. 10. 1992ZMOREMO -
HOČEMO JAZZ

Ostane festivala se je nadaljeval v Univerzalni dvorani, ki ima 1500 sedežev, kar pa je bilo v glavnem premalo za ljudi, ki so si želeli izhoda v svet in dobre glasbe. Francoski jazz je v zadnjih dveh do treh letih - vsaj kar zadeva nova imena - v krizi, zato pa so nekaj starejši in bolj znani glasbeniki še zmeraj na nivoju. Tokrat so organizatorji pripeljali bobnarja Alda Romana (sodelovanja z Donnom Cherryjem, Henryjem Texierjem, Michelom Petruccianijem so samo del njegove tridesetletne kariere) in njegov trio, v katerem sta bila tokrat še Jean Jacques Avenol (basist, tudi član ansambla Steva Lacyja) in Nguyen Lo, relativno mlad kitarist. Prvi del nastopa je bil prepogosto presekan z (na srečo kratkimi) solističnimi deli, vendar s počasnimi vstopi v soliranje in z efektnimi prehodi v trio ali duet. Drugi del se je začel z dobrim kitariskim solom v počasni *Dreams And Waters*. Četudi je Vasconcelos za Nguyena Leja rekel, da je senzacija med kitaristi, se mi zdi, da fant prepogosto uporablja pedale, premalo svojo zaviljivo tehniko. Romano daje polno svobodo ostalim, ima pač dovolj izkušenj, da ve, da solo ni samo prikazovanje hitrosti in virtuoznosti. Dober vtis (tudi poleg ordinarnosti), manj kot ekipa, bolj kot posamezniki (posebej Avenol).

JAZZ JE ČRNSKA
GLASBA...

Nekaj več zabave so priredili First Line Band, ki so nekoč že nastopili na festivalu v Skopju. To ekipo vodi znan tubist Bob Stewart (meddrugim sodelavec Arthurja Blytha, Lestera Bowieja), ki ga njegov kvintet ne more v celoti spremljati. Pihalna sekcija je solidna, šefova tuba je nosilna in občasno priganja k cepetanju, v skladu z ogromnim glasbilom je tudi glasbenik ogromen (in črn). Precej nepretenciozno muziciranje, s prazninami, toda z dobrim začetkom in koncem.

Pomislili bi: "Premalo zabave za večer". No, medtem ko je šel nastop Boba Stewarta v Univerzalni dvorani h koncu, se je na drugem koncu mesta zabava šele začela. Na sezonski otvoritvi v Hard Rock Klubu so priredili poseben nastop Jamesa Blooda Ulmerja in njegovih Blues Experience. Ko je prispel preostanek občinstva, je bil klub že dobera zapolnjen in zadimljen. Izkazalo se je, da je to pravi prostor za triurni nastop črne furije, klub pa ima tudi druge prednosti za takšen plesno-zvojni koncert. Tu je izginilo tudi vsako zaničevanje na temo hard rocka, ker je bilo slišati tako blues kot rockovsko žagan-

je, celo hard rock z najmanj jazzja. Končno koncert s petjem in plesom! Mojstri praktično niso mogli nehati, Ulmer je briljiral z glasom, basist je imel sijajen petnajstminuten solo, bobnar pa skupaj s solo kitaristom Ronnijem Draytonom (posebni gost zasedbe, drugače pogost Ulmerjev sodelavec v Ameriki, toda prvič v Evropi). Nekoliko naglušni in zelo zadovoljni smo šli okoli pol četrte ure zjutraj na sprehod, na katerem smo ponovno naleteli na varuhe reda, kar se nam med bivanjem v Skopju ni zgodilo zadnjič (seveda je bilo prijetno klepetati).

"Večer harmolodics jazzja" je naziv, ki ga je organizator dal nastopoma bendov Jamesa Blooda Ulmerja in Ronald Shannona Jacksona. Oba sta v sedemdesetih letih igrala z Ornettom Colemanom, sodelovala pa sta tudi brez njega (glej izvrsten album *Are You Glad To Be In America?* J. B. Ulmerja), razvila to smer in se medtem posvetila nečemu drugemu. V osemdesetih je Jackson udeležil dva ključna projekta: *Last Exit* (z Brötzmannom, Laswellom in Schar-

rockom) in lasten *Decoding Society*, s katerima je nastopil tudi tukaj. Veliki bobnar mora imeti tudi velike bobne, toda Jacksonovi so monstruozni (komaj so jih stlačili v letalo). Možakar na njih tudi igra tako kot je treba: hrupno, četudi tu in tam prenatrpano in preveč besno, toda ostanek benda (trije belci v skupini) vse to spremlja. Posebej zanimiv je kitarist Dave Fiuczinski, ki je delal z maestrojem že na nekaj zadnjih ploščah. Najnovejši LP *Rock & Rave* je izšel samo na Japonskem in to je bil prvi promocijski nastop v Evropi. Poslušali smo torej srčiko novega materiala, ki je boljši - vsaj tako se mi zdi - od predzadnjega albuma *Red Warrior*. Vseeno pa smo od starega mojstra pričakovali več. Ko ne odrinja ostalih z ropotanjem ali ko igra na svoj shalmei (večevni pihalni instrument), je to zelo dobro, vseeno pa pričakujemo, da bi bil takšen celoten koncert.

James Blood Ulmer je v Skopju preizkusil svoje ekstra škornje, izdelane iz usnja neke dobre kače, zvečer pa je zaigral z isto zasedbo. Material je bil sicer enak kot v prejšnjem večeru, vendar bolj zgoščen in krajši. Publika jih je pričakovala z ovacijami ter s plesom. Ulmer mrma tekst, glas pa kot da bi mu počil. Ko je vojnijska krajša in bolj zgoščena, to zveni izvrstno, ko pa se razvleče, zapadejo v občasno ponavljanje. Čeprav je Ulmer vodja benda in eden od večjih inovatorjev jazzovske kitare, je tukaj igral samo ritem, levoroki Drayton (primerjave s Hendrikom so množne) pa je bil tisti, ki je ob disciplinirani ritem sekciji blestel in žagal. Na koncu (ob dveh bluesih) še

/foto: Aleksandar Konjikušić/